

ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «УЖГОРОДСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛИСАКОВСЬКИЙ РОМАН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.9

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ
ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ
ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ**

12.00.07 «Адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Р.В. Лисаковський**

Науковий керівник Кравчук Мар'яна Юріївна
доктор юридичних наук, доцент

Ужгород – 2023

АНОТАЦІЯ

Лисаковський Р.В. Адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2023, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Ужгород, 2023.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженні адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. У результаті проведеного дослідження зроблено ряд концептуальних висновків, висунуто та обґрунтовано низку нових наукових положень, які можуть бути використані для удосконалення сучасної концепції взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

У роботі сформовано теоретико-правову візію адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами як комплексної системи, яка: встановлює нормативно-правову базу взаємодії правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Державного бюро розслідувань; спрямована на систематичну співпрацю Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, узгоджується з їхньою метою і завданнями, ґрунтується на принципах спільної діяльності; об'єднує специфічні сили і засоби, джерела інформації визначених правоохоронних органів для досягнення спільної мети співпраці.

Здійснено огляд наукових джерел адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами та методології їх дослідження, що дозволило виокремити напрями наукового пошуку, які потребують деталізованого дослідження. З'ясувавши зміст

адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, запропоновано їх визначення як сукупності питань, що стосуються нормативно закріплених положень адміністративного права у сфері діяльності Державного бюро розслідувань, які регулюють здійснення функцій даного органу з іншими правоохоронними органами. Таке спрямування полягає у досягненні спільної мети у сфері запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їхньої компетенції, об'єднує виділені специфічні сили і засоби, джерела інформації визначених правоохоронних органів.

Проведено історико-правове дослідження прийняття та уведення в дію адміністративно-правових засад створення і забезпечення функціонування Державного бюро розслідувань. Запропоновано наступну історико-правову періодизацію в сучасній Україні, що пов'язана в основному із прийняттям відповідного правового регулювання:

- перший період (1996 – 2011 роки) – закладені перші основи створення окремого органу, який мав би здійснювати функцію досудового розслідування та базис для реформування правоохоронних органів; визначені умови, що сприяють зростанню злочинності, зокрема, і злочинів, вчинених високопосадовцями; разом з тим, свого повноцінного практичного втілення Державне бюро розслідувань так і не отримало через хаотичність і різновекторність дій, відсутність чіткої стратегії створення даного органу;

- другий період (2012 – 2015 роки) – закріплено найвагоміші нормативні положення, що створюють реальні умови для початку функціонування Державного бюро розслідувань: передбачено статус Державного бюро розслідувань як центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність, підслідність, правові основи діяльності, соціальний, правовий захист та відповідальність працівників Державного бюро розслідувань, взаємодію з іншими державними органами, особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань;

- третій період (2016 рік – дотепер) – характеризується зміною статусу Державного бюро розслідувань на державний правоохоронний орган і вихід із системи центральних органів виконавчої влади, активним здійсненням Державним бюро розслідувань своїх функцій та місії, вдосконаленням адміністративно-правового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань та взаємодії з іншими органами, а також усуненням суперечностей у законодавстві.

Зазначено, що спеціальний Закон України «Про Державне бюро розслідувань», окреслюючи основні напрямки діяльності Державного бюро розслідувань, використовує термін «завдання», а не «функції» та визначає їх у наступній послідовності: запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Функції Державного бюро розслідувань запропоновано розуміти як основні напрямки його діяльності, що зумовлені наявністю у нього статусу державного правоохоронного органу, та реалізуються для досягнення визначеної мети його функціонування.

Охарактеризовано функції Державного бюро розслідувань та класифіковано повноваження за критерієм виду діяльності на три основні групи: 1) повноваження щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності; 2) функціональні повноваження; 3) організаційно-методичні повноваження.

За критерієм форми вираження адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань класифіковано на дві основні групи: 1) зовнішні – акти, що створюються за межами Державного бюро розслідувань; 2) внутрішні – відомчі акти, які додатково врегульовують, деталізують аспекти, що стосуються організації діяльності та взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Констатовано недостатнє нормативне забезпечення аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами та необхідність детальнішого врегулювання форм взаємодії, сутності заходів

спільної діяльності, критеріїв їх ефективності, ролей кожного суб'єкта у такому процесі.

Виокремлено принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами. Принципи співпраці досліджені шляхом аналізу їх трьох систем: загальних принципів правоохоронної діяльності (їх практичне втілення в процесі організації, діяльності та взаємодії Державного бюро розслідувань), спеціальних принципів діяльності Державного бюро розслідувань, принципів співпраці. Запропоновано розробити Рекомендації щодо запобігання виникненню реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності працівників Державного бюро розслідувань.

Охарактеризовано та виокремлено особливості зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів із функціями, аналогічними Державному бюро розслідувань у Сполучених Штатах Америки, Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Австрії, Литві, Норвегії. Беручи до уваги високі стандарти протидії злочинності у Фінляндії та перші кроки у співпраці з фінськими правоохоронними органами, а також положення спеціального закону, запропоновано запозичити фінський досвід з методики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями.

Проаналізовано правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідування. Виокремлено переваги та недоліки двосторонньої співпраці та співпраці в межах міжнародних організацій у сфері протидії злочинності. Запропоновано напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань.

Ключові слова: Державне бюро розслідувань, адміністративно-правові аспекти, співпраця Державного бюро розслідувань, правоохоронні органи,

адміністративно-правове регулювання, міжнародне співробітництво, кримінальні правопорушення, протидія злочинності.

ANNOTATION

Lysakovskiy R. V. Administrative and legal aspects of the cooperation of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate Degree in Law in specialty 12.00.07 — administrative law and process; financial law; informational law. – Open International University of Human Development «Ukraine», Uzhhorod, 2023.

The dissertation is devoted to a comprehensive research of the administrative and legal aspects of the cooperation of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies. As a result of the conducted research, a number of conceptual conclusions are made, a number of new scientific provisions are put forward and substantiated, which can be used to improve the modern concept of the interaction of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies.

In the the work a theoretical-legal vision of the administrative-legal aspects of the cooperation of the State Bureau of Investigations with other law enforcement agencies is formed as a complex system that: establishes a normative-legal basis for the interaction of law enforcement agencies in combating criminal offenses assigned to the jurisdiction of the State Bureau of Investigations; is aimed at the systematic cooperation of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies, is consistent with their goals and tasks, based on the principles of joint activity; unites specific forces and means, sources of information of specified law enforcement agencies to achieve the common goal of cooperation.

A review of scientific sources of administrative and legal aspects of the cooperation of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies and their research methodology is carried out, which made it possible to single out areas of scientific research that require detailed research. Having clarified the content

of the administrative and legal aspects of the cooperation of the State Bureau of Investigations with other law enforcement agencies, it is proposed to define them as a set of issues related to the normatively established provisions of administrative law in the sphere of interaction of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies for the purpose of prevention, detection, termination, disclosure and investigation of criminal offenses classified as their competence.

A historical and legal research of the adoption and implementation of the administrative and legal principles for the establishment and operation of the State Bureau of Investigation is conducted. The following historical and legal periodization in modern Ukraine is proposed, which is mainly related to the adoption of the relevant legal regulation:

- the first period (1996 – 2011) – the first foundations for the establishment of a separate agency is laid, which should perform the function of pre-trial investigation and the basis for reforming law enforcement agencies, the conditions contributing to the growth of crime and crimes committed by high-ranking officials, are determined; at the same time, the State Bureau of Investigations never received its full-fledged practical implementation due to the chaotic and multi-vector nature of actions, the lack of a clear strategy for the creation of this agency;

- the second period (2012 – 2015) – the most important normative provisions that create real conditions for the start of the operation of the State Bureau of Investigations are established: the status of the State Bureau of Investigations as a central agency of the executive power that carries out law enforcement activities, accountability, legal bases of activity, social, legal protection and responsibility of employees of the State Bureau of Investigations, interaction with other state agencies, features of democratic civil control over the activities of the State Bureau of Investigations;

- the third period (2016 – until now) is characterized by the change of the status of the State Bureau of Investigations to a state law enforcement agency and exit from the system of central executive bodies, the active implementation of the State Bureau of Investigations' functions and missions, the improvement of administrative and legal

support for the activities of the State Bureau of Investigations and cooperation with other bodies, as well as elimination of contradictions in legislation.

It is noted that the special Law of Ukraine «On the State Bureau of Investigation», defining the main areas of activity of the State Bureau of Investigation, uses the term «tasks» and not «functions» and defines them in the following sequence: prevention, detection, termination, disclosure and investigation of criminal offenses classified as to its competence. The functions of the State Bureau of Investigations are proposed to be understood as the main directions of its activity, which are determined by its status as a state law enforcement agency, and are implemented to achieve the defined goal of its functioning.

The functions of the State Bureau of Investigation are characterized and the powers are classified according to the type of activity into three main groups: 1) powers to form and implement state policy in the field of combating crime; 2) functional powers; 3) organizational and methodological powers.

According to the criterion of the form of expression, the administrative and legal regulation of the activities of the State Bureau of Investigations is classified into two main groups: 1) external – acts created outside the State Bureau of Investigations; 2) internal – departmental acts that additionally regulate and detail aspects related to the organization of activities and interaction of the State Bureau of Investigation with other law enforcement agencies.

Insufficient regulatory support for the aspects of cooperation of the State Bureau of Investigations with other law enforcement agencies and the need for more detailed regulation of forms of interaction, the essence of joint activities, criteria for their effectiveness, and the roles of each subject in such a process are noted.

The principles of organization and activity of the State Bureau of Investigations as a subject of interaction with other law enforcement agencies are highlighted. The principles of cooperation are investigated by analyzing their three systems: general principles of law enforcement activity (their practical implementation in the process of organization, activity and interaction of the State Bureau of Investigations), special principles of the State Bureau of Investigations, principles of cooperation. It is

proposed to develop Recommendations on preventing the emergence of a real or potential conflict of interest in the activities of employees of the State Bureau of Investigations.

The peculiarities of the foreign experience of law enforcement organizations with functions similar to the State Bureau of Investigation in the United States of America, the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Finland, France, Germany, Austria, Lithuania, and Norway are characterized and highlighted. Taking into account the high standards of combating crime in Finland and the first steps in cooperation with Finnish law enforcement agencies, as well as the provisions of a special law, it is proposed to implement Finnish experience in the methodology of investigating criminal offenses committed by high-ranking officials, law enforcement officers, judges, and military personnel.

The legal regulation of international cooperation of the State Bureau of Investigation is analyzed. The advantages and disadvantages of bilateral cooperation and cooperation within international organizations in the field of combating crime are highlighted. Directions for optimizing the administrative and legal regulation of international cooperation of the State Bureau of Investigation are proposed.

Keywords: the State Bureau of Investigations, administrative and legal aspects, cooperation of the State Bureau of Investigations, law enforcement agencies, administrative and legal regulation, international cooperation, criminal offenses, combating crime.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження:

1. Лисаковський Р. В. Правові передумови створення Державного бюро розслідувань. *Право UA*. 2021. № 1. С. 204-208.
2. Лисаковський Р. В. Принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. *Наше право*. 2022. № 4. С. 168-173.

3. Лисаковський Р. В. Співпраця Державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями та мережами у сфері протидії злочинності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1. С. 95-101.

4. Lysakovskiy R. V. Legal Regulation of International Cooperation of the State Bureau of Investigation. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. P. 29-33.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Лисаковський Р. В. Правове забезпечення повноважень Державного бюро розслідувань. *Тенденції реформування правової системи України і світу: матеріали II Міжнародної конференції* (м. Тернопіль, 30 жовтня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 266-268.

6. Лисаковський Р. В. Протидія високопосадовій та організованій злочинності: європейський досвід. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: матеріали IV Міжнародної наукової конференції* (м. Тернопіль, 15 травня 2020 р.). Тернопіль, 2020. С. 486-487.

7. Лисаковський Р. В. Кадрове забезпечення Державного бюро розслідувань. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 16-17 квітня 2021 р.) Тернопіль, 2021. С. 269-271.

8. Лисаковський Р. В. Роль співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків: НДІ ППСН, 2022. С.76-78.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	22
1.1. Огляд наукових джерел і методологія дослідження.....	22
1.2. Поняття та зміст адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.....	32
1.3. Генеза адміністративно-правового забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.....	45
Висновки до розділу 1.....	60
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	64
2.1. Функції та повноваження Державного бюро розслідувань.....	64
2.2. Адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.....	83
2.3. Принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами.....	101
Висновки до розділу 2.....	132
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ	137
3.1. Зарубіжний досвід організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань.....	137
3.2. Напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань.....	152
Висновки до розділу 3.....	178

ВИСНОВКИ	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	191
ДОДАТКИ	212

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Питання утвердження прав людини і верховенства права є одним із найважливіших ще з часів проголошення незалежності України. З цією метою в державі створена система правоохоронних органів, яка покликана підтримувати законність та порядок, виявляти та розслідувати кримінальні правопорушення, а також ідентифікувати осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Разом з тим, в процесі демократичних перетворень постало безліч викликів, що зумовили потребу у реформуванні правоохоронних органів, зокрема: неналежне застосування та наявність прогалин у спеціальному законодавстві в сфері боротьби зі злочинністю; неузгодженість у діяльності різних правоохоронних органів, дублювання повноважень; відсутність логічної стратегії і тактики у сфері запобігання злочинності; обрання курсу на інтеграцію до Європейського Союзу. Крім того, вагомим фактором, що впливає на результативність діяльності правоохоронних органів, демонструє їх ефективність у захисті прав і свобод людини і громадянина, є дієвість застосування інституту юридичної відповідальності. У зв'язку із зазначеним, в контексті розвитку потенціалу вчасного реагування на злочинні загрози в Україні були створені нові правоохоронні органи, включаючи Державне бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань є державним правоохоронним органом, діяльність якого спрямовується на запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, суддями та працівниками правоохоронних органів, військовослужбовцями, в межах реалізації своїх законодавчо визначених повноважень. Небезпека таких кримінальних правопорушень полягає в тому, що суб'єкти їх вчинення мають значний вплив на прийняття рішень, що можуть мати серйозні наслідки для держави та суспільства в цілому, підриваючи довіру громадян до державних інституцій.

З огляду на підслідність Державного бюро розслідувань можна стверджувати, що даний орган посідає провідне місце у системі правоохоронних органів, а тому постає особливо гостра необхідність у належному забезпеченні умов незалежності його функціонування. Разом з тим, діяльність Державного бюро розслідувань не є ізольованою, а навпаки – складність розслідування підслідних кримінальних правопорушень часто вимагає співпраці з іншими правоохоронними органами. Беручи до уваги зазначене, з метою створення дієвої системи протидії злочинності, уникнення дублювання повноважень різних правоохоронних органів, актуальним є дослідження співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Життєво важливе значення для визначення регіональних і глобальних напрямів злочинності, прогнозування майбутніх тенденцій і зміцнення спроможності держав реагувати реактивно та проактивно відіграє міжнародне співробітництво правоохоронних органів. Для результативної діяльності на міжнародному рівні держави повинні забезпечити власним правоохоронним органам потенціал для збору, зіставлення, аналізу та поширення інформації про злочинців. Відтак, актуальним у контексті діяльності та співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами є аспект дослідження зарубіжного досвіду успішного функціонування аналогічних правоохоронних органів, а також налагодження міжнародного співробітництва з іншими державами та міжнародними організаціями.

Таким чином, систематизація адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами на основі застосування теоретичних концепцій та практики правоохоронної діяльності із використанням сучасних методів наукового пізнання державно-правових явищ є особливо актуальним напрямком наукових пошуків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тематика дослідження відповідає завданням, які визначені у Плані дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затвердженому Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р),

Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року (затвердженим Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу теоретико-правових засад, чинного законодавства України та зарубіжного досвіду визначити адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, запропонувати напрями вдосконалення її нормативних основ та практики здійснення.

Для досягнення поставленої мети у роботі поставлено наступні завдання:

- здійснити огляд наукових джерел та окреслити методологію дослідження;
- з'ясувати поняття та зміст адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- проаналізувати генезу адміністративно-правового забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- охарактеризувати функції та повноваження Державного бюро розслідувань;
- розкрити адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- виокремити принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами;
- охарактеризувати зарубіжний досвід організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань;
- визначити напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у діяльності Державного бюро розслідувань та його співпраці з іншими правоохоронними органами.

Предмет дослідження – адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Методи дослідження. Для реалізації мети і виконання поставлених завдань дослідження використано відповідний комплекс методів. Догматичний метод уможливив аналіз наукових джерел, адміністративно-правового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань, практики застосування норм, що стосуються співпраці з іншими правоохоронними органами, власне тлумачення термінів: «співпраця Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами», «функції Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами» (*підрозділи 1.1., 1.2., 2.1., 2.2.*). За допомогою порівняльного методу співставлено та виокремлено особливості зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань (*підрозділ 3.1.*). Герменевтичний метод сприяв з'ясуванню поняття та змісту адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, функцій, принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань, а також інтерпретації положень нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності (*підрозділи 1.2., 2.1., 2.3., 3.2.*). За допомогою історичного методу охарактеризовано процес становлення та розвитку Державного бюро розслідувань, а також адміністративно-правового забезпечення його співпраці з іншими правоохоронними органами (*підрозділи 1.3., 2.2.*). За допомогою системно-функціонального методу співпраця Державного бюро розслідувань досліджена крізь призму різних елементів: нормативного забезпечення, суб'єктів, напрямів, рівнів (*підрозділи 2.2., 3.2.*). Це сприяло її розгляду як цілісної системи, що відобразило роль і місце Державного бюро розслідувань серед інших правоохоронних органів. Статистичний метод став основою для висвітлення стану розслідування кримінальних проваджень Державним бюро розслідувань (*підрозділ 1.3.*). За допомогою аксіологічного методу висвітлено

принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань, проаналізовано положення професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, що мають вплив і на процес співпраці з іншими правоохоронними органами (*підрозділ 2.3.*). Під час дослідження були застосовані й інші методи пізнання.

З метою формування авторських уявлень щодо поняття та значення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, генези її адміністративно-правового забезпечення у роботі використано дослідження таких вчених, як: П. Д. Біленчук, Л. В. Борисова, С. Г. Братель, О. В. Гулак, Л. М. Дубчак, Ю. О. Загуменна, В. В. Зайченко, М. В. Ковалів, О. В. Кравченко, В. С. Крушеніцький, А. М. Куліш, А. В. Лаптева, Р. М. Марчук, М. І. Мельник, В. В. Миргород-Карпова, І. Наконечна, Н. Р. Носевич, В. Ортинський, Є. К. Паніотов, Л. Т. Рябовол, А. Францевич, Є. М. Франтовський, І. В. Цюприк та інших.

Питання функцій, повноважень, принципів діяльності Державного бюро розслідувань, адміністративно-правового регулювання є фундаментальними у контексті співпраці з іншими правоохоронними органами. Для аналізу даних аспектів важливим було дослідження робіт таких дослідників, як: Н. М. Бакаянова, В. В. Долежан, В. Д. Гвоздецький, І. В. Грицюк, Б. В. Деревянко, О. М. Діденко, А. Ю. Дворнікова, О. Ю. Дрозд, Д. І. Жардан, І. С. Ковальчук, І. М. Коросташова, О. С. Лаба, О. І. Манзюк, М. С. Моїсєєв, Н. Р. Носевич, О. Ю. Салманова, Р. Труба, П. В. Цимбал та інших.

Характеристика зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань, а також напрямів оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань стала можливою завдяки огляду наукових праць таких вчених, як: Т. О. Анцупова, С. В. Веремієнко, М. Я. Вознюк, А. В. Войціховський, О. В. В'язовченко, Я. Д. Гаврилович, В. Л. Грохольський, В. В. Миргород-Карпова, Є. Паніотов, С. М. Перепьолкін, В. В. Пророченко, І. Рудницький, Л. Созанська, В. Чуєнко та інших.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. У результаті проведеного дослідження зроблено ряд концептуальних висновків, обґрунтовано низку нових наукових положень, які можуть бути використані для оптимізації сучасної концепції співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Основні з них такі:

уперше:

- сформовано теоретико-правову візію адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами як комплексної системи, яка: встановлює нормативно-правову базу взаємодії правоохоронних органів у протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним до підслідності Державного бюро розслідувань; спрямована на систематичну співпрацю Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, узгоджується з їхньою метою і завданнями, ґрунтується на принципах спільної діяльності; об'єднує специфічні сили і засоби, джерела інформації визначених правоохоронних органів для досягнення спільної мети співпраці;

- розроблено та обґрунтовано авторські пропозиції до законодавства України, що стосуються вирішення проблемних питань функціонування Державного бюро розслідувань та його співпраці з іншими правоохоронними органами, зокрема: внести зміни до частини 3 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», розробити Рекомендації щодо запобігання виникненню реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності працівників Державного бюро розслідувань, розробити міжвідомчу Інструкцію про взаємодію Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у протидії злочинності, розробити і затвердити Методику розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань, а також запропонована структура вказаних документів;

удосконалено:

- принципи, форми співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;

- положення щодо розмежування функцій правоохоронних органів з метою ефективної протидії злочинності;

- напрями оптимізації міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань;

дістали подальшого розвитку:

- оцінка методології дослідження протидії злочинності. Зокрема, з'ясовано, що вона допомагає визначити правильні підходи, методи та інструменти, які варто застосовувати для збору та аналізу даних, а також сприяє розумінню сутності предмета дослідження та усвідомленню його взаємозв'язків з іншими явищами;

- наукові погляди щодо визначення понять «співпраця Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами», «функції Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами», «правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань»;

- положення щодо генези адміністративно-правового забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;

- пропозиції про використання позитивного зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань.

Практичне значення одержаних результатів. Дисертація має теоретико-прикладний характер, а її висновки та пропозиції можуть бути використаними у:

- науково-дослідній діяльності – для подальшого вивчення та наукового аналізу адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;

- правотворчості – для удосконалення законодавчих та інших нормативних актів щодо протидії злочинності та діяльності у цій сфері Державного бюро розслідувань;

- у практичній діяльності Державного бюро розслідувань з реалізації його повноважень;

– навчальному процесі закладів вищої освіти під час проведення лекційних та практичних занять з дисциплін: «Адміністративне право», «Кримінальне право», «Судові та правоохоронні органи України», «Кримінальний процес».

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Усі результати, положення, висновки, викладені у роботі, одержані автором особисто.

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Тенденції реформування правової системи України і світу» (Тернопіль, 30 жовтня 2020 р); «Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді» (Тернопіль, 15 травня 2020 року); «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (16-17 квітня 2021 року); «Гуманітарні аспекти цифрового суспільства». (м. Харків, 8 грудня 2022 року).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у 8 наукових статтях, з яких 3 опубліковано у фахових виданнях України, одна – у фаховому виданні іншої держави, та 4 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, списку публікацій здобувача за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (171 найменування на 21 сторінці) і додатків (на 2 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 211 сторінок, з яких основний текст – 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

1.1. Огляд наукових джерел і методологія дослідження

Протидія злочинності та реформування системи правоохоронних органів в Україні завжди були предметом посиленої уваги. Це спричинено декількома обставинами: по-перше, існує загальна згода, що злочинність є універсальною, оскільки спостерігається в усіх країнах, як у розвинених, так і в країнах, що розвиваються, у державному та приватному секторах; по-друге, звинувачення в корупції зараз відіграють більш центральну роль у публічному середовищі, ніж будь-коли, оскільки спроможні підірвати довіру громадян до органів державної влади; по-третє, вчинення злочинів високопосадовцями є перешкодою демократичного, економічного розвитку та модернізації країни, їх наслідки підривають політичну та соціальну стабільність і, зрештою, можуть загрожувати безпеці суспільства в цілому.

Важливо зазначити, що корупція є живильним середовищем для злочинів, у тому числі організованої злочинності, тероризму та озброєних груп, коли їхні мережі базуються на незаконно привласнених коштах або залучені суб'єкти використовують корупцію в своїх цілях. Це фактор, що сприяє кризі верховенства права та має негативний вплив на безпеку і стабільність не лише на національному, а й регіональному та міжнародному рівнях, оскільки корупційні операції можуть проходити через кілька юрисдикцій.

У даному контексті особливу увагу привертає й корупція в органах державної влади, яка не тільки призводить до неправильного розподілу ресурсів, але й впливає на те, як приймаються рішення. До того ж, злочини, що вчиняються службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, демонструють зневагу до встановлених правил і процедур, кодексів професійної

етики, правових цінностей і можуть призводити до інституційного занепаду. Відтак, запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів має здійснюватись із розбудовою відповідних інституцій, високим рівнем прозорості їх діяльності, незалежним зовнішнім контролем, утворюючи верховенство права, що є основою для сталого розвитку держави. У зв'язку з цим, особливо важливим є дослідження співпраці правоохоронних органів у сфері протидії злочинності.

З метою наукового дослідження адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами вважаємо доцільним поєднання науково-теоретичних концепцій, принципів ефективного нормотворення та нормозастосування, а також практику взаємодії новоутвореного державного правоохоронного органу з іншими правоохоронними органами. Вважаємо, що це сприятиме належному рівню осмислення функціонування даного органу та формуванню пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання діяльності Державного бюро розслідувань, співпраці з іншими державними органами, міжнародними організаціями та оптимізації правоохоронної системи в цілому.

Зважаючи на те, що дана проблематика має комплексний і всебічний характер, її варто проаналізувати, беручи до уваги положення різних галузей права у сукупності. З огляду на вказане, усі бібліографічні джерела, які стали основою для цієї роботи, можна поділити на наступні групи: дослідження теоретичного характеру; напрацювання у сфері правоохоронної діяльності; наукові дослідження із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань; наукові праці з питань організаційного і правового забезпечення правоохоронних органів; спеціальні наукові дослідження сфери протидії злочинності.

Варто зазначити, що дана робота є однією з перших, яка порушує нове для правової науки питання адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. У зв'язку

з цим, наукові розробки співпраці цього правоохоронного органу з іншими здійснювались на рівні наукових статей, оскільки відсутні монографічні роботи цього напрямку в Україні. Разом з тим, на рівні дисертаційних досліджень останніми роками фахівцями адміністративного права були розглянуті окремі аспекти адміністративно-правового статусу та кадрового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань, дотичні до предмета нашого дослідження.

Науковим здобутком, на який потрібно звернути особливу увагу, є дисертаційна робота М. С. Моїсєєва «Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань України» (2019 р.) [1], у якій розкрито правові та організаційні засади діяльності Державного бюро розслідувань. Також у роботі проаналізовані повноваження та правові форми їх здійснення, специфіка організаційної структури ДБР. Автор систематизує зарубіжний досвід з організації та діяльності органів з протидії та боротьби з високопосадовою та організованою злочинністю (в США, Німеччині, Австрії, Франції, Литві, Латвії, Польщі). Позитивною рисою дисертації вбачаємо висвітлення проблемних аспектів оптимізації планування діяльності та звітності Державного бюро розслідувань.

У дисертації В. О. Тимошенка «Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань» (2020 р.) встановлено сутність і особливості кадрового забезпечення діяльності ДБР, конкретизовано мету, завдання і функції, розроблено систему принципів кадрового забезпечення діяльності вказаного органу. Новацією вбачаємо у комплексній характеристиці двох рівнів адміністративно-правового механізму кадрового забезпечення діяльності ДБР: базового (норми адміністративного законодавства, мета, завдання, функції, принципи цього механізму) та практичного, який як зазначає автор: «має матеріальний вияв механізму (позаструктурні та структурні суб'єкти та їх правосуб'єктність) і практичний процедурний вияв механізму (об'єкт у вигляді відповідних відносин, форми, способи та засоби здійснення завдань, процедурні акти як підстава функціонування механізму)» [2].

Окремі аспекти функціонування Державного бюро розслідувань дослідив А. М. Максимович у своїй дисертаційній роботі «Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань» (2021 р.) Автор зауважує на важливих аспектах щодо: порівняння «дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань з іншими видами юридичної відповідальності (адміністративною, кримінальною, цивільно-правовою), самотійному, особливому, специфічному характері дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань із сукупністю власних нормативних, фактичних та процесуальних підстав, які дають можливість відрізнити види відповідальності, службовому розслідуванні за фактом порушення службової дисципліни працівниками Державного бюро розслідувань» [3].

Звернемо увагу і на дисертаційну роботу Л. О. Мамчур «Адміністративноправові засади взаємодії правоохоронних органів України з публічними інституціями» (2019 р.). У дослідженні: «розкрито основні доктринальні підходи до формування та існування теорії взаємодії та її використання в правоохоронній сфері; здійснено критичний аналіз проблеми визначення суб'єктного складу учасників взаємодії в законодавстві України, що регулює правоохоронну діяльність; наведено авторське бачення поняття взаємодії правоохоронних органів з публічними інституціями; здійснено теоретико-правову характеристику адміністративно-правового забезпечення організації взаємодії правоохоронних органів; визначено цілі та форми взаємодії правоохоронних органів з публічними інституціями; розкрито основні аспекти правового забезпечення використання інформаційних технологій в організації міжсуб'єктної взаємодії правоохоронних органів; розглянуто категорію іміджу правоохоронних органів як основи спільної діяльності з інституціями громадянського суспільства; охарактеризовано принципи та напрямки міжнародного співробітництва правоохоронних органів» [4].

Аналіз проблемних питань взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами здійснила А. В. Стеблянюк у дисертаційній роботі

«Адміністративно–правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів» (2021 р.). За словами автора: «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів здійснюється у правовій (спільна участь у проведенні спеціальних операцій, оперативно-розшукових заходів; укладення адміністративних договорів; нормотворчість) та неправовій (організаційній) (взаємний обмін інформацією у сфері протидії легалізації злочинних доходів; проведення спільних нарад і робочих зустрічей; спільна участь у семінарах, круглих столах, присвячених боротьбі з легалізацією злочинних доходів) формах. З'ясовується, що для кожної з форм взаємодії правоохоронних органів і фінансових установ притаманні свої методи взаємодії, які спрямовані на забезпечення ефективної та результативної співпраці між вказаними суб'єктами» [5].

Як вже зазначалось, в Україні відсутні монографічні роботи у сфері співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Однак зауважимо, що останніми роками науковці формують бачення сфери протидії корупції крізь призму аналізу сутності та напрямів участі суб'єктів, уповноважених протидіяти корупції в Україні, зокрема, характеризуючи й повноваження Державного бюро розслідувань у даному напрямі. У контексті зазначеного виділимо монографію О. С. Бондаренко «Концепція кримінальноправової протидії корупції» (2021 р.), в якій автор деталізує підслідність Державного бюро розслідувань, звертає увагу на: «корупцію в правоохоронних органах: органах прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку в Збройних Силах України, НАБУ, ДБР, органах охорони державного кордону, органах доходів і зборів, органах та установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, органах державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інших органах, які здійснюють правоохоронні функції» [6, с. 286].

Беручи до уваги зазначене, можемо констатувати відсутність системних досліджень у сфері адміністративно-правового регулювання співпраці

Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. У зв'язку із зазначеним, для належного розуміння теоретико-методологічних засад співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами ми проаналізували наукові дослідження дисертаційного та монографічного рівня, що характеризують окремі аспекти, дотичні до предмету нашого дослідження.

З метою формування авторських уявлень щодо поняття та значення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, генези її адміністративно-правового забезпечення у роботі використано дослідження ряду вчених.

Дослідження адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами в науковій площині є вагомим умовою утвердження даного правоохоронного органу як ефективної інституції у протидії кримінальним правопорушенням, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями. У зв'язку із цим, важливо правильно обрати методологію дослідження, яка визначає загальний підхід до проведення дослідження та його організацію, описує методи та процедури, які використовуються для збору та аналізу даних, а також формулює рекомендації щодо інтерпретації результатів дослідження. Окрім цього, методологія дозволяє встановити чіткі критерії для визначення якості дослідження та відповідних результатів. Вона також забезпечує стандартизацію методів та процедур, що використовуються в дослідженні, тим самим забезпечуючи високий рівень об'єктивності та достовірності результатів.

Вивчаючи стан наукової розробки проблемних питань методології порівняльно-правових досліджень, Ю. Баранова наголошує, що методологічним положенням притаманні такі характерні риси:

а) дослідження знань про зв'язки та властивості правової реальності, правила функціонування та розвитку правових об'єктів;

б) урегулювання наукової діяльності та спрямування дослідника на правильний шлях пізнання істини;

в) виділення об'єкта, предмета, методологічного інструментарію при здійсненні дослідження як визначальних категорій наукового пізнання;

г) апробація результатів на дослідницькому рівні;

д) зацикленість на успішну реалізацію наукових завдань;

е) ризиками є дані з неточними і нестійкими значеннями, тобто не є абсолютними дослідницької діяльності та допускаються випадки відхилення від їх вимог тощо [7, с. 13].

Зауважимо, що в юридичній науці не сформоване єдине бачення щодо класифікації її методів. Так, у процесі вивчення методів дослідження, О. Ф. Скакун виокремлює загальнонаукові та спеціально-наукові. У свою чергу, В. М. Сирих стверджує, що метод правової науки є системою загальних, спеціальних і приватних методів пізнання, що ґрунтуються на матеріалістично-діалектичному методі. Вони охоплюють чотири види, а саме:

- матеріалістичну діалектику;

- загальні прийоми (аналіз і синтез, індукція та дедукція, аналогія, порівняння, системно-структурний підхід тощо);

- спеціальні методи;

- приватно-правові методи [8, с. 131].

У дисертаційному дослідженні здійснено системний аналіз протидії кримінальним правопорушенням, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями, адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами на національному та міжнародному рівнях, що стало ґрунтовною основою пропозицій щодо оптимізації такої спільної діяльності. Беручи до уваги зазначене, застосовано наступні методи наукового дослідження: догматичний, порівняльний, герменевтичний, історичний, системно-функціональний, статистичний, аксіологічний.

Догматичний метод дослідження права – це встановлення змісту юридичних норм і нормативно-правових приписів, з'ясування закономірностей дії права за допомогою правил юридичної логіки. Основним його завданням є коментування закону та практики його застосування. Він ґрунтується на законах логіки та синтаксису, його застосовують для систематизації правових норм, визначення термінів і тлумачення понять. Переважна більшість учених переконані, що зазначений метод базується на використанні правил формальної логіки для пізнання права та виявляється у формулюванні та висвітленні юридичних понять, побудові юридичних конструкцій, з'ясуванні справжнього змісту законів шляхом їх тлумачення [9, с. 121]. Відтак, акцентуємо на важливості даного методу у контексті предмета нашого дослідження, оскільки саме він уможливив аналіз адміністративно-правового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань, практики застосування норм, що стосуються співпраці з іншими правоохоронними органами, власне тлумачення термінів: «співпраця Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами», «функції Державного бюро розслідувань», «адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами».

Порівняння – це один із основних логічних прийомів пізнання зовнішнього світу, предметів і явищ, що починається з того, що ми їх відрізняємо від усіх інших предметів і встановлюємо їх схожість з родовими предметами. Співіснування правових систем визначає актуальність їх співставлення на різних рівнях – починаючи від правових норм, інститутів, галузей, що належать до однієї національної системи, і закінчуючи правовими масивами, які складають певні правові сім'ї [10, с. 54]. У процесі нашого дослідження за допомогою порівняльного методу співставлено та виокремлено особливості зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань.

Вагоме значення для формування наукових позицій відіграв герменевтичний підхід, що ґрунтується на сукупності принципів і методів тлумачення та інтерпретації юридичних текстів (нормативно-правових та інших правових документів, а також наукових праць) [11, с. 72]. Зокрема, за допомогою герменевтичного методу з'ясовано поняття та зміст адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, функції, принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань, інтерпретовано положення нормативно-правових актів у сфері протидії злочинності.

Погоджуємось із твердженням Я. А. Бикової, що: «недостатнє використання історичного методу при вивченні суспільних інститутів значно зменшує потенціал будь-якої науки. Без звернення до історичного пояснення сутності права і держави юриспруденція не може всебічно досягнути процеси виникнення, становлення, розвитку та вдосконалення державно-правових явищ. Інакше кажучи, без історичного відтворення правового життя суспільства неможливе його повноцінне осмислення» [12, с. 100]. Відтак, у роботі важливу увагу приділено характеристиці становлення та розвитку Державного бюро розслідувань, а також адміністративно-правового забезпечення його співпраці з іншими правоохоронними органами.

Іншим методом, що сприяв характеристиці окремих аспектів співпраці Державного бюро розслідувань, виступив системно-функціональний метод. Як зауважує науковець В. Філатов, «в процесі дослідження правових явищ цей метод дозволяє розглянути явище як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, тобто системи розглядаються з точки зору функцій, заради яких вони створювалися. Це дає змогу усвідомити місце цих систем в суспільстві, їхню внутрішню структуру, скласти змістовне уявлення про кожну підсистему і її потенціал. Вбачається, що системно-функціональний метод є джерелом пізнання структурних особливостей правового явища, тобто останнє розглядається як сукупність окремих елементів, цілісність яких розкриває окремі властивості усього явища» [13, с. 24]. За допомогою системно-функціонального методу

співпраця Державного бюро розслідувань досліджена крізь призму різних її елементів: нормативного забезпечення, суб'єктів, напрямів, рівнів. Це сприяло розгляду співпраці як цілісної системи, що відображає роль і місце Державного бюро розслідувань серед інших правоохоронних органів.

Статистичний метод став основою для висвітлення стану розслідування кримінальних проваджень Державним бюро розслідувань, осіб, стосовно яких направлено матеріали у кримінальних провадженнях до суду, суму збитків, відшкодованих державі, суму арештованого майна. Статистичні дані сприяють належній оцінці результатів діяльності Державного бюро розслідувань, її ефективності та формуванню пропозицій щодо співпраці з іншими правоохоронними органами та міжнародними організаціями.

Ще одним методом для належного дослідження аспектів, що стосуються діяльності та співпраці Державного бюро розслідувань, є аксіологічний. Дослідник Б. О. Геня зазначає: «згідно з аксіологічним підходом, людські діяння можуть бути осмислені лише у співвіднесенні з цінностями (благами), якими визначаються норми і цілі поведінки людей. У правознавстві цей підхід використовується при дослідженнях цінності права, правової культури, суспільної значущості (суспільної користі і суспільної небезпеки) діянь у сфері дії права» [14, с. 9]. Зокрема, при характеристиці принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань, проаналізовані положення професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, що мають вплив і на процес співпраці з іншими правоохоронними органами.

Отже, методологія є важливою складовою дослідження протидії злочинності. Вона допомагає визначити правильні підходи, методи та інструменти, які варто застосовувати для збору та аналізу даних. Методологія сприяє розумінню сутності предмета дослідження та усвідомленню його взаємозв'язків з іншими явищами. Кожен з цих підходів має свої переваги і використання їх у сукупності забезпечує досягнення поставлених завдань щодо удосконалення адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

1.2. Поняття та зміст адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами

В сучасних умовах розвитку української державності та обранням чіткого курсу на повноправне членство в європейській спільноті важливим етапом є реформування правоохоронних органів, що сприятиме належному запобіганню, виявленню, припиненню, розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень та утвердженню демократичних цінностей. При цьому, не слід недооцінювати роль співпраці правоохоронних органів, що є ключовим елементом для усвідомлення їхнього суспільного значення у протидії високопосадовій злочинності. У зв'язку із зазначеним та появою нового державного правоохоронного органу – Державного бюро розслідувань, актуальним є дослідження його діяльності в аспекті взаємодії з іншими правоохоронними органами у процесі виконання їх завдань.

Визначення ролі співпраці правоохоронних органів корелюється із встановленням основної мети діяльності конкретних органів. Відтак, дослідник Н. Р. Носевич досить влучно класифікує мету діяльності Державного бюро розслідувань на загальну і спеціальну. Визначаючи загальну мету діяльності ДБР щодо протидії злочинності, вказується, що вона впливає з призначення правоохоронних органів в державі, а саме забезпечення кримінологічної безпеки соціуму, під якою слід розуміти досягнутий у результаті запобіжного впливу на суспільно-небезпечні прояви та їх криміногенні фактори стан захищеності суспільних цінностей. Натомість спеціальна мета діяльності ДБР щодо протидії злочинності полягає у забезпеченні кримінологічної безпеки у певному сегменті суспільних відносин, визначених законодавством [15, с. 270]. Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Бюро здійснює правоохоронну діяльність з метою з запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції» [16]. Крім того, положення Стратегічної програми діяльності Державного бюро

розслідувань на 2022-2026 роки закріплюють основною місією даного органу «встановлення справедливості у суспільстві шляхом незалежного та всебічного розслідування кримінальних правопорушень задля притягнення винних до встановленої законом відповідальності, незважаючи на їхні посади, зв'язки та ресурси на основі таких цінностей, як: справедливість; незалежність; професійність; відповідальність; добросовісність; прозорість та відкритість; довіра громадян» [17, с. 5].

У зв'язку із необхідністю реалізації мети функціонування Державного бюро розслідувань, законодавець передбачив доцільність співпраці даного правоохоронного органу з іншими державними органами. Зокрема, в Законі України «Про Державне бюро розслідувань» даним питанням присвячено окремий Розділ IV «Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими державними органами». Тому для встановлення сутності адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, видається необхідним аналіз змісту усіх складових даного поняття: «адміністративно-правові аспекти», «співпраця», «Державне бюро розслідувань», «правоохоронні органи».

Розглянемо термін «адміністративно-правові аспекти» з урахуванням наступної специфікації. Авторський колектив Великого тлумачного словника сучасної української мови пояснює зміст слова «адміністративний» у значенні: «властивий адміністраторові (керівнику організації, підприємства, установи); організаторський, тобто такий, що спрямований на організацію чого-небудь» [18, с. 12, 853]. Йдеться про такого, що управляє, вказує напрям, здійснює керівництво кимось, чимось.

Науковці В. В. Середа, З. Р. Кісіль та Р.-В. В. Кісіль зазначають, що «терміни «адміністрація», «адміністративний» походять від латинського слова *administratio*, що в перекладі, дослівно, означає «управління», «діяльність по керівництву чим-небудь». А відтак, в конструкції «адміністративно-правові» вбачаємо чіткий зв'язок із адміністративним правом. Вказані дослідники визначають адміністративне право як самостійну галузь права, яка регулює

однорідні суспільні відносини, здебільшого у сфері державного управління» [19, с. 11].

Цікаву позицію наводять науковці О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак, Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко, які уточнюють, що «адміністративне право інколи називають «правом управління», або «управлінським правом», яке відрізняється від інших галузей права специфікою предмета регулювання, юридичною своєрідністю (особливим методом регулювання) та структурними особливостями (системою розташування нормативного матеріалу). Закріплення в юридичних нормах правил поведінки (що і як слід робити, від чого слід утриматися, що робити категорично заборонено тощо) надає управлінським відносинам юридичного характеру, перетворює не правові відносини на правові» [20, с. 35].

Отже, аналіз вищенаведеного засвідчує, що такі складові досліджуваного явища, як «адміністративно» та «адміністративно-правові», означають, що функціонування Державного бюро розслідувань здійснюється на основі положень адміністративного права, реалізується організаційно-управлінськими методами.

Щодо поняття «аспект», то слід навести його визначення, яке наводиться авторами Академічного тлумачного словника української мови, відповідно до якого, це – точка зору, з якої розглядаються предмети, явища, поняття [21]. У контексті нашого дослідження йдеться про характеристику проблематики взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з точки зору положень адміністративного права. З метою всебічного розкриття даної тематики вважаємо за доцільне у наступних положеннях нашої роботи проаналізувати:

- сутність співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- історію становлення і розвитку адміністративно-правового забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- функції та повноваження Державного бюро розслідувань;

- адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами;
- принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами;
- зарубіжний досвід організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань;
- напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань.

Перейдемо до характеристики наступної складової терміну «адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами» – співпраці. Відмітимо, що незважаючи на те, що спеціальний Закон України «Про Державне бюро розслідувань» містить окремий розділ, присвячений питанню взаємодії ДБР з іншими державними органами, у ньому відсутнє чітке визначення співпраці, а тому зміст даного терміну можливо зробити лише виходячи із переліку суб'єктів і предмету взаємодії.

У юридичній літературі здебільшого використовуються синонімічні до співпраці слова, як-от: співробітництво, взаємодія. Науковці формують висновки, згідно з якими в основі будь-якої взаємодії існують принципи. Зокрема, науковиця І. Наконечна, досліджуючи взаємодію «правоохоронних органів (підрозділів) з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та юридичними особами під час перевірки заяв і повідомлень щодо порушень антикорупційного законодавства, зазначає, що кожна зі сторін взаємодії наділена специфічними, властивими тільки їй можливостями, які ефективно можна використати для здійснення антикорупційних заходів. Тому під принципами взаємодії суб'єктів боротьби з корупцією слід розуміти систему установок, керівних начал, відправних положень, які відбивають об'єктивні закономірності розвитку правоохоронних відносин у сфері боротьби з корупцією на сучасному етапі існування суспільства

і визначають сутність взаємин між суб'єктами, які взаємодіють з метою виконання покладених на них загальних та індивідуальних завдань» [22, с. 130].

Натомість О. Музичук визначає «основні принципи взаємодії як основні поняття, положення, які відображають найбільш суттєві, головні сторони і прояви взаємодії. Вони охоплюють риси, властиві всій управлінській системі, а не тільки окремим елементам або рівням, явищам або процесам» [23].

Дослідники С. Л. Панов та А. В. Ревягін вказали на такі принципи взаємодії правоохоронних органів, як: законність (спільна діяльність суб'єктів протидії злочинності унормовується законодавством, відповідає його вимогам, є обов'язковою до виконання цими суб'єктами); необхідність (зумовленість взаємодії правоохоронних органів спільною метою їх діяльності); узгодження зусиль, інтеграція методів і засобів; паритетність (рівноправність суб'єктів взаємодії у вирішенні питань спільної діяльності); поінформованість / обмін інформацією (правоохоронні органи мають передавати один одному об'єктивну оперативну інформацію та своєчасно реагувати на неї, повідомляючи партнерів про конкретні заходи, проведені за наданими ними матеріалами); плановість (спільне планування перспективної і поточної взаємодії за конкретними напрямами, що забезпечує системність та цілеспрямованість спільних дій, дозволяє контролювати їх ефективність, при цьому, не виключається можливість незапланованих оперативних рішень); системність (здійснення спільних, узгоджених заходів на всіх рівнях організаційної структури суб'єктів взаємодії та у різних, визначених напрямках); оперативність (швидке й адекватне реагування та виконання необхідних заходів у встановлені строки); активність суб'єктів взаємодії; розумна достатність та ефективність діяльності кожного з них [24, с. 147].

Деталізували сутність взаємодії у правоохоронній сфері й науковці П. Д. Біленчук, Л. В. Борисова, Є. К. Паніотов, які зазначили, що вона «виступає найбільш організованою і ефективною формою боротьби правоохоронних органів зі злочинністю, характеризується деякими основними властивостями. У зв'язку з цим, вона розглядається як вищий ступінь консолідації сил і засобів

правоохоронних і контролюючих органів, наділених законом відповідними повноваженнями, у різних сполученнях участі залежно від виду злочину, що розслідується, складності завдань, які вирішуються, необхідності використання відповідних засобів, прийомів та методів. Основу такої взаємодії складає обов'язкова участь відповідних правоохоронних і контролюючих органів у розкритті злочинів із виділенням для цього необхідних, специфічних для кожного органу джерел інформації, сил і засобів. Крім цього, вказані дослідники наводять досить переконливу позицію Г. А. Матусовського, який зауважує, що така взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативно-розшуковою та іншою службовою інформацією, передбаченою відповідними законодавчими актами – йдеться також про реалізацію цієї інформації шляхом проведення спільних дій, обговорення отриманих результатів, планування подальших заходів, спрямованих на розкриття злочинів» [25, с. 55].

Заслуговує на увагу думка В. М. Плішкіна, який виділяє такі «ознаки взаємодії, що використовуються в теорії та практиці управління:

- а) взаємодія – це діяльність;
- б) наявність декількох (не менше двох) суб'єктів взаємодії;
- в) погодженість заходів за метою, місцем, часом, методами;
- г) спрямованість функціонування взаємодіючих суб'єктів;
- д) наявність нормативної (правової) бази взаємодії;
- е) стан, який обіймають суб'єкти взаємодії в ієрархії системи;
- є) зміст завдань, які виконують суб'єкти взаємодії;
- ж) спільна діяльність» [26, с. 7].

Узагальнюючи наведені наукові позиції, можна виокремити наступні ознаки, властиві співпраці правоохоронних органів:

- 1) співпраця може бути двостороння або багатостороння;
- 2) регулюється відповідними нормативно-правовими актами;
- 3) в основу співпраці закладено систему певних установок, які характерні юридичній природі правоохоронних відносин;

- 4) кожна із сторін співпраці реалізує свої функції у процесі взаємодії, спрямовані на досягнення спільної мети;
- 5) співпраця виступає організованою і ефективною формою боротьби правоохоронних органів зі злочинністю;
- 6) об'єднує виділені специфічні сили і засоби, джерела інформації декількох правоохоронних органів;
- 7) в залежності від мети співпраці може відбуватись у різних формах та напрямках.

Відповідно, співпраця у діяльності Державного бюро розслідувань означає систематичну діяльність цього правоохоронного органу, що узгоджується з метою і завданнями інших державних органів. Крім того, ключовий акцент у співпраці очевидно полягає у співпраці саме з правоохоронними органами.

Іншим елементом досліджуваного нами терміну є Державне бюро розслідувань. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «це – державний правоохоронний орган, на який покладено завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції» [16]. Як слушно зауважує І. В. Цюприк, «необхідними передумовами ефективного функціонування ДБР як складової правоохоронної системи держави слід вважати чітке визначення завдань щодо декриміналізації суспільних відносин у певних сферах життєдіяльності, створення необхідних інструментів для їх реалізації, підзвітність органів громадянському суспільству та персональну відповідальність їх керівників за стан цієї роботи» [27, с. 181]. Детальніше юридичну природу і компетенцію даного органу ми розглянемо в подальшому.

Що стосується дефініції «правоохоронні органи», то слід зауважити про її досить вузьке і розпорошене тлумачення законодавцем, яке містить лише їх перелік (але і він не є вичерпний), а також різне розуміння в науковому юридичному колі. Зауважимо, що термін «правоохоронні органи» часто згадується в нормативних актах України. Зокрема, згідно з частиною 3 статті 17 Конституції України, «забезпечення державної безпеки і захист державного

кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [28].

Законодавче ж визначення терміну наведено в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року № 3781-XII, відповідно до статті 2 якого «правоохоронні органи – це органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [29]. З цього визначення, відповідно до предмету дискусії ми можемо виокремити таку нормативну позицію: законодавець обмежився лише переліком правоохоронних органів, не розкриваючи при цьому значення, мети і критеріїв віднесення їх до правоохоронних; перелік не є вичерпним, що уможлиблює подальші труднощі на практиці при вирішенні питання про віднесення конкретного органу до правоохоронного.

Юридичну невизначеність створюють і положення Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року № 2469-VIII, де категорію правоохоронні органи використано для визначення трьох груп органів, які залучаються для забезпечення національної безпеки:

«- сектор безпеки і оборони – система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних

інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України;

- сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України;

- сили оборони – Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави» [30].

Із наведеного випливає той факт, що законодавець вбачає три категорії органів державної влади у правоохоронній сфері: «правоохоронні органи», «державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями», «органи спеціального призначення з правоохоронними функціями». Разом з тим, критерії і перелік органів, котрі слід віднести до відповідної категорії не зазначено, що у свою чергу, додає ще більшої невизначеності до тлумачення терміну «правоохоронні органи».

Наведемо позиції науковців, що стосуються досліджуваної дефініції. Перш за все, слід зауважити, що сьогодні у вітчизняній теорії права щодо поняття «правоохоронні органи» також існує наукова дискусія. Дослідники В. В. Зайченко, А. В. Лаптева вказують, що: «одні науковці, спираючись на Основний Закон держави вважають, що правоохоронними є державні та громадські формування, наділені правоохоронними функціями. Інші розглядають поняття «правоохоронні органи» у широкому і вузькому розумінні. При цьому перша група науковців до правоохоронних органів у їх широкому розумінні відносить усі державні органи, наділені повноваженнями у галузі контролю за дотриманням законності та правопорядку в державі, а представники другої групи науковців схиляються до вузького розуміння правоохоронних органів, до яких вони відносять лише державні органи, спеціально створені для

забезпечення законності та правопорядку і боротьби зі злочинністю, яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи державно-владного впливу на осіб, які скоїли правопорушення, з метою їх покарання та виправлення, а також застосування щодо них заходів і з ресоціалізації у громадянське суспільство» [31, с. 420].

Дослідник правоохоронної сфери Р. Тевлін запропонував розглядати поняття «правоохоронні органи» у широкому та вузькому розуміннях: «у вузькому розумінні він визначив правоохоронні органи як державні органи, які спеціально створені для боротьби зі злочинністю і яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи примусу і перевиховання щодо правопорушників. У широкому розумінні правоохоронні органи – це всі інші державні органи, які наділені певними повноваженнями в галузі контролю за додержанням законності та правопорядку» [32, с. 147].

Науковці М. І. Мельник та М. І. Хавронюк «правоохоронними органами вважають лише ті державні органи, які, діючи в межах кримінальнопроцесуальної чи адміністративної процедури, ведуть боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, що тягнуть юридичну відповідальність винятково у сфері публічного права. До таких вони відносять: суди, органи прокуратури, служби безпеки України, Управління державної охорони, прикордонних військ, Військову службу правопорядку у Збройних Силах України, дізнання державної митної служби, дізнання державного пожежного нагляду, Державного департаменту з питань виконання покарань» [33, с. 31-32].

Дослідники А. М. Куліш, В. В. Миргород-Карпова, Д. В. Мурач констатують, що суб'єктами правоохоронної діяльності, а отже правоохоронними органами є спеціальні державні органи, що на підставі та у відповідності до національного та міжнародного фахового законодавства здійснюють правоохоронну діяльність. Відповідно, завданнями правоохоронної діяльності є визначений чинним законодавством виключний перелік завдань державних органів, що законодавчо визнані як правоохоронні. Виходячи з цього, ключовими функціями правоохоронної діяльності пропонують вважати

забезпечення законності, боротьбу зі злочинністю та захист прав громадян держави. Юридичну природу правоохоронної діяльності, як і конкретні теоретико-правові аспекти правового статусу правоохоронних органів, визначає юридичний базис правоохоронної діяльності. Під таким науковці розуміють ієрархічно скомпоновану сукупність нормативно-правових актів, положення яких висвітлюють конкретні теоретико-правові та практичні аспекти правоохоронної діяльності на території визначеної держави [34, с. 47].

Інший вчений М. В. Ковалів наводить перелік ознак, характерних правоохоронним органам, для розуміння їх ролі та сутності:

«1) правоохоронний орган є державним органом, який уповноважений чинним законодавством на здійснення правоохоронної діяльності;

2) до ознак правоохоронних органів віднесено виконання ними своєї діяльності відповідно до норм законодавства, водночас їх порушення тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність;

3) законні та обґрунтовані рішення правоохоронних органів є обов'язковими до виконання посадовими особами та громадянами. Законодавець передбачив самостійний склад правопорушення за невиконання цих рішень, що, своєю чергою, тягне додаткову відповідальність;

4) ознакою правоохоронних органів слід вважати і професійність виконання ними своїх повноважень, тому законодавством визначено спеціальні умови проходження працівниками правоохоронних органів спеціальної професійної підготовки, порядок і особливості проходження якої можуть мати відмінності у різних правоохоронних органах;

5) правоохоронні органи у випадках необхідності виконання своїх функцій, пов'язаних з виявленням та розслідуванням порушень закону, за передбачених законодавством умов, можуть відхилятися від правових приписів, обов'язкових для усіх інших суб'єктів суспільних відносин» [35, с. 171].

У свою чергу, аналізуючи законодавство України та теоретично-методологічні джерела, Ю. О. Загуменна виділяє такі ознаки правоохоронного органу, що сприяють формуванню чіткої дефініції:

«1) правоохоронний орган уповноважується законом для здійснення правоохоронної діяльності. Як правило, це спеціальний закон, присвячений завданням організації та діяльності цього органу;

2) правоохоронний орган здійснює свою діяльність із додержанням встановлених законом правил та процедур. Порушення цих правил працівниками правоохоронних органів тягне за собою дисциплінарну, адміністративну, матеріальну або кримінальну відповідальність;

3) правоохоронні органи у своїй діяльності мають право застосовувати заходи державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення. Названі заходи відрізняються один від одного залежно від компетенції органу та тяжкості вчиненого правопорушення;

4) законні та обґрунтовані рішення, прийняті державними органами, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами. Невиконання названих рішень становить самостійне правопорушення, що тягне за собою додаткову відповідальність» [32, с. 149].

Встановивши сутнісні ознаки правоохоронних органів, визначимо перелік органів державної влади, з якими співпрацює Державне бюро розслідувань. Стаття 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» наводить наступних суб'єктів взаємодії:

- «- органи прокуратури,
- органи внутрішніх справ,
- Національне антикорупційне бюро України,
- Служба безпеки України,
- Бюро економічної безпеки України,
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму,

- Національний банк України,
- Фонд державного майна України,
- Антимонопольний комітет України,
- органи Державної прикордонної служби,
- Державна пенітенціарна служба України» [16].

У даному контексті зауважимо, що дослідник А. Францевич, аналізуючи загальні напрями взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами, влучно виокремлює наступні форми взаємодії:

«а) обмін інформацією;

б) проведення спільних досліджень;

в) вироблення заходів щодо виконання завдань кримінального судочинства, мінімізації корупційних ризиків у діяльності кожного відомства, розшуку осіб, які ухиляються від слідства, повернення активів, здобутих злочинним шляхом, захисту співробітників правоохоронних органів та учасників кримінального провадження тощо;

г) підготовка спільних нормативно-правових актів для ефективної взаємодії;

д) інші форми взаємодії, що не суперечать чинному законодавству» [36, с.110].

Беручи до уваги зазначене, виокремлюється певна система органів державної влади, в межах якої здійснюється співпраця. Видається за можливе характеризувати співпрацю у двох розуміннях:

1) у широкому – співпраця Державного бюро розслідувань відбувається з усіма законодавчо визначеними державними інституціями;

2) у вузькому – співпраця Державного бюро розслідувань відбувається з спеціальними структурами, уповноваженими безпосередньо виконувати правоохоронні функції.

Отже, з метою усунення термінологічної прогалини у розумінні співпраці, базуючись на проведеному аналізі юридичних напрацювань, ми сформулювали наступне визначення: адміністративно-правові аспекти співпраці Державного

бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами – це сукупність питань, що стосуються нормативно закріплених положень адміністративного права у сфері взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їхньої компетенції.

1.3. Генеза адміністративно-правового забезпечення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами

Становлення і розвиток органів, що спрямовані на запобігання і протидію вчинення кримінальних правопорушень високопосадовцями, суддями, військовослужбовцями, працівниками правоохоронних органів, є непростим та багаторівневим процесом для їх утвердження у якості ефективно діючих правоохоронних органів, здатних викликати довіру у суспільства та утверджувати демократичні засади побудови державних інституцій.

У межах правової доктрини існують різні підходи щодо того, які саме історичні етапи становлення органів досудового розслідування слід виокремлювати. Відтак, більшість науковців схильні визначати три основні історичні періоди становлення органів досудового розслідування: у 1964–1917 рр.; 1917–1991 рр.; 1991 р. – сучасний період. Разом із тим, існують й інші доктринальні позиції [37, с. 108]. Однак, зважаючи на те, що дана періодизація фактично носить неперсоніфікований характер, вважаємо за доцільне дослідити становлення Державного бюро розслідувань саме в сучасній Україні.

Як влучно зауважує С. Г. Братель: «правоохоронна сфера в усі часи була однією з умов формування правової держави. Вона є гарантом створення чіткого механізму контролю за правопорядком та законністю в суспільстві. Європеїзація суспільства, прагнення інтеграції в європейський простір, захист прав, свобод громадян, демократизація зумовлюють необхідність побудови якісно нової моделі правоохоронних органів, які відіграють визначальну роль у захисті прав і

свобод людини та громадянина. Поширеність корупції в усіх ешелонах влади, зокрема і в самій правоохоронній сфері свідчить про недосконалість та неефективність функціонування цих органів» [38, с. 54]. А тому виконання функції досудового розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями, належним правоохоронним органом має першочергове значення.

Необхідність створення правоохоронного органу, який би здійснював контроль за діяльністю посадових осіб органів державної влади, усвідомили ще у період прийняття Конституції України (1996 р.). Відповідно до пункту 9 Перехідних положень Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р., «прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій» [28]. Із наведеного можна констатувати акцент на потребі здійснення функції досудового розслідування не прокуратурою, а відповідними органами, оскільки прокуратура виконує дану функцію лише до початку функціонування таких органів. Вважаємо дану норму фундаментальною для створення у подальшому Державного бюро розслідувань

Реалістичну оцінку поточного стану злочинності та вжитим заходам щодо подолання корупції надано у Національній програмі боротьби з корупцією, затвердженій 10 квітня 1997 року Указом Президента України. Програмою було визнано серйозні фундаментальні прорахунки в усуненні причин та умов, що сприяють корупційним проявам, а відтак стосуються і реформування системи правоохоронних органів, зокрема:

- «- Закон України «Про боротьбу з корупцією» майже не застосовується;
- окремі керівники центральних і місцевих органів виконавчої влади усунулись від виконання вимог законодавства про боротьбу з корупцією;

- діяльність органів виконавчої влади, в тому числі правоохоронних, здійснюється без додержання принципу розподілу функцій і відповідальності. Підрозділи правоохоронних органів часто дублюють один одного, що призводить до неузгодженості та паралелізму в роботі;

- у законодавстві щодо боротьби зі злочинністю є суттєві прогалини;

- без відповідних наукових кримінологічних обґрунтувань визначаються стратегія і тактика профілактики злочинності та корупції;

- усе це дає можливість злочинним елементам тривалий час здійснювати свою протиправну діяльність, втягувати до неї нових учасників, і перш за все посадових осіб державних органів для вчинення корупційних діянь» [39]. Все вищенаведене ще раз засвідчує потребу у створенні незалежного правоохоронного органу із функцією досудового розслідування.

Наступним відміченим нами кроком стало прийняття Указу Президента України «Про Національне бюро розслідувань України» від 24 квітня 1997 р. № 371/97. Даним Указом Національному бюро розслідувань України надано статус центрального органу виконавчої влади і передбачено наступні основні завдання: «проведення відповідно до законодавства України досудового слідства та оперативно-розшукових заходів у особливо складних кримінальних справах про злочини, які становлять підвищену суспільну небезпеку; проведення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення і усунення причин та умов, що сприяють корупції та вчиненню інших небезпечних злочинів, прогнозування динаміки злочинності в суспільстві» [40].

Разом з тим, згаданий Указ Президента викликав неоднозначне ставлення, у результаті чого народні депутати України звернулись із конституційним поданням до Конституційного Суду України, вважаючи, що Указ суперечить нормам Конституції України, оскільки Президент України перевищив свої повноваження, а організація діяльності таких інституцій має визначатись виключно законами України. У ході розгляду конституційного подання Конституційний Суд України дійшов висновку визнати такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), окремі положення

Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 (371/97) «Про Національне бюро розслідувань України» щодо:

«- визначення організаційної структури Національного бюро розслідувань України (стаття 4, положення про регіональні бюро розслідувань у статтях 5, 6, 9, абзаці третьому статті 10);

- визначення порядку затвердження структури, граничної чисельності працівників і штатного розпису Національного бюро розслідувань України (стаття 5) та затвердження Положення про Національне бюро розслідувань України (стаття 8);

- визначення підпорядкованості Директора Національного бюро розслідувань України (положення «який безпосередньо підпорядковується Президентові України» в частині першій статті 3), порядку призначення на посади та звільнення з посад першого заступника і заступників Директора Національного бюро розслідувань України (положення «яких за його поданням призначає на посади та звільняє з посад Президент України» в частині третій статті 3), призначення на посади та звільнення з посад начальників регіональних бюро розслідувань (частина друга статті 4)» [41]. Отже, положення Указу Президента втратили чинність і Національне бюро розслідувань України припинило своє існування. Відтак, був виданий Указ Президента України № 1573/99 «Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади» від 15 грудня 1999 року, яким постановлено ліквідувати Національне бюро розслідувань України [42].

Ідею створення нового правоохоронного органу було продовжено у вигляді подальших президентських кроків. Це відобразилось у виданні Розпорядження Президента України № 782/2005-рп «Про робочу групу з розроблення концепції утворення та організації діяльності Національного бюро розслідування України від 15 березня 2005 року (на даний момент Розпорядження втратило чинність на підставі Указу Президента № 693/2008 від 06.08.2008 року). Даним Розпорядженням було передбачено завдання «врегулювати усі аспекти, що стосуються організації функціонування

Національного бюро розслідування України, шляхом утворення робочої групи з розроблення концепції утворення та організації діяльності Національного бюро розслідувань України, затвердження її персонального складу і обов'язку підготувати і внести до 1 квітня 2005 року пропозиції, в тому числі проекти законодавчих та інших нормативно-правових актів, щодо утворення і діяльності Національного бюро розслідувань України» [43].

Крім того, 23 травня 2005 року виданий Указ Президента України № 834/2005 «Питання Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів», яким затверджено Положення про Міжвідомчу комісію з питань реформування правоохоронних органів. Зокрема, Комісія є консультативно-дорадчим органом при Раді національної безпеки і оборони України, основними завданнями якої визначено:

«- здійснення аналізу організації та діяльності правоохоронних органів, визначення рівня їх відповідності викликам і загрозам національній безпеці України;

- підготовка з урахуванням загальноновизнаних міжнародних норм і стандартів пропозицій щодо вдосконалення та оптимізації системи правоохоронних органів в Україні, їх структури, організації діяльності;

- організація підготовки та розгляд проектів законів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, програм, заходів з питань удосконалення організації та діяльності правоохоронних органів, координації їх роботи щодо посилення боротьби зі злочинністю, корупцією, захисту прав і свобод громадян, своєчасного виявлення та запобігання зовнішнім і внутрішнім загрозам безпеці України» [44].

Слід зазначити, що процес вдосконалення правоохоронних органів відобразився у прийнятті Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» від 15 лютого 2008 року (введено в дію Указом Президента № 311/2008 від 08 квітня 2008 року). Згідно з Рішенням, «Рада національної безпеки і оборони України схвалила проект Концепції реформування кримінальної

юстиції України і вирішила запропонувати затвердити план заходів щодо її реалізації Кабінету Міністрів України за участю заінтересованих центральних органів виконавчої влади, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національної комісії із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, Апарату Ради національної безпеки і оборони України у тримісячний строк з дня затвердження Президентом України Концепції реформування кримінальної юстиції України» [45].

Черговим кроком до формування Державного бюро розслідувань стало прийняття 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України. В контексті нашого дослідження важливими є положення, що стосуються питання розподілу кримінальних проваджень між різними органами, що уповноважені розслідувати кримінальні правопорушення.

Слід погодитись із дослідником Є. М. Франтовським, що нормативне закріплення створення ДБР на рівні кодифікованого акту, а саме КПК позитивно вплинуло на процедуру створення даної інституції. Закріплення у межах ст. 216 КПК винятково важливих повноважень за даним суб'єктом, зокрема, передбачення того, «що слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до 1-3 категорій посад, суддями та працівниками правоохоронних органів сприяло концентрації особливої уваги на процедурі його створення та функціонування. Відтак, в щорічному посланні Президента України до парламенту 2013 року зазначається про те, що створення нового органу – ДБР, на який буде покладено здійснення таких функцій, як досудове розслідування злочинів, скоєних державними службовцями високого рангу, працівниками правоохоронних органів, суддями, є одним із важливих питань інституційного забезпечення реформування правоохоронних органів» [37, с. 110].

Ключовим кроком у створенні Державного бюро розслідувань вважаємо прийняття Закону України № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року. Так, згідно з статтею 1 першої редакції даного Закону, «Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції» [46]. Згодом, 29 лютого 2016 року Кабінет Міністрів України видав Постанову № 127 «Про утворення Державного бюро розслідувань», якою визначив утворити «Державне бюро розслідувань як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України» [47].

Як зауважує науковець Р. М. Марчук, «складність та суперечливий характер законодавчо закріпленої моделі адміністративно-правового статусу ДБР одразу ж стали причиною виникнення гострих дискусій як у політичних, так і в наукових колах. Так, ще на етапі законопроектної роботи експерти неодноразово вказували на неконституційність окремих положень майбутнього Закону, в тому числі на неправомірність надання ДБР спеціального статусу. Зокрема, цілком справедливо наголошувалось, що «Конституція України не передбачає існування в державному механізмі органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, які виконували б відповідні функції за межами системи органів виконавчої влади». У процесі створення ДБР і комплектування його висококваліфікованими кадрами, а також у процесі фактичного виконання покладених на нього повноважень проявилась ще ціла низка законодавчих прогалин і суперечностей, які могли би повністю «паралізувати» роботу ДБР, а тому були тимчасово вирішені в так званому «ручному режимі», тобто без внесення необхідних змін і доповнень до чинного законодавства» [48, с. 113].

Відмітимо, що повноцінне функціонування зазначеного правоохоронного органу розпочалося не відразу. Лише 10 травня 2016 року був оголошений конкурс на заміщення вакантних посад Директора та заступників Директора бюро. Конкурс продовжувався 1,5 роки, тільки 16 листопада 2017 року

компетентна комісія назвала переможців на ці посади. Відносно повноцінно Державне бюро розслідувань як правоохоронний орган влади розпочало діяльність лише 27 листопада 2018 року [49, с. 83]. Погоджуємось із позицією науковця П. П. Богуцького, що така ситуація спричинена декількома факторами: «неможливістю у короткі терміни сформувати підрозділи ДБР, здійснити матеріальне та технічне забезпечення, наповнити штат підготовленими працівниками (для цього необхідно не менше двох років), орієнтованість Перехідних і прикінцевих положень профільного закону на 51% оперативного складу ДБР з числа фахівців права, які не мають досвіду слідчої, оперативної роботи» [50].

Згідно з позицією О. В. Кравченко, «специфіка підслідності ДБР і компетенція даного органу загалом стосується розслідування одних з найбільш складних категорій злочинів, а саме вчинених представниками органів державної влади, суду і правоохоронних органів. Йдеться про провадження, де майже завжди є ризики протидії розслідуванню як винними, так й іншими зацікавленими особами. Тому така функціональна специфіка органу повинна була одержати практичне втілення у вигляді інституції з широкими повноваженнями та професійними та досвідченими працівниками, належним чином забезпеченими технічними засобами та науковим супроводом. Неспроможність, за таких обставин, існуючих органів досудового розслідування повною мірою ефективно і неупереджено здійснювати провадження у кримінальних справах щодо високопосадовців, суддів та працівників правоохоронних органів сприяло створенню принципово нової і максимально незалежної у своїй діяльності правоохоронної структури» [51, с. 44].

Процес оптимізації діяльності Державного бюро розслідувань продовжився прийняттям 16 травня 2019 року Закону України № 2720-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань». Зокрема, для ефективнішого виконання мети та завдань запроваджено зміни, що стосуються «критеріїв кандидата на посаду директора територіального органу Державного бюро розслідувань, керівника

підрозділу центрального апарату Державного бюро розслідувань, присяги і спеціальних звань осіб рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань» [52].

Знакова подія відбулась 3 грудня 2019 року, коли було прийнято Закон України № 305-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань», згідно з яким Державне бюро розслідувань набуло статусу державного правоохоронного органу і вийшло із системи центральних органів виконавчої влади [53].

На фоні зазначеного слід зауважити, що 16 грудня 2019 року Конституційний Суд України розглянув на пленарному засіданні справу за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України. У своєму висновку № 7-в/2019 Конституційний Суд України констатував, що «Законопроект «Про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань)» у частині наділення Президента України додатковими невластивими його статусу повноваженнями утворювати нові органи з функціями виконавчої влади та призначати їх керівників не відповідає сутнісному змісту частини першої статті 157 Конституції України стосовно обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, з точки зору їх належного гарантування органами виконавчої влади та Президентом України» [54]. Разом з тим, положення Висновку Конституційного Суду України досі не імплементовано.

Особливий історико-правовий інтерес викликає аспект становлення і розвитку співпраці Державного бюро розслідувань з іншими державними органами. Як зауважують П. В. Цимбал та О. І. Манзюк, «кримінальне процесуальне законодавство визначає, що процес взаємодії слідчих і оперативних органів повинен будуватися на основі принципів, які характеризують специфіку цієї діяльності:

1. Принцип законності, дотримання прав і законних інтересів громадян, який є основним для всієї правозастосовчої діяльності, відповідає законам та іншим нормативно-правовим актам усього процесу спільної діяльності слідчого і оперативного працівника, визначає правомірність такої діяльності, при відсутності якої вона не має сенсу;

2. Принцип комплексного використання сил і засобів, який передбачає використання усіх форм взаємодії з урахуванням конкретної слідчої ситуації і оперативної обстановки. До того ж слідчі дії та оперативно-розшукові заходи здійснюються на основі єдиної мети, вони повинні складати єдиний процес розкриття і розслідування злочину. Елементи цієї діяльності взаємодоповнюють один одного і часто впливають один з іншого;

3. Принцип самостійності у прийнятті рішень, який впливає із процесуального статусу слідчого і демонструє характер його взаємодії з оперативними співробітниками. Так, слідчий самостійно вирішує питання про проведення тієї чи іншої слідчої дії та несе персональну відповідальність за процес її здійснення та отримані результати, а також докази, в тому числі надані оперативними співробітниками;

4. Принцип планування, тобто здійснення роботи на плановій основі. Планування дозволяє ефективно витратити сили і кошти на проведення розслідування, складати порядок взаємодії» [55, с. 460].

У контексті зазначеного звернемо увагу на Наказ Державного бюро розслідувань № 193 «Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва» від 29 березня 2021 року. Наказ окреслив основні засади взаємодії під час кримінальних проваджень на міжнародному

рівні з метою належної реалізації покладених на Державне бюро розслідувань повноважень, а також встановив напрямками взаємодії із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями [56].

Вагоме значення в контексті нашого дослідження має Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань № 151/262 «Про затвердження Порядку взаємодії АРМА і Державного бюро розслідувань щодо виявлення та розшуку активів» від 26 квітня 2021 року. Це пояснюється тим, що його положення є фундаментальними для «співпраці Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань з питань:

- виконання АРМА звернень ДБР щодо виявлення та розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні;

- виконання ДБР запитів АРМА щодо надання інформації, необхідної для складання АРМА відповіді на запит відповідного органу іноземної держави;

- розгляду ДБР інформації АРМА щодо ознак кримінальних правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій та повноважень АРМА, інших питань, пов'язаних з виконанням повноважень АРМА» [57].

Окрім зазначеного, Наказ передбачає положення, що стосуються суб'єктів звернення, вимоги до звернення, строки і порядок розгляду звернень, підстави відмови у розгляді звернення, моніторинг результатів розгляду звернень та висновків.

Принагідно слід зауважити, що 27 жовтня 2021 року був виданий Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань № 420/570 «Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді АРМА звернень Державного бюро розслідувань щодо активів, на які може бути

накладено арешт у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави». Положення Наказу «деталізують порядок звернення до Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів з метою отримання інформації, яка буде використана під час підготовки заяви про забезпечення позову шляхом накладення арешту на активи, які є предметом спору у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, або на інші активи відповідача, які відповідають вартості активів, що є предметом спору» [58].

Проаналізувавши усі кроки, що стосуються створення і забезпечення функціонування Державного бюро розслідувань, пропонуємо таку історико-правову періодизацію в сучасній Україні:

- перший період (1996 – 2011 роки) – закладені перші основи створення окремого органу, який мав би здійснювати функцію досудового розслідування та базис для реформування правоохоронних органів; визначені умови, що сприяють зростанню злочинності, зокрема, і злочинів, вчинених високопосадовцями; разом з тим, свого повноцінного практичного втілення Державне бюро розслідувань так і не отримало через хаотичність і різновекторність дій, відсутність чіткої стратегії створення даного органу;

- другий період (2012 – 2015 роки) – закріплено найвагоміші нормативні положення, що створюють реальні умови для початку функціонування Державного бюро розслідувань, зокрема, передбачено статус ДБР як центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність, підслідність, правові основи діяльності, соціальний, правовий захист та відповідальність працівників ДБР, взаємодія з іншими державними органами, особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю ДБР;

- третій період (2016 рік – дотепер) – характеризується зміною статусу ДБР на державний правоохоронний орган і вихід із системи центральних органів виконавчої влади, активним здійсненням Державним бюро розслідувань своїх функцій та місії, вдосконаленням адміністративно-правового забезпечення

діяльності ДБР та взаємодії з іншими органами, а також усуненням суперечностей у законодавстві.

Згідно із статистичними даними Державного бюро за 2022 рік, «протягом 2022 року ДБР здійснювало розслідування у 48 тис. 868 кримінальних провадженнях, 15 тис. 552 з яких розпочато у звітному році. Зареєстровано 13 703 заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення. Упродовж минулого року працівники ДБР затримали 694 осіб, серед них: 163 правоохоронці, 24 податківці та митники. Повідомлено про підозру 5 тис. 577 особам, зокрема: 5 народним депутатам України, 3 колишнім членам Кабінету Міністрів України, 2 посадовцям категорії «А» та іншим. До суду направлено матеріали у 4 тис. 524 кримінальних провадженнях стосовно 4 тис. 801 особи, серед яких: 4 посадовці категорії «А», 4 народні депутати України, 80 суддів, 28 прокурорів та інші. Крім того, протягом минулого року ДБР встановлено понад 1,4 млрд грн збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями. Арештовано майна на 251,3 мільйонів гривень. Відшкодовано 78,8 мільйонів гривень. До АРМА передано конфіскованого майна на майже 9,1 мільярдів гривень» [59].

Варто відмітити, що Рада громадського контролю при Державному бюро розслідувань в цілому досить позитивно оцінила діяльність ДБР протягом 2022 року, акцентувавши на приділення великої уваги саме результатам виконання завдань, які покладено на ДБР, відповідно до запиту громадянського суспільства, зокрема:

- рекордна вартість конфіскованого майна, переданого до Агентства з розшуку та менеджменту активів, яка склала 9,1 мільярдів гривень, що у п'ять разів перевищує показники 2021 року;

- впровадження в системі ДБР ефективного кадрового менеджменту, запроваджено інститут наставництва для новопризначених працівників;

- одним із пріоритетних напрямів роботи слідчих та оперативних підрозділів окреслено протидію та розслідування злочинів проти основ національної безпеки, забезпечення правопорядку у військовій сфері;

- удосконалення нормативно-правової бази, співпраця з міжнародними організаціями та правоохоронними органами інших країн, реалізація проектів міжнародної технічної допомоги, що сприяли подальшій розбудові інституційної та кадрової спроможності ДБР, оперативному забезпеченню першочергових потреб ДБР в умовах воєнного стану;

- підвищення рівня суспільної довіри до ДБР [60]. Отже, можна констатувати позитивну тенденцію розвитку потенціалу Державного бюро розслідувань у протидії злочинності, що підтверджується порівнянням звітів за роки з моменту створення даного правоохоронного органу. Заслугує уваги й здатність Державного бюро розслідувань діяти системно та ефективно в умовах воєнного стану, коли розслідування кримінальних проваджень, підслідних даному органу ускладнюється і вимагає посиленої активності.

Таким чином, проведення дослідження з історії становлення і розвитку адміністративно-правових аспектів діяльності Державного бюро розслідувань дозволяє сформулювати наші власні узагальнення щодо умов та причин необхідності його функціонування. Ці висновки, на наш погляд, позначаються на сучасній діяльності Державного бюро розслідувань та його співпраці з іншими державними органами, зокрема і правоохоронними.

1. Переконані, що незважаючи на наявність нормативно-правової бази, виникають суперечності при співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, що спричинено недостатнім адміністративно-правовим регулюванням цієї діяльності, а тому оптимізувати процес взаємодії доцільно шляхом його нормативного вдосконалення.

2. Питання реформування правоохоронних органів було на порядку денному ще з часів прийняття Конституції України. В її положеннях передбачалось створення правоохоронного органу, який би здійснював контроль за діяльністю посадових осіб органів державної влади. Вважаємо дану норму фундаментальною для створення у подальшому Державного бюро розслідувань.

3. Появу Державного бюро розслідувань зумовила низка причин, серед яких:

- неналежне застосування та наявність прогалин у спеціальному законодавстві в сфері боротьби зі злочинністю;
- неузгодженість у діяльності різних правоохоронних органів, дублювання повноважень;
- стратегія і тактика запобігання злочинності не мали структурованості, логічної побудови;
- одним із суб'єктів кримінальних правопорушень виступали посадові особи державних органів влади.

4. Центральним етапом у створенні Державного бюро розслідувань вважаємо прийняття Закону України № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року, відповідно до норм якого на даний правоохоронний орган покладається завдання щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції. Разом з тим, повноцінне функціонування Державного бюро розслідувань розпочалося через декілька років.

5. Досліджуючи роль та місце Державного бюро розслідувань у реформуванні системи правоохоронних органів, відмітимо знакову подію, що відбулась 3 грудня 2019 року, коли було прийнято Закон України № 305-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань», згідно з яким Державне бюро розслідувань набуло статусу державного правоохоронного органу і вийшло із системи центральних органів виконавчої влади.

Висновки до розділу 1

1. Огляд наукових джерел у межах науки адміністративного права засвідчив, що дисертаційні та монографічні роботи, які б містили комплексне бачення особливостей адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, в Україні відсутні. Це у свою чергу, актуалізує предмет та завдання нашого наукового пошуку.

З метою формування авторських уявлень щодо поняття та значення співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, генези її адміністративно-правового забезпечення у роботі використано дослідження низки вчених.

2. Методологія є важливою складовою дослідження протидії злочинності. Вона допомагає визначити правильні підходи, методи та інструменти, які варто застосовувати для збору та аналізу даних. Беручи до уваги зазначене, застосовано догматичний, порівняльний, герменевтичний, історичний, системно-функціональний, статистичний, аксіологічний методи наукового дослідження адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

3. Проаналізувавши наукові позиції, виокремлено наступні ознаки, властиві співпраці правоохоронних органів:

- 1) співпраця може бути двостороння або багатостороння;
- 2) регулюється відповідними нормативно-правовими актами;
- 3) в основу співпраці закладено систему певних установок, які характерні юридичній природі правоохоронних відносин;
- 4) кожна із сторін співпраці реалізує свої функції у процесі взаємодії, спрямовані на досягнення спільної мети;
- 5) співпраця виступає організованою і ефективною формою боротьби правоохоронних органів зі злочинністю;
- 6) об'єднує виділені специфічні сили і засоби, джерела інформації декількох правоохоронних органів;
- 7) в залежності від мети співпраці може відбуватись у різних формах та напрямках.

4. У контексті нашого дослідження співпрацю у діяльності Державного бюро розслідувань пропонуємо розуміти як систематичну діяльність цього правоохоронного органу, що узгоджується з метою і завданнями інших державних органів. Крім того, ключовий акцент у співпраці очевидно полягає у співпраці саме з правоохоронними органами.

5. Визначаючи суб'єктне коло взаємодії Державного бюро розслідувань, було констатовано, що співпрацю з органами державної влади видається за можливе характеризувати у двох розуміннях:

1) у широкому – співпраця Державного бюро розслідувань відбувається з усіма законодавчо визначеними державними інституціями;

2) у вузькому – співпраця Державного бюро розслідувань відбувається з спеціальними структурами, уповноваженими безпосередньо виконувати правоохоронні функції.

6. За результатами дослідження нами визначено, що адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами – це сукупність питань, що стосуються нормативно закріплених положень адміністративного права у сфері взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їхньої компетенції.

7. Появу Державного бюро розслідувань зумовила низка причин, серед яких:

- неналежне застосування та наявність прогалин у спеціальному законодавстві в сфері боротьби зі злочинністю;

- неузгодженість у діяльності різних правоохоронних органів, дублювання повноважень;

- стратегія і тактика запобігання злочинності не мали структурованості, логічної побудови;

- одним із суб'єктів кримінальних правопорушень виступали високопосадовці, правоохоронці, судді чи військовослужбовці, які в силу свого службового становища та стану у суспільстві могли впливати на процес розслідування.

8. Проаналізувавши усі спроби, що стосуються створення і забезпечення функціонування Державного бюро розслідувань, нами запропоновано таку

історико-правову періодизацію в сучасній Україні, що пов'язана в основному із прийняттям відповідного правового регулювання:

- перший період (1996 – 2011 роки) – закладені перші основи створення окремого органу, який мав би здійснювати функцію досудового розслідування та базис для реформування правоохоронних органів; визначені умови, що сприяють зростанню злочинності, зокрема, і злочинів, вчинених високопосадовцями; разом з тим, свого повноцінного практичного втілення Державне бюро розслідувань так і не отримало через хаотичність і різновекторність дій, відсутність чіткої стратегії створення даного органу;

- другий період (2012 – 2015 роки) – закріплено найвагоміші нормативні положення, що створюють реальні умови для початку функціонування Державного бюро розслідувань, зокрема, передбачено статус ДБР як центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність, підслідність, правові основи діяльності, соціальний, правовий захист та відповідальність працівників ДБР, взаємодія з іншими державними органами, особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю ДБР;

- третій період (2016 рік – дотепер) – характеризується зміною статусу ДБР на державний правоохоронний орган і вихід із системи центральних органів виконавчої влади, активним здійсненням Державним бюро розслідувань своїх функцій та місії, вдосконаленням адміністративно-правового забезпечення діяльності ДБР та взаємодії з іншими органами, а також усуненням суперечностей у законодавстві.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

2.1. Функції та повноваження Державного бюро розслідувань

Створення Державного бюро розслідувань стало важливим етапом реформування системи правоохоронних органів України. Необхідність функціонування правоохоронного органу, який би здійснював досудове розслідування злочинів, вчинених службовими особами, що займають особливо відповідальне становище, працівниками правоохоронних органів, суддями є особливо актуальним в контексті євроінтеграційних процесів. Разом з тим, виникають проблемні аспекти, пов'язані із розмежуванням компетенцій різних правоохоронних органів у процесі досудового розслідування злочинів. З огляду на зазначене, акцентуємо на потребі детальнішого дослідження функцій саме Державного бюро розслідувань.

Як зауважує І. С. Ковальчук: «про необхідність створення саме Державного бюро розслідування для забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень неодноразово вказував у своїх рішеннях і Європейський суд із прав людини. Як вказано у поданні Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини до Кабінету Міністрів України від 30.09.2014 року, що враховуючи велику кількість рішень Європейського суду щодо України, якими констатовано не проведення ефективного розслідування, секретаріат Комітету Міністрів Ради Європи пропонує КМРС при розгляді питання про виконання Україною рішень Європейського суду зосередитись на проблемах ефективного розслідування, включаючи створення Державного бюро розслідування» [61, с. 101]. Відтак, саме чітке розуміння та належне застосування положень, що стосуються повноважень

Державного бюро розслідувань виступають консолідуючим фактором оцінки функціонування даного правоохоронного органу.

Відповідно до положень Конституції України, «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава, у якій визнається і діє принцип верховенства права» [28]. Соціальну сутність і призначення держави визначають її внутрішні та зовнішні функції. Слушно акцентує увагу І. М. Коросташова на те, що «однією з найважливіших внутрішніх функцій держави є правоохоронна функція, що полягає у здійсненні правової охорони та захисті прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, створенні умов для їх безпеки, забезпечення громадського порядку, здійснення контролю і нагляду за додержанням законодавства і, за необхідності, застосування заходів примусу, здійснення правосуддя та забезпечення права кожного на справедливий суд. Реалізація державою правоохоронної функції передбачає створення судової системи та системи правоохоронних органів, що мають забезпечити ефективне виконання правоохоронної функції держави, а їх організація та діяльність має здійснюватися відповідно до принципу верховенства права» [62, с. 48].

Зважаючи на те, що Державне бюро розслідувань є державним правоохоронним органом, його функції прямо пов'язані з напрямками діяльності правоохоронних органів України.

З цього приводу науковці К. Ф. Гуценко та М. А. Ковальов зазначають, що правоохоронні органи слід виділяти «виходячи з основних функцій правоохоронної діяльності, тобто для виконання функцій правоохоронної діяльності існують конкретні органи, які відповідно й називаються правоохоронними. У свою чергу, О. М. Бандурка вважає, що правоохоронними органами прийнято називати ті державні установи й організації, які функціонують у суспільстві й основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями» [32, с. 146].

В своїх наукових працях С. Л. Савранчук звертає увагу, що «функції визначаються в науковій літературі як юридично необхідні види діяльності, як

комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових впливів органу, кожного структурного підрозділу, який слугує напрямком для досягнення мети, поставленої перед системою управління. Іноді пропонується і більш розгорнута характеристика функцій органу як складових частин змісту його діяльності, що відображені у встановлених для органу завданнях щодо забезпечення життєво важливих потреб об'єкта управління, здійснюються структурними підрозділами (посадовими особами) органу шляхом реалізації покладених на них повноважень» [63, с. 127]. Зважаючи на запропоновані тлумачення категорії «функції», С. Л. Савранчук розуміє їх як «основні взаємопов'язані напрямки діяльності, що реалізуються як органом загалом, так і його структурними підрозділами, посадовими особами і службовцями для виконання загальної мети. Крім того, функціям властиві безперервність і постійність, необумовленість конкретними подіями і діями» [63, с. 127].

У своїх дослідженнях Н. О. Рибалка виділяє наступні ознаки функцій як самостійного продукту державного управління:

- «- здійснюються з метою упорядкування самої системи державного органу;
- припускають різні види управлінської діяльності, здійснюваної з метою забезпечення успішної реалізації повноважень;
- носять допоміжний характер, але кожна з них є відносно самостійною частиною управлінської діяльності, продуктом поділу праці та спеціалізації в управлінні, в результаті чого дані функції також поділяються на основні, вторинні та допоміжні» [64, с. 212].

Беручи до уваги проаналізовані наукові підходи до розуміння сутності функцій та їх ознак в системі правоохоронних органів, функції Державного бюро розслідувань пропонуємо розуміти як основні напрямки його діяльності, що зумовлені наявністю у нього статусу державного правоохоронного органу, та реалізуються для досягнення визначеної мети його функціонування. У контексті зазначеного вбачаємо особливу роль взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, що є допоміжним елементом у процесі реалізації його основних функцій.

Зауважимо, що спеціальний Закон України «Про Державне бюро розслідувань», визначаючи основні напрямки його діяльності використовує термін «завдання», а не «функції». Тлумачний словник визначає категорію «завдання» як проблемну ситуацію з визначеною метою, яку необхідно досягти. У теорії права під завданням розуміється та діяльність, яку необхідно виконати, в тому числі долаючи відповідні перешкоди, що можуть виникнути. Сучасні дослідники теорії права А. Шевченко та А. Старостюк визначають завдання держави як засіб досягнення мети [65, с. 59]. Виходячи із зазначеного, законодавець наводить функції Державного бюро розслідувань у статті 5 Закон України «Про Державне бюро розслідувань» під назвою «Завдання Державного бюро розслідувань», що за своєю суттю ототожнюється з терміном «функції». Відтак, даний «державний правоохоронний орган вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, суддями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України» [16].

Досліджуючи вказані функції Державного бюро розслідувань звернемо увагу на наявність персональної підслідності, що виражається через суб'єкта кримінального правопорушення, тобто існує пов'язаність із особою, що вчинила кримінальне правопорушення, її службовим становищем.

Як зауважує В. В. Долежан: «завдання правоохоронної діяльності Державного бюро розслідувань визначені у такій послідовності: запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. На запобігання злочинним правопорушенням спрямована вся юрисдикційна діяльність ДБР, зокрема, роз'яснення чинного законодавства, популяризація вжитих заходів реагування. Виявлення злочинних правопорушень, їх припинення та розкриття є заключними етапами юрисдикційної діяльності ДБР. Розслідування кримінальних правопорушень його органами містить у собі комплекс оперативно-розшукових і слідчих дій та винесення за їх результатами процесуальних рішень» [66, с. 17].

Окремо варто відзначити позицію В. Д. Гвоздецького та Д. І. Жардан, що «визначення функціональної компетенції ДБР має наслідком реорганізацію системи органів досудового розслідування, визначеної у КПК України з метою покращення ефективності здійснення досудового розслідування кримінальних справ щодо високопосадовців, суддів та працівників правоохоронних органів» [67, с. 30].

Для того, щоб реалізувати завдання, закріплені законодавчо, правоохоронні органи наділяють компетенційними положеннями, що спрямовані на виконання їх функцій. Оскільки в основі компетенційних положень будь-якого органу влади закладено розуміння сутності категорії «компетенція», дослідимо його значення.

Юридична енциклопедія визначає поняття «компетенції (лат. *Competentia* – відповідність, узгодженість, від *competere* – взаємно прагнути, відповідати, підходити) як сукупності встановлених в офіційній (юридичній чи неюридичній) формі прав і обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, які визначають можливості цього органу або посадової особи приймати

обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо. Великий юридичний словник тлумачить компетенцію як сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов'язків конкретного державного органу або посадової особи, що визначають його місце в системі державних органів» [68, с. 193].

З наведеного можна виокремити основні ознаки компетенції, а відтак охарактеризувати їх з точки зору діяльності Державного бюро розслідувань:

- компетенція кожного правоохоронного органу чітко закріплена у відповідному нормативно-правовому акті;
- компетенція виражається у встановленні прав та обов'язків, тобто повноважень правоохоронних органів;
- обсяг та вид компетенцій правоохоронного органу визначають його місце і роль в системі правоохоронних органів;
- компетенція впливає із поставлених перед правоохоронним органом завдань і мети діяльності.

Аналізуючи зміст поняття «компетенція» у юридичній літературі, можна спостерігати його часте зіставлення і прирівнювання до терміну «підслідність». З питань ототожнення чи прирівнювання цих понять думки науковців розходяться. Так, Н. А. Власова, О. Б. Соловйов і М. А. Токарева у своїй монографії звертають увагу на те, що «підслідність не можна «зводити» до компетенції та підвідомчості, оскільки останні є більш широкими за значенням категоріями. У свою чергу, Ю. І. Кицан зазначає, що стосовно поняття «компетенція» підслідність виступає як її складова частина, за допомогою якої окреслюється предмет відання конкретного органу досудового розслідування» [69, с. 196]. Прокоментуємо щодо останнього, а зокрема, що наведені позиції раціонально пояснюють відмінність між компетенцією та підслідністю і виступають як ціле і частина.

Якщо ж розглядати поняття «компетенція» і «повноваження», то вони є тотожними, оскільки останнє також втілює сукупність прав та обов'язків посадових осіб правоохоронних органів.

Повноваження Державного бюро розслідувань закріплено у статті 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Проаналізувавши усю їх сукупність, пропонуємо класифікувати їх за критерієм виду діяльності на три основні групи:

1) повноваження щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, серед яких:

«- внесення пропозицій щодо державної політики у сфері протидії злочинності на розгляд Кабінету Міністрів України;

- здійснення інформаційно-аналітичних заходів щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань» [16];

2) функціональні повноваження, до яких слід віднести:

«- припинення і розкриття кримінальних правопорушень, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань;

- оперативно-розшукова діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом;

- розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

- використання гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріальне і моральне заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

- вжиття заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечення можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством;

- вжиття заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством;

- вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

- здійснення співробітництва з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України, а також інші повноваження» [16];

3) організаційно-методичні повноваження, до яких належать:

- «- розроблення і затвердження методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

- самостійне створення інформаційних систем та ведення оперативного обліку в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Державне бюро розслідувань, із дотриманням законодавства про захист персональних даних;

- право мати доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;

- організація забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців Державного бюро розслідувань та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань;

- забезпечення роботи з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань, участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах;

- виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав;

- розробка пропозицій до проектів міжнародних договорів України та забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України;

- забезпечення відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації, а також інші повноваження» [16].

Заслуговує уваги й класифікація функцій Державного бюро розслідувань, запропонована Н. Р. Носевич. Так, підтримуючи підхід у кримінально-правових дослідженнях про поділ функцій на загальні та спеціальні, дослідник виокремлює дві груп функцій Державного бюро розслідувань у сфері протидії злочинності: «перша група – це загальні функції, які властиві будь-якому правоохоронному органу у сфері протидії злочинності. Друга група функцій – спеціальні, які підкреслюють особливість правоохоронного органу у сфері протидії злочинності, походять від його законодавчо закріпленого статусу. Загальними функціями ДБР є: регулятивна функція; охоронна функція; стимулюючо-виховна функція. Спеціальними ж – превентивна (запобіжна) та процесуальна функції. Зазначені функції слід розглядати в контексті завдань та повноважень Бюро та особливостей їх реалізації, які регламентовані статтями 5-7 Закону України «Про Державне бюро розслідувань»» [70, с. 258].

Як вже вище зазначалось, категорія «повноваження» містить поєднання прав та обов'язків посадових осіб відповідних державних органів. У своїх дослідженнях Г. Супрун зазначає, що «у спеціально-юридичному значенні право – це легітимовані в суспільстві норми, детерміновані досягнутим суспільством рівнем моралі й етики, що спираються на владні засоби охорони. Досліджуючи позитивну концепцію права, більшість науковців розрізняють суб'єктивне та об'єктивне право. Так, об'єктивне право, на думку деяких дослідників, – це сукупність норм права, що виражені у відповідних юридичних джерелах

(нормативно-правові акти, судові рішення, правові звичаї тощо). У свою чергу, суб'єктивне право належить окремим особам (суб'єктам) і полягає в наявності в кожній з них певних юридичних можливостей. У спеціально-юридичному значенні «обов'язок» тлумачиться як дії, які повинен виконувати суб'єкт, що впливають із законодавчих актів, нормативних документів, юридичних норм і правил, укладених контрактів, положень про компанію, посадових інструкцій, розпоряджень та установок керівників» [71, с. 56, 58].

Слід зазначити, що спеціальне законодавство у сфері діяльності Державного бюро розслідувань не містить чіткого переліку чи поділу повноважень на права та обов'язки працівників даного правоохоронного органу. Разом з тим, спеціальний закон виокремлює повноваження Директора Державного бюро розслідувань (стаття 12, частина 2 статті 23), Директора територіального управління Державного бюро розслідувань (стаття 13), Керівника підрозділу центрального апарату Державного бюро розслідувань (стаття 13). Окремо у частині 2, 3 статті 24 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» встановлено обов'язки підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань.

У якості прикладу, наведемо основні права та обов'язки, притаманні Директору Державного бюро розслідувань. Зокрема, згідно із статтею 12 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «Директор Державного бюро розслідувань:

1) несе відповідальність за діяльність Державного бюро розслідувань, зокрема законність здійснюваних Державним бюро розслідувань оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод людини і громадянина;

2) організовує роботу Державного бюро розслідувань, призначає та звільняє першого заступника і заступників Директора Державного бюро розслідувань у порядку, визначеному цим Законом, а також визначає їхні обов'язки;

3) координує і контролює діяльність центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань;

4) затверджує структуру та штатну чисельність центрального апарату та територіальних органів Державного бюро розслідувань;

5) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Державного бюро розслідувань;

6) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Державне бюро розслідувань, та затверджує звіт про виконання цих рішень;

7) затверджує перспективні, поточні та оперативні плани роботи Державного бюро розслідувань;

8) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, тимчасових спеціальних та тимчасових слідчих комісій, а також на засіданнях Кабінету Міністрів України з питань, що стосуються забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань;

9) забезпечує відкритість та прозорість діяльності Державного бюро розслідувань відповідно до цього Закону, звітує про діяльність Державного бюро розслідувань в порядку, визначеному цим Законом;

10) здійснює інші повноваження, передбачені цим та іншими законами, у тому числі має право в межах своєї компетенції особисто реалізовувати повноваження Державного бюро розслідувань, визначені цим Законом» [16].

У контексті зазначеного слід зауважити, що права та обов'язки працівників Державного бюро розслідувань встановлені не лише спеціальним Законом України «Про Державне бюро розслідувань», а й нормами Кримінального процесуального кодексу України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Йдеться про працівників Державного бюро розслідувань, які здійснюють покладені на них обов'язки у складі слідчих чи оперативних підрозділів. Так, аналізуючи обов'язки та права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, наведемо наступні:

«1) у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень;

2) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

3) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

4) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

5) проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, припинення кримінальних правопорушень, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 Кримінального процесуального кодексу України, а також інші права та обов'язки передбачені законодавством» [72].

Окрім цього, відмітимо, що законодавець передбачив реалізацію повноважень Державного бюро розслідувань та його уповноважених посадових осіб шляхом:

«1) здійснення на підставах і в порядку, встановлених законом, гласних та негласних оперативно-розшукових, оперативно-розшукової діяльності, слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

2) безоплатного одержання в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України, за письмовими запитами Директора Державного бюро розслідувань, його уповноваженого заступника, директорів територіальних управлінь Державного бюро розслідувань або їхніх уповноважених заступників інформації, необхідної у справах про кримінальні правопорушення, що знаходяться у провадженні Державного бюро розслідувань;

3) вжиття заходів для припинення фізичними та юридичними особами протиправних діянь, що перешкоджають здійсненню повноважень Державного бюро розслідувань, перевірки у зв'язку з цим документів, що посвідчують особу;

4) проведення фотографування, аудіо- і відеозйомки, дактилоскопії осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, взятих під варту;

5) здійснення співпраці з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин, матеріальне та моральне заохочення осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

б) скликання нарад, проведення конференцій та семінарів, інших наукових та науково-практичних заходів і таке інше» [16].

У контексті дослідження повноважень працівників Державного бюро розслідувань, заслуговує уваги й аспект правил професійної етики, дотримання яких є також обов'язком. Відповідно до Рішення Ради громадського контролю

при Державному бюро розслідувань від 15 січня 2021 року Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року введено в дію Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань. Положеннями даного Наказу закріплено принципи загальні положення, принципи професійної етики та відповідальності за порушення Правил працівників Державного бюро розслідувань. Зокрема, під час прийняття рішень та вчинення дій у межах посадових (службових) повноважень працівник ДБР повинен керуватись наступними принципами професійної етики:

- принцип законності;
- принцип утримання від виконання незаконних наказів та вказівок;
- принцип професіоналізму;
- принцип неупередженості;
- принцип доброчесності;
- принцип політичної неупередженості;
- принцип прозорості;
- принцип відповідальності;
- принцип незалежності;
- принцип конфіденційності;
- принцип недопущення конфлікту інтересів;
- принцип недопущення проявів корупції;
- принцип дисциплінованості [73].

Враховуючи той факт, що функціонування Державного бюро розслідувань припадає на період створення антикорупційних органів, на практиці можуть виникати проблемні аспекти, пов'язані із розмежуванням компетенцій даних правоохоронних органів. З даного приводу відмітимо, що «специфіка компетенції Державного бюро розслідувань України зумовлена двома факторами – статусом посадових осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів, а також характером і тяжкістю правопорушень. Саме ці два критерії дозволяють розрізнити компетенцію Державного бюро розслідувань України і компетенцію інших правоохоронних органів – Служби безпеки України, Національної поліції,

слідчих органів, що здійснюють розслідування порушень податкового законодавства, детективів Національного антикорупційного бюро України» [74, с. 236].

Щодо першого фактору – статусу посадових осіб, які обвинувачуються у вчиненні злочинів, зауважимо, що йдеться про категорію посадових осіб, що виконують досить відповідальні функції. Зокрема, відповідно до пункту 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, до них належать: «Президент України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник та заступник, член Центральної виборчої комісії, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Бюро економічної безпеки України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, Голова Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступник, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддя, працівник правоохоронного органу, особа, посада якої належить до категорії «А», службові особи Національного антикорупційного бюро України, заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або інші прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти (під час проходження зборів), крім випадків,

коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України» [75].

Разом з тим, дискусійним вважаємо положення частини 5 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, відповідно до якого «детективи Національного антикорупційного бюро України з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, які віднесені цією статтею до його підслідності, за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України та за погодженням із прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури можуть також розслідувати кримінальні правопорушення, які віднесені до підслідності слідчих інших органів» [75]. Із змісту даної норми видається можливим зробити висновок, що детективи Національного антикорупційного бюро України уповноважуються розслідувати кримінальні правопорушення, підслідні й Державному бюро розслідувань. Відтак, переконані, що таку неточність у формулюванні слід змінити з метою спрощеного розуміння повноважень даних правоохоронних органів.

Як справедливо зауважує дослідник В. Дерев'янюк, «компетенція ДБР та окремих підрозділів Національної поліції може перетинатися, вступаючи в конкуренцію. Найбільш широкими та максимально конкуруючими є повноваження поліції, за якими вона здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності (пункт б) та здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону (пункт 26). Але якщо поліцейські виявляють, документують та розслідують різні злочини, скоєні різними особами, то спеціалісти ДБР документують і розслідують злочини, учинені певними посадовими особами. Це означає, що оперативно-розшукову діяльність стосовно названих вище категорій потенційних злочинців можуть здійснювати як оперативні підрозділи поліції, так і ДБР. При цьому ДБР організовує таку роботу у випадку, коли достеменно відомо, що особа, стосовно якої наявні сигнали про вчинення злочинів, є службовою особою або військовослужбовцем. Підрозділи Національної поліції можуть організовувати

проведення оперативно-розшукової діяльності як щодо таких осіб, так і щодо інших осіб або за фактом злочину. Але оскільки зобов'язання проведення оперативно-розшукової чи слідчої діяльності стосовно службових осіб або військовослужбовців покладено на ДБР, то після початку такої роботи підрозділом поліції закінчувати її можуть фахівці ДБР» [76, с. 81]. Відтак, можна констатувати відсутність чіткої диференціації повноважень Державного бюро розслідувань та підрозділів Національної поліції України, зважаючи на той факт, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності можуть виникати суперечності.

Схожу ситуацію можна спостерігати у підслідності Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро України. Зокрема, у випадку здійснення ДБР досудового розслідування кримінального правопорушення, вчиненого народним депутатом України, і встановлення у його процесі розміру предмета злочину або завданої ним шкоди, що в 500 і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину. За таких умов, згідно з п.2 ч. 5 ст. 216 КПК України, «підслідність має вже належати НАБУ. Поряд із цим постають питання допустимості здобутих за цих умов доказів у кримінальному провадженні, оскільки вони можуть бути поставлені під сумнів підозрюваним (обвинуваченим) чи його захисником. Уявляється, що вказана колізія має бути вирішена тільки чіткою регламентацією законодавчих положень щодо підслідності або навіть більш кардинально – структурними змінами у переліку правоохоронних органів, з яких залишитися повинен тільки один» [77].

Як справедливо зауважує М. С. Моїсєєв, «суттєвим упущенням законодавця є також те, що ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року не відносить Державне бюро розслідувань до системи державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю. Хоча це суперечить нормам Закону України «Про Державне бюро розслідувань», якими чітко передбачено, що органи ДБР здійснюють інформаційно-аналітичні заходи з метою виявлення

причин і умов організованої злочинності, протидію яким віднесено до компетенції ДБР. Зважаючи на викладене, цілком виправданим було б вважати ДБР одним із суб'єктів боротьби з організованою злочинністю, оскільки це надасть йому можливість реалізовувати інформаційно-аналітичні, оперативно-розшукові та інші заходи з метою встановлення причин, умов, фактів організованої злочинності та вживати заходів для їх усунення, припинення, у тому числі взаємодіючи з іншими суб'єктами боротьби з організованою злочинністю» [78, с. 171]. З огляду на зазначене, пропонуємо внести зміни до частини 3 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», доповнивши перелік державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю Державним бюро розслідувань. Відтак, фінально частина 3 статті 5 матиме наступну редакцію: «3. До державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать:

- а) органи Національної поліції і Служби безпеки України;
- б) органи прокуратури України;
- в) органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю;
- д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори;
- е) розвідувальний орган Міністерства оборони України;
- є) Служба зовнішньої розвідки України;
- ж) Національне антикорупційне бюро України;
- з) Бюро економічної безпеки України;
- і) Державне бюро розслідувань».

Погоджуючись з позицією науковця І. С. Ковальчука, загалом відмітимо, що для ефективної діяльності правоохоронних органів, а у даному випадку ми виділяємо Державне бюро розслідувань, «необхідною є реалізація низки системних заходів:

- 1) забезпеченість правоохоронної структури професійними кадрами, а також здійснення постійного моніторингу діяльності підрозділів внутрішнього

контролю з метою запобігання тиску на співробітників, запобігання призначенням на посади всупереч передбаченим законом процедурам;

2) належне фінансування та матеріально-технічне забезпечення діяльності правоохоронної інституції структури;

3) запровадження нових форм, прийомів, методів аналізу протидії та боротьби з кримінальними правопорушеннями, підслідними правоохоронній структурі, розробка концепції її діяльності;

4) налагодження взаємодії як з правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування в межах держави, так і зарубіжних держав;

5) дослідження досвіду діяльності правоохоронних органів і структур зарубіжних держав;

6) розробка нової ідеології та критеріїв оцінки ефективності виконання правоохоронною структурою своїх завдань;

7) оптимальна організаційно-штатна структура правоохоронної структури та постійне її вдосконалення відповідно до потреб розвитку держави;

8) сприяння здійсненню контролю за діяльністю правоохоронної структури усіма зацікавленими суб'єктами: владою, громадськістю, міжнародними інституціями тощо» [79, с. 222]. У даному контексті акцентуємо увагу на необхідності приділення особливої уваги аспектам співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами не лише України, а й зарубіжних держав. Така спільна діяльність уможливить запозичення найкращих практик розслідування кримінальних правопорушень, вчинених високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, військовослужбовцями, що є надзвичайно важливим з огляду на специфічну природу даних кримінальних правопорушень, наявність суттєвих складнощів при їх виявленні та розслідуванні, а також новітність функціонування Державного бюро розслідувань в Україні.

2.2. Адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами

Реформування системи правоохоронних органів України зумовлює необхідність в детальному аналізі усіх її елементів для якісної протидії злочинності, а особливо кримінальним правопорушенням, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями. На фоні цього зауважимо й про функціонування спеціально створених антикорупційних органів, основним завданням яких є попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття групи корупційних правопорушень, віднесених до їхньої компетенції. Відтак, актуальною є потреба в науковому дослідженні адміністративних та правових засад співпраці правоохоронних органів, виокремлення проблемних аспектів, що стосуються їх взаємодії, розмежування компетенцій, а також формування пропозицій з метою оптимізації такої діяльності.

Адміністративно-правове регулювання є одним із різновидів механізму правового регулювання. Дане поняття у вітчизняній правовій науці переважно розкривається на основі більш загальнотеоретичних концепцій, тобто як сукупність адміністративно-правових засобів. Так, І. П. Голосніченко визначає механізм адміністративно-правового регулювання як «сукупність заходів, що мають вплив на відносини та виникають у процесі реалізації державної виконавчої влади при чому його структурними елементами є норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права й акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин. Дана позиція належним чином розкриває сутність механізму адміністративно-правового регулювання, і при цьому містить перелік його елементів: норми адміністративного права, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення норм адміністративного права й акти реалізації адміністративно-правових норм і відносин. Щодо суб'єктів, відзначається їх наділення повноваженнями державної виконавчої влади, а дія механізму

адміністративно-правового регулювання роз'яснюється як «вплив», тобто дія на об'єкт чи явище» [80, с. 75]. Тому можемо констатувати важливу роль адміністративно-правового регулювання в організації діяльності Державного бюро розслідувань та забезпеченні адміністративно-правових відносин у даній сфері.

Загалом відмітимо про відсутність єдиного розуміння та незначну кількість наукових доробок, що стосуються адміністративно-правового регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Дослідники В. Б. Авер'янов, М. А. Бояринцева, І. А. Кресіна, визначаючи правове регулювання «як вплив на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою норм позитивного права й інших правових засобів», виділили декілька найбільш загальних ознак адміністративно-правового регулювання:

1) є одним із видів правового регулювання, де серед регуляторів першочергову роль відграють адміністративно-правові норми й інші адміністративно-правові засоби;

2) у своїй основі є засобом державного регулювання, оскільки чинне адміністративне право встановлюється або санкціонується державою, а значить є державним регулятором суспільних відносин;

3) здійснює певний вплив на суспільні відносини;

4) має певний вплив на суспільні відносини, що здійснюється за допомогою норм позитивного права й інших правових засобів. Норми адміністративного права й інші адміністративно-правові засоби в сукупності складають механізм адміністративно-правового регулювання;

5) здійснюють такий вплив на суспільні відносини, що має своєю метою їхнє впорядкування. Тобто адміністративно-правове регулювання є цілеспрямованим впливом на суспільні відносини у сфері державного керування, у результаті якого вони приводяться в систему й у суспільстві створюється певний порядок;

б) має за мету забезпечити належний рівень відносин між окремою особою та державою, її органами, посадовими особами» [81, с. 226]. Відтак, важлива роль

адміністративно-правового регулюванні вбачається у його здатності унормувати суспільні відносини конкретної сфери з метою забезпечення їх належного рівня функціонування.

Як зазначає В. В. Галуцько, «одним із засобів адміністративно-правового регулювання відносин між суб'єктами адміністративного права є взаємодія, узгодження, координація, угода, адміністративний договір тощо. Науковець вказує, що в адміністративному праві існує чимало ситуацій, коли необхідно регулювати так звані горизонтальні суспільні відносини, сторони яких перебувають на одному ієрархічному рівні. Інша ситуація: усі адміністративні послуги, які надаються суб'єктами публічної адміністрації, передбачають не односторонній вплив уповноваженого суб'єкта на підпорядкований об'єкт, а їхню двосторонню взаємодію» [36, с. 109].

Беручи до уваги зазначене, адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами пропонуємо розуміти як сукупність нормативно-правових актів, що спрямовані на визначення засад взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з метою реалізації передбачених законодавством завдань та функцій.

Загалом адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами базується на нормах Конституції України, міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Державне бюро розслідувань», Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також інших нормативно-правових актів, прийнятими на їх основі. Проаналізуємо детальніше правове забезпечення основ співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Слід зазначити, що Конституція України є основоположною у регулюванні всіх державотворчих процесів в Україні, хоча і прямо не визначає правовий статус Державного бюро розслідувань. Разом з тим, важливу роль в забезпеченні

існування верховенства права та законності, функціонуванні правоохоронних органів (до яких належить і Державне бюро розслідувань) відіграє частина 3 статті 17, яка передбачає наступне: «забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» [28].

Центральне місце у регулюванні організації діяльності і функціонуванні Державного бюро розслідувань посідає Закон України № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року [16]. Незважаючи на прийняття даного закону у 2015 році, він набрав чинності 1 березня 2016 року і зазнав численних змін. Структурно складається із шести розділів: «Загальні положення», «Засади організації і діяльності Державного бюро розслідувань», «Соціальний, правовий захист та відповідальність працівників Державного бюро розслідувань», «Взаємодія Державного бюро розслідувань з іншими державними органами», «Особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань. Забезпечення прозорості діяльності Державного бюро розслідувань», «Прикінцеві та перехідні положення». В контексті предмета нашого дослідження норми даного закону відіграють надактуальне значення, що зумовлено наступними особливостями:

1) визначаючи місце Державного бюро розслідувань в системі державних інституцій, закон визначає його статус як державного правоохоронного органу;

2) норми закону прямо вказують на спрямованість органу протидіяти вчиненню кримінальних правопорушень найвищими посадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, тими, хто вчинив військові злочини, що, у свою чергу, сприяє відновленню довіри суспільства до діяльності правоохоронних органів загалом;

3) Державне бюро розслідувань виступає фактично головним органом у протидії впливу осіб, які займають високе службове становище, на процес кримінального провадження та унеможливорює уникнення ними покарання;

4) хоча і питанню взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами присвячено окремий розділ Закону, недостатньо уваги приділено аспектам налагодження співпраці, їх формам, процедурі здійснення, забезпеченню диференціації повноважень різних правоохоронних органів;

5) прогресивними є норми закону, що передбачають функціонування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, що забезпечує прозорість діяльності даного органу.

Зауважимо, що положення даного Закону виступають фундаментальними у контексті співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Керуючись статтею 22 Закону України «Про Державне бюро розслідувань», звернемо увагу на ключові аспекти такої співпраці:

- для забезпечення належного рівня співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у штатних розписах центральних апаратів таких органів «передбачаються посади осіб, до функціональних обов'язків яких належить здійснення взаємодії з Державним бюро розслідувань;

- обмін оперативною інформацією між Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним бюро України, органами внутрішніх справ, органами Національної поліції, Службою безпеки України, Бюро економічної безпеки України, щодо спільних заходів та з іншими державними органами, які відповідно до закону здійснюють оперативно-розшукову діяльність, здійснюється за письмовим розпорядженням керівників відповідних підрозділів;

- умови і порядок обміну інформацією між Державним бюро розслідувань та іншими державними органами регулюються спільними нормативно-правовими актами;

- передача оперативної інформації Державного бюро розслідувань іншим державним органам дозволяється тільки за письмовим розпорядженням начальника відповідного підрозділу Державного бюро розслідувань» [16].

Наступним актом, що містить важливі норми, що стосуються діяльності і взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, виступає Кримінальний процесуальний кодекс України. Ще з моменту створення даного правоохоронного органу виникали численні дискусії з приводу дублювання повноважень різними правоохоронними органами, труднощами у проведенні меж підслідності Державного бюро розслідувань. Відтак, зазнаючи змін, частина 4 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України закріпила підслідність Державного бюро розслідувань наступним чином: «Слідчі органів державного бюро розслідувань здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень:

1) вчинених Президентом України, повноваження якого припинено, Прем'єр-міністром України, членом Кабінету Міністрів України, першим заступником та заступником міністра, членом Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Головою Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Головою Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, народним депутатом України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, Директором Національного антикорупційного бюро України, Директором Бюро економічної безпеки України, Генеральним прокурором, його першим заступником та заступником, Головою Національного банку України, його першим заступником та заступником, Головою Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступником, Секретарем Ради національної безпеки і оборони України, його першим заступником та заступником, Постійним Представником Президента України в Автономній Республіці Крим, його першим заступником та заступником, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, суддею, працівником правоохоронного органу, особою, посада якої належить до категорії «А», крім

випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

2) вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих кримінальних правопорушень віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України згідно з частиною п'ятою цієї статті;

3) проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення), крім кримінальних правопорушень, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України» [75]. Дана норма має вагомe значення у дослідженні ефективних форм взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, оскільки сприяє диференціації їх повноважень.

Іншим нормативно-правовим актом, що регулює співпрацю Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, є Закон України № 2135-ХІІ «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року. Відзначимо наступні норми даного закону:

1) стаття 5 чітко закріплює перелік підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, серед яких такі підрозділи Державного бюро розслідувань, як: оперативні, оперативно-технічні, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;

2) стаття 7 передбачає обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, серед яких виокремимо «обов'язок здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень»;

3) стаття 10 встановлює «можливість використовувати матеріали оперативно-розшукової діяльності у формі взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів» [72].

Звернімо увагу й на положення Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, що стосується забезпечення функціонування Державного бюро розслідувань. Відповідно до частини 1 статті 2, перелік органів, що слід відносити до правоохоронних, викладено наступним чином: «органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції» [29]. Хоча в даній нормі відсутній в переліку термін «Державне бюро розслідувань», розуміємо, що він має на увазі у вказівці «інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції», оскільки Державне бюро розслідувань має статус державного правоохоронного органу.

Крім того, вважаємо, що працівники Державного бюро розслідувань та їх близькі родичі підлягають захисту, згідно із Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Даний висновок ґрунтується і на статті 4 вказаного закону, яка встановлюючи правову основу для захисту працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, згадує безпосередньо Закон України «Про Державне бюро розслідувань».

У свою чергу, Закон України «Про державну службу» урегулює засади «притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців Державного бюро розслідувань» [119]. При цьому враховуються особливості служби, визначені Законом України «Про Державне бюро розслідувань» (відповідно до частини 2 статті 14 даного Закону, «служба в Державному бюро

розслідувань є державною службою особливого характеру, що полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України; час проходження служби в Державному бюро розслідувань зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону» [16]). Науковці О. М. Діденко, О. Ю. Салманова звертають увагу, що «Закон України «Про державну службу» врегульовує й окремі аспекти переведення працівників у системі Державного бюро розслідувань за їхньою згодою, питання здійснення пенсійного забезпечення працівників Державного бюро розслідувань, які є державними службовцями, умов оплати праці працівників Державного бюро розслідувань, які є державними службовцями. Також Закон України «Про державну службу» застосовується до працівників Державного бюро розслідувань, які є державними службовцями, при визначенні підстав для притягнення до дисциплінарної відповідальності, а підрозділи внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань уповноважені запобігати вчиненню правопорушень працівниками Державного бюро розслідувань згідно з вимогами Закону України «Про державну службу»» [82, с. 65].

Слід зазначити, що невід'ємною частиною законодавства, що визначає особливості діяльності Державного бюро розслідувань виступають підзаконні нормативно-правові акти, прийняті:

1) Президентом України (наприклад, Указ Президента України № 40/2021 «Про державну охорону Державного бюро розслідувань» від 29 січня 2021 року, Указ Президента України № 41/2020 «Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань» від 05.02.2020 року);

2) Кабінетом Міністрів України (наприклад, Постанова від 5 серпня 2020 р. № 743 «Про затвердження Положення про проходження служби особами рядового та начальницького складу Державного бюро розслідувань», Постанова від 27 травня 2020 р. № 564 «Питання присвоєння спеціальних звань рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань та їх співвідношення з іншими спеціальними, а також військовими званнями і класними чинами»);

3) відомчі нормативно-правові акти Державного бюро розслідувань (наприклад, Наказ від 19.01.2023 № 46 «Про внесення змін до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань», Наказ від 26.07.2022 № 373 «Про внесення змін до Порядку проведення відкритого конкурсу на зайняття посад працівників Державного бюро розслідувань»).

Погоджуючись із позицією О. О. Дмитрик, відмітимо, що «важливість існування підзаконних актів підтверджується таким: по-перше, законодавець не має можливості передбачити і регламентувати всю сукупність різних залежних від умов виникнення і часу відносин, які цього потребують; по-друге, підзаконні акти здатні значно оперативніше, ніж закони, реагувати на зміни в об'єкті правового регулювання, що є дуже важливим в умовах реформування й удосконалення діяльності правоохоронних органів України; по-третє, спроба обійтися у правовому регулюванні без підзаконних актів спричинила б не лише надмірне навантаження на законодавчі органи й уповільнення темпів розроблення, обговорення та прийняття законодавчих актів, а й негативно вплинула б на саму якість таких актів; по-четверте, виконавча влада за відсутності нормотворчих повноважень просто не зможе функціонувати» [83, с. 140]. Зупинимось на основних із них детальніше з метою встановлення питань пов'язаних із співпрацею Державного бюро розслідувань.

Аналізуючи підзаконні нормативно-правові акти, звернемо увагу на Указ Президента України № 41/2020 «Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань» від 05.02.2020 року [84]. Згідно з Указом, у структурі Державного бюро розслідувань передбачено «центральный апарат, територіальні управління, Інститут підготовки кадрів Державного бюро розслідувань та Науково-дослідний інститут судових експертиз Державного бюро розслідувань. Центральний апарат утворюють: Головне слідче управління, Головне оперативне управління, Головне оперативно-технічне управління, Управління внутрішнього контролю, Управління забезпечення особистої безпеки, Управління з розслідування злочинів, вчинених у зв'язку із масовими протестами у 2013-2014 роках, Управління правового забезпечення, Управління

міжнародного співробітництва, Управління кадрової роботи та державної служби, Управління режимно-секретної роботи та захисту інформації, Управління фінансової діяльності та бухгалтерського обліку, Управління забезпечення діяльності, Управління інформаційних технологій, Відділ по роботі з громадськістю та засобами масової інформації, Відділ організаційно-аналітичного забезпечення, Патронатна служба» [84]. Для нашого дослідження даний Указ має вагоме значення, оскільки передбачивши у складі Державного бюро розслідування Управління міжнародного співробітництва, закладено основи для співпраці з правоохоронними органами інших країн, а також міжнародними організаціями.

Як влучно зауважує О. Л. Дзюбенко, «найпоширенішою групою підзаконних нормативних актів є акти відомчого рівня, які видаються з метою конкретизації загальних норм права, прийнятих законодавчим органом або вищестоящим органом влади, що недостатньо визначають права та обов'язки суб'єктів регульованих правовідносин або містять прогалини. Так, відомчі акти переважно створюються з метою конкретизації та деталізації первинних актів, але можуть містити не тільки деталізовані норми, а й первинні приписи. Таким чином, можна стверджувати, що метою створення відомчих актів є конкретизація та деталізація вже існуючих норм права, та, водночас, створення нових правових приписів, які не повинні суперечити законам України та підзаконним актам Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України» [85, с. 19]. Відтак, відомчі акти Державного бюро розслідувань покликані конкретизувати норми, що стосуються організації діяльності та співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Важливим кроком у напрямі співпраці правоохоронних органів стало прийняття Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро України,

Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Міністерством фінансів України, Міністерством юстиції України від 17 серпня 2020 року [86]. Проаналізуємо її окремі аспекти детальніше. Інструкція містить визначення основних термінів та правову основу здійснення співробітництва, цілі і форми співпраці з використанням інформаційної системи Інтерполу, порядок надсилання запитів / звернень до уповноваженого підрозділу, порядок запитування публікації оповіщень Генеральним секретаріатом Інтерполу, порядок надсилання циркулярних оповіщень, випадки припинення обміну інформацією з використанням інформаційної системи Інтерполу, порядок внесення інформації до банків даних Інтерполу, отримання інформації з них, обмін інформацією з питань публічної безпеки і порядку, направлення запитів з питань обміну досвідом та інші.

Для нашого дослідження ми можемо виокремити наступні вагомні позиції Інструкції:

- передбачено дві основні форми використання інформаційної системи Інтерполу правоохоронними органами України: «у формі надсилання запиту/звернення до уповноваженого підрозділу або у формі прямого доступу;

- уповноважений підрозділ на підставі отриманого від правоохоронного органу України запиту/звернення забезпечує використання інформаційної системи Інтерполу шляхом:

- надсилання запиту про публікацію Генеральним секретаріатом Інтерполу оповіщень: червоного оповіщення (red notice); синього оповіщення (blue notice); зеленого оповіщення (green notice); жовтого оповіщення (yellow notice); чорного оповіщення (black notice); пурпурного оповіщення (purple notice); помаранчевого оповіщення (orange notice); оповіщення про викрадені культурні цінності;

- надсилання циркулярного оповіщення (циркуляра);

- надсилання повідомлення;

- внесення інформації до банків даних Інтерполу, її коригування або видалення;

- отримання інформації з банків даних Інтерполу;

- правоохоронні органи України можуть звертатися до уповноваженого підрозділу для отримання інформації довідкового характеру щодо діяльності правоохоронних органів, передового досвіду їх роботи, тенденцій розвитку злочинності тощо» [86]. Вважаємо дані форми використання інформаційної системи Інтерпол та співпраці правоохоронних органів досить ефективними для протидії злочинності, зокрема і високопосадовій.

Варто зазначити, що 29 березня 2021 року було затверджено Наказ № 193 «Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва», яким закріплено «основні напрями співпраці Державного бюро розслідувань із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями, суб'єкти та критерії оцінки ефективності діяльності Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. Зокрема, головними напрямками взаємодії Державного бюро розслідувань із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями встановлено:

1) виконання у межах компетенції зобов'язань України за міжнародними договорами про міжнародне співробітництво під час кримінального провадження, зокрема щодо надання міжнародної правової допомоги, видачі осіб (екстрадиції), перейняття кримінального провадження та з інших передбачених такими договорами питань, та щодо звернення у передбачений законодавством спосіб до компетентних органів іноземних держав із аналогічними запитами;

2) встановлення, підтримання та розвиток контактів із компетентними установами іноземних держав і міжнародними організаціями, проведення заходів міжнародного співробітництва – зустрічей, переговорів, конференцій, семінарів, круглих столів та тренінгів, а також реалізація проєктів і програм співпраці;

3) удосконалення договірної бази співробітництва, механізмів та процедур надання правової допомоги шляхом укладення меморандумів про співробітництво, які стосуються компетенції Державного бюро розслідувань, але

не містять міжнародно-правових зобов'язань, та розроблення пропозицій до проєктів міжнародних договорів України у галузі співробітництва під час кримінального провадження, а також законодавства з цих питань» [56].

Практичним підтвердженням зацікавлення Державного бюро розслідувань у налагодженні співпраці з правоохоронними органами сусідніх країн стала зустріч у травні 2021 року заступника директора Державного бюро розслідувань з Надзвичайним та Повноважним Послом Словацької Республіки в Україні; у її процесі «пан Посол наголосив на важливості консолідації спільних зусиль правоохоронних органів Словацької Республіки та ДБР у протидії злочинності, в першу чергу в боротьбі з контрабандою через українсько-словацький кордон. Сторони розглянули можливість укладення меморандуму про взаєморозуміння між Державним бюро розслідувань та словацькими партнерами у спільній боротьбі зі злочинністю, а також обговорили шляхи можливої співпраці. Зокрема, йшлося про обмін досвідом, новітніми правоохоронними методиками та тактиками і обмін оперативною інформацією» [87].

Наступним актом відомчого рівня, що безпосередньо врегульовує питання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, виступає Наказ Державного бюро розслідувань та Міністерства внутрішніх справ України № 593/809 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Державного бюро розслідувань, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство внутрішніх справ України» від 5 листопада 2021 року. Даний Наказ має важливе значення для ефективної спільної діяльності, оскільки визначає: суб'єкти інформаційних відносин, порядок автоматизованого обміну інформацією, організаційно-технічні заходи для забезпечення захисту інформації, яка передається.

Відповідно до пункту 2 Розділу I «Загальні положення» зазначеного Наказу, суб'єктами інформаційних відносин (а відтак і взаємодії) відповідно до цього Порядку є «Державне бюро розслідувань, Міністерство внутрішніх справ

України, Державна міграційна служба України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – суб'єкти інформаційних відносин). Крім того, суб'єкти інформаційних відносин передають та приймають інформаційні файли в обсягах та за змістом, необхідних для здійснення повноважень відповідно до покладених на них завдань. Інформація, у тому числі персональні дані, запитується у визначених законодавством випадках для виконання завдань суб'єктів інформаційних відносин і досягнення законної мети» [88].

Співпраця Державного бюро розслідувань з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів відбувається на основі спільного Наказу Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань № 420/570 «Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді АРМА звернень Державного бюро розслідувань щодо активів, на які може бути накладено арешт у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави» від 27.10.2021 року [58]. Згідно із положеннями Наказу, Державне бюро розслідувань подає звернення, що відповідає встановленим вимогам, натомість «АРМА забезпечує виконання звернень у найкоротший можливий строк, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня його надходження, або в інший більш тривалий строк, зазначений у зверненні, а також здійснює заходи з виявлення, розшуку активів, виходячи зі змісту звернення, в межах визначених Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» повноважень та з урахуванням ступеня фактичного доступу до джерел даних, що знаходяться у розпорядженні третіх осіб. За результатами вжитих заходів з виявлення, розшуку активів АРМА складає відповідь. У відповіді зазначаються встановлені АРМА відомості, що свідчать про існування активів, на які може бути накладено арешт у справі

відповідно до звернення, а також про їх місцезнаходження чи останнє відоме місцезнаходження» [58].

Для інституційного утворення Державного бюро розслідувань як незалежного правоохоронного органу, який максимально ефективно виконує покладені на нього завдання та має високу довіру суспільства була прийнята Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки, яка передбачає основні вектори співпраці Державного бюро розслідувань з державними інституціями, що спрямовані на розвиток / укріплення:

«1) співпраці з профільними комітетами Верховної Ради України щодо удосконалення нормативного регулювання діяльності ДБР;

2) співпраці з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання вчиненню та припинення будь-яких правопорушень проти волі, честі та гідності людини;

3) взаємодії зі Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою Офісу Генерального прокурора, Національним агентством з питань запобігання корупції, Національним антикорупційним бюро України, Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів щодо виявлення необґрунтованих активів та документування фактів декларування недостовірної інформації;

4) партнерських стосунків з правоохоронними та іншими державними органами у питанні протидії злочинності, зокрема її організованим формам;

5) взаємодії з науковими установами та закладами вищої освіти, зокрема в частині отримання фахових рекомендацій та роз'яснень в окремих питаннях правозастосування; участі у спільних проєктах з розробки та впровадження новітніх методик розслідування злочинів, підслідних Державному бюро розслідувань; обміну / поширення власного практичного досвіду шляхом створення умов для проходження практики студентами профільних українських вишів» [17]. Позитивно оцінюємо наявність напрямів співпраці з державними інституціями, але, зважаючи на те, що даний документ прийнятий на 5 років,

вважаємо, що положенням взаємодії варто було приділити більш деталізовану увагу шляхом опису конкретних заходів спільної діяльності із кожним правоохоронним органом, а не лише, констатуючи необхідність розвитку співпраці.

Також в системі відомчих документів є накази, якими закріплені окремі аспекти організації діяльності Державного бюро розслідувань та взаємодії з іншими державними органами, серед яких: Наказ Державного бюро розслідувань № 39 «Про затвердження Положення про професійну підготовку працівників Державного бюро розслідувань» від 18.01.2021 року [89], Наказ Державного бюро розслідувань та Міністерства внутрішніх справ України № 334/1060 «Про забезпечення Державного бюро розслідувань вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї» від 19.12.2019 року [90], Наказ Державного бюро розслідувань № 388 «Про затвердження Порядку організації роботи з повідомленнями про корупцію, поданими викривачами, у Державному бюро розслідувань» від 08.07.2021 року [91] та інші.

Актом, що опосередковано стосується практичних аспектів реалізації Державним бюро розслідувань завдань щодо запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, слугує Наказ Генерального прокурора України № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30 вересня 2021 року. Це пояснюється тим, що прокуратура України здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування Державним бюро розслідувань [92]. Разом з тим, видається наявність лише положень даного акту недостатньою, а тому доцільно удосконалити правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань та Офісом Генерального прокурора. Відтак, пропонуємо прийняти спільну інструкцію, яка б передбачала диференціацію обов'язків слідчого, прокурора, керівника слідчого підрозділу у процесі кримінального провадження та чітке розмежування ролі кожної із сторін співпраці з метою ефективної протидії злочинності.

Таким чином, здійснивши аналіз адміністративно-правового регулювання діяльності Державного бюро розслідувань, усі акти за критерієм форми вираження можна класифікувати на дві основні групи:

1) зовнішні – акти, що створюються за межами Державного бюро розслідувань (Конституція, закони України, постанови Верховної Ради, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, міжнародні нормативно-правові акти), але до розробки яких Державне бюро розслідувань має пряме відношення, безпосередньо беручи участь у розробці проєктів тих чи інших нормативних актів у сфері протидії злочинності;

2) внутрішні – відомчі акти, які додатково врегульовують, деталізують аспекти, що стосуються організації діяльності та взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Можна констатувати недостатнє нормативне забезпечення аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Очевидно, що необхідно врегулювати форми взаємодії, сутність заходів спільної діяльності, критерії їх ефективності, роль кожного суб'єкта у такому процесі.

2.3. Принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами

В умовах реформування правоохоронної системи України одним із важливих аспектів забезпечення ефективності даного процесу виступає дотримання правових цінностей та їх втілення у практичній діяльності правоохоронних органів. Зважаючи на те, що протидія високопосадовій та організованій злочинності є складним процесом, оскільки можливе незаконне втручання у діяльність відповідних органів та використання різного роду ресурсів, особливого значення набуває закріплення гарантій незалежності функціонування Державного бюро розслідувань, а також основних засад його взаємодії з іншими правоохоронними органами.

У своїх дослідженнях С. М. Мельничук зазначає, що «правоохоронна діяльність як правова форма здійснення функцій держави не має усталеного ні наукового, ні нормативного погляду на принципи. Юридичні джерела пропонують різноманітні підходи які не завжди комплексно враховують всю специфіку такої діяльності. Із здобуттям незалежності в Україні відбулася зміна поглядів у суспільстві на побудову вітчизняної правової системи. Наша держава з моменту проголошення незалежності, ратифікувала значну частину міжнародних правових актів, які імplementовані в національне законодавство. Проголошення України правовою державою вимагає впровадження міжнародних стандартів у сфері забезпечення прав людини» [93].

Як зауважує А. Ю. Дворнікова, «Державне бюро розслідувань має відповідати наведеним нижче міжнародним стандартам, які базуються на аналізі практики створення та функціонування спеціалізованих антикорупційних структур у світі, а також положень відповідних міжнародних договорів:

а) незалежність від політичного та іншого незаконного впливу (структурна та операційна автономія, порядок призначення/звільнення керівника і т. ін.);

б) підзвітність органу (регулярне звітування, інформування громадськості тощо);

в) високий рівень професійної підготовки співробітників (конкурсний відбір працівників, їх навчання і т. ін.);

г) наявність достатніх повноважень для ефективної роботи (спеціальні оперативно-розшукові та слідчі заходи, доступ до фінансової інформації тощо);

д) наявність достатніх фінансових та матеріально-технічних ресурсів» [94, с. 93].

Переконані, що кожен правоохоронний орган реалізує свої законодавчо закріплені функції, а тому принципи його діяльності повинні враховувати специфіку статусу та завдань. Тому проаналізуємо детальніше сутність принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами.

Етимологічно термін «принцип» походить від латинського «*principium*», що означає початок, основу, першоджерело. Цілком обґрунтованим видається позиція ряду правників, які підкреслюють, що «під принципами слід розуміти основні засади, вихідні ідеї, положення, що відображають зміст права, його сутність і призначення в суспільстві, визначають спрямованість правового регулювання. Вони (принципи) поширюються на діяльність усіх суб'єктів права, служать основним орієнтиром усієї правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності державних органів» [95, с. 119].

Зазначимо, погоджуючись із О. В. Джафаровою, що «принципи права, які є орієнтирами для формування права, відображають його сутність і реально існуючі зв'язки в правовій системі. Як справедливо звертає увагу А. М. Колодій, принципи – це явища, що не тільки пов'язують право з політикою, економікою, духовним життям суспільства, а й забезпечують єдність різних, власне правових процесів, форм, теорій, ідей і концепцій, понятійно-категоріальних рядів, від яких узагалі залежить ефективність і якісне функціонування того чи іншого механізму правового регулювання. Більше того, дії з реалізації норм права утворюють механізм правового регулювання і мають самостійну сутність, самостійні принципи» [96, с. 81].

У свою чергу В. Волоско визначає принципи правоохоронної діяльності як «об'єктивно властиві цьому виду суспільної діяльності відправні засади, незаперечні вимоги, які ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони, що виражають найважливіші закономірності цього типу відносин і відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю та стабільністю. Принципи, на яких ґрунтується правоохоронна діяльність, складають цілісну систему, до якої, враховуючи викладені вище положення, потрібно віднести такі принципи:

1) загальносоціальні, що визначаються рівнем розвитку суспільства. До них належать принципи: гуманізму, демократизму, соціальної справедливості, рівності всіх перед законом;

2) спеціальні – своєрідна система координат, у межах якої розвивається правоохоронна діяльність. Цю групу становлять принципи верховенства права, законності, гласності, взаємодії з органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, населенням, професіоналізму та компетентності, незалежності суб'єктів правоохорони тощо» [97].

Науковець О. Ю. Дрозд виділяє наступні «ознаки принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань:

- об'єктивна зумовленість – принципи ураховують всі об'єктивні закономірності, імплементуючи їх у відповідні правові норми;

- нормативна визначеність;

- загальнообов'язковість;

- незаперечність та пряма дія;

- імперативний характер – будучи «найвищим» узагальненням права; принципи, відповідно, мають вищу силу по відношенню до будь-яких інших правових норм; саме принципи встановлюють основні напрями та перспективи подальшого розвитку правового забезпечення організації та діяльності ДБР, вони зумовлюють його розвиток та удосконалення, породжують виникнення та безпосередній розвиток нормативно-правових актів у зазначеній сфері;

- універсальний характер – принципи завжди закріплюються у вигляді «загальної формули», що в найбільш концентрованому вигляді визначає основні напрями правового регулювання, що дозволяє використовувати принципи за будь-яких умов й для вирішення цілої низки однорідних завдань;

- забезпеченість їх реалізації силою державного примусу;

- самостійність;

- системний характер – принципи не можуть існувати ізольовано, постійно взаємодіють між собою, розвивають і доповнюють один одного; порушення, невиконання чи зміна одного принципу обов'язково позначається на змісті інших принципів і на ефективності функціонування ДБР загалом» [98, с. 161].

Щодо класифікації принципів організації і діяльності Державного бюро розслідувань, то вони закріплені статтею 3 Закону України «Про Державне бюро

розслідувань». Зокрема, «Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах:

- 1) верховенства права;
- 2) законності;
- 3) справедливості;
- 4) неупередженості;
- 5) незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань;
- 6) відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам;
- 7) політичної нейтральності і позапартійності;
- 8) єдиноначальності у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань» [16]. Розглянемо їх детальніше з метою встановлення аспектів співпраці з іншими правоохоронними органами.

Принцип верховенства права закріплений статтею 8 Конституції України, відповідно до якої «в Україні визнається і діє принцип верховенства права» [28]. Варто звернути увагу й на «Доповідь № 512/2009 Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії) від 25-26 березня 2011 року, в якій детально наведено перелік обов'язкових елементів поняття «верховенство права», серед яких:

- 1) законність – означає, що приписів права слід неухильно дотримуватись; оскільки необхідна умова законності висувається до діяльності посадових осіб, то вона також вимагає, щоб посадові особи мали уповноваження на свої дії та діяли в межах наданих їм повноважень; передбачає, що жодна особа не може зазнати покарання, якщо вона не порушила раніше ухвалених приписів права, що вже набули чинності, та що за порушення закону має наставати відповідальність;
- 2) юридична визначеність – означає, що держава повинна зробити текст закону легко доступним. Вона також зобов'язана дотримуватись законів, які запровадила, і застосовувати їх у передбачуваний спосіб та з логічною

послідовністю. Передбачуваність означає, що закон має бути, за можливості, проголошений наперед – до його застосування, та має бути передбачуваним щодо його наслідків: він має бути сформульований з достатньою мірою чіткості, аби особа мала можливість скерувати свою поведінку. Закон, яким надаються дискреційні повноваження певному державному органу, повинен вказати чітко і зрозуміло на обсяг такої дискреції;

3) заборона свавілля – означає, що хоча дискреційні повноваження є необхідними для здійснення всього діапазону владних функцій у сучасних складних суспільствах, ці повноваження не мають здійснюватись у свавільний спосіб» [99, с. 178-179];

«4) доступ до правосуддя, представленого незалежними та безсторонніми судами, включно з тими, що здійснюють судовий нагляд за адміністративною діяльністю – означає, що кожному має бути надана можливість оскаржувати дії та рішення влади, якщо вони не відповідають правам чи інтересам особи. Судівництву належить бути незалежним та безстороннім (неупередженим). Незалежність означає, що судівництво є вільним від зовнішнього тиску і не контролюється іншими гілками влади, особливо виконавчою;

5) дотримання прав людини – правами, пов'язаними з верховенством права, є такі: 1) право на доступ до правосуддя; 2) право на законного і компетентного суддю; 3) право на виклад своєї позиції; 4) неприпустимість подвійної загрози (ст. 4 Протоколу 7 до ЄКПЛ); 5) юридичний принцип, згідно з яким заходи, які накладають обтяження, не можуть мати зворотної сили; 6) право на ефективні засоби юридичного захисту в будь-якому спорі (ст. 13 ЄКПЛ); 7) презумпція невинуватості – будь-яка особа вважається невинуватою у скоєнні злочину, доки її вину не доведено; 8) право на справедливий суд;

б) заборона дискримінації та рівність перед законом – означає, що кожна фізична особа є підпорядкованою тим самим законам, і жодна фізична особа чи група осіб не мають особливих юридичних привілеїв» [100, с. 259].

Принцип законності, будучи обов'язковим елементом поняття «верховенство права», також знайшов своє конституційне закріплення у статті

19, яка передбачає, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» [28]. Як зауважують Р. С. Мельник, В. М. Бевзенко, «у такому разі вислів «законами України» необхідно розуміти у широкому сенсі, тобто як систему усіх існуючих юридичних актів. У іншому разі це означало б, що посадові і службові особи можуть порушувати вимоги щодо власної компетенції, сформульовані, скажімо, у підзаконних юридичних актах, наприклад у постановах Кабінету Міністрів України» [101, с. 69].

Відтак, О. Марушій звертає увагу, що «можна виокремити кілька основних методологічних підходів щодо сучасного розуміння поняття законності. Перший необхідно пов'язувати з функціонуванням законності як системи нормативних вимог щодо побудови системи правового регулювання у державі, і, відповідно, реалізації правотворчої діяльності (нормотворчий аспект). Другий повинен передбачати усвідомлення законності з погляду її потенціалу для забезпечення правопорядку у суспільстві (аспект пов'язаний з реалізацією права). Саме в останньому розумінні законність і виступає режимом (станом) діяльності усіх без винятку державних органів, громадських об'єднань, політичних партій, підприємств, установ, організацій, їх посадових осіб, окремих громадян, за якого необхідно точно і неухильно дотримуватись положень чинних законів України» [102, с. 281]. Перейдемо до аналізу наступного загального принципу у діяльності Державного бюро розслідувань – принципу справедливості.

У юридичній енциклопедії зазначається, що справедливість (лат. *justitia*) представляє собою «соціально-етичну та морально-правову категорію, один з основних принципів права. Поняття «справедливість» позначає наявність у соціальному світі правових засад і виражає їх правильність, імперативність і необхідність. Справедливість виступає визначальною ознакою і невід'ємним механізмом регулювання людських відносин, пов'язаних з пануванням, підпорядкуванням, підтриманням взаємоповаги між людьми, необхідністю гармонізації різних, у тому числі протилежних (конкуруючих) інтересів. На

думку О. Скакун, справедливість представляє собою міру морально-правової домірності вкладеного та отриманого в усіх сферах життєдіяльності людини та їхнього правового забезпечення» [103, с. 147].

У своїй праці М. Яковенко аналізує досить широкі трактування принципу юридичної справедливості відомими дослідниками цієї проблеми В. С. Самощенко і М. Х. Фарукшин, які вважають, що «мірою справедливості в законі є відповідність його потребам суспільства, економічним та політичним закономірностям, а також моральним засадам. І головне, юридична відповідальність повинна бути справедливою та здійснюватися згідно із приписами й вимогами закону. Тому юридична норма справедливості в праві обмеженіша, звужується до поєднання принципу справедливості та принципу законності, хоча справедливість як для права, так і для закону можна вважати мірилом їх ефективності. Це означає, що право не повинно допускати юридичного свавілля, що спричинено недосконалими законами, а також ставати інструментом для реалізації інтересів певної групи людей, не повинно дозволяти одним наживатися за рахунок інших, не допускати незаконного збагачення тощо. Як вважає професор Т. Радько, для недопущення юридичного свавілля існує ефективний запобіжник, який реалізується завдяки нормам справедливості права» [104, с. 127].

Щодо принципу неупередженості, то С. В. Прийма зауважує, що «у загальному вигляді під неупередженістю розуміють те, що не має заздалегідь сформованої думки; відсутність необ'єктивності до будь-якого процесу, явища; справедливість. У словнику синонімів безпристрасний – це об'єктивний, неупереджений, незацікавлений, безсторонній. Власне, об'єктивність часто визначається як неупередженість, безсторонність. У зв'язку з цим не буде помилковим використання термінів «неупередженість», «об'єктивність», «безсторонність» в одному значенні. В юридичній літературі зміст вимоги неупередженості розуміється загалом однаково – через відкидання власної зацікавленості. Так, на думку Д. Гаврилова, неупередженість особи, яка здійснює тлумачення, полягає в її внутрішній свободі від упередженості, здатності

здійснювати самоконтроль, формулювати й долати сумніви, пов'язані з необхідністю уникнення односторонності в оцінці обставин справи» [105, с. 81]. Беручи до уваги зазначене, у практичній діяльності Державного бюро розслідувань принцип неупередженості розуміємо як реалізацію передбачених законодавством функцій, відкидаючи власні вподобання, переконання, зацікавленість, вплив чи вигоду.

Важливу роль в ефективності діяльності Державного бюро розслідувань відіграє принцип незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань. У даному контексті заслуговує уваги позиція В. В. Сидорчука, що «процесуальна незалежність слідчого – це регламентована законом, процесуальна діяльність слідчого, яка передбачає змогу протидіяти незаконному впливу, тиску або втручанню в законну діяльність слідчого, який реалізує покладені на нього повноваження з метою реалізації завдань кримінального провадження або можливість протидії (апеляції) на дії осіб, від яких існує процесуальна залежність і в діях, яких вбачається протидія покладеним на слідчого повноваженням щодо реалізації завдань кримінального провадження» [106, с. 546].

Зазначимо, що для забезпечення незалежності діяльності Державного бюро розслідувань законодавець у статті 4 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» передбачив систему гарантій, що включає:

«1) спеціальний статус Державного бюро розслідувань, особливий порядок, фінансування та організаційного забезпечення діяльності;

2) особливий порядок добору, призначення та звільнення Директора Державного бюро розслідувань, а також вичерпний перелік підстав для припинення його повноважень, визначений цим Законом;

3) порядок здійснення повноважень Державним бюро розслідувань та його працівниками;

4) заборона незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Державного бюро розслідувань;

б) належна оплата праці працівників Державного бюро розслідувань і соціальні гарантії;

7) правовий захист і забезпечення особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їхніх близьких родичів. Крім того, будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Державного бюро розслідувань та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях, є неправомірними і не підлягають виконанню» [16].

Аналізуючи другу складову досліджуваного нами принципу – персональну відповідальність кожного працівника Державного бюро розслідувань, відмітимо наступне. Розглядаючи систему принципів досудового розслідування, В. К. Волошина зазначає, що «практичне здійснення принципу одноосібності в розслідуванні не тільки забезпечує персональну відповідальність слідчого за всі дії і рішення, прийняті в ході розслідування, але і створює умови для того, щоб дії, пов'язані з встановленням істини, замикалися на слідчому. Слідчий зосереджує всю інформацію по справі, осмислює її і будує відповідні висновки. Тільки при індивідуальній відповідальності слідчого за провадження по справі забезпечується планомірність у вивченні фактів, формується відповідна дійсність картини події» [107, с. 947]. Погоджуючись із наведеною науковою позицією, у контексті діяльності Державного бюро розслідувань зауважимо, що персональна відповідальність кожного працівника Державного бюро розслідувань передбачає самостійне прийняття рішень, виконання дій у межах своїх повноважень та відповідальність за свої протиправні дії чи бездіяльність.

Принцип відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам складається із декількох елементів. Проаналізуємо детальніше кожен із них.

Як зауважує В. Ф. Нестерович, «невід'ємною рисою сучасної демократії, яка ґрунтується на засадах активної участі громадян та їх об'єднань у вирішенні

державних і суспільних справ, є реалізація принципів відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади. Загалом поінформованість суспільства є одним з основних чинників його прогресивного розвитку, невід'ємною умовою демократії, важливою передумовою діяльності органів державної влади. Забезпечення громадян, їх об'єднань та органів державної влади інформацією, яка необхідна для реалізації ними своїх функцій, здійснюється, з одного боку, шляхом постійного технологічного вдосконалення діяльності засобів масової інформації, а з іншого – завдяки своєчасному конституційно-правовому регулюванню засад цього процесу» [108, с. 69].

Докладно розмежує терміни «відкритість» та «прозорість» науковиця Н. Гудима, відповідно до позиції якої «принцип відкритості державної влади можна визначити як її обов'язок із забезпечення можливості вільного доступу громадян до здійснення управління державними справами; принцип прозорості полягає у встановленні органами державного управління умов, що забезпечують залучення громадян та інших об'єктів управління до прийняття управлінських рішень за рахунок створення і гарантування високого рівня їх обізнаності. У свою чергу, Т. Андрійчук вказує, що прозорість державної політики характеризується пасивністю споглядання інформації громадянами та їхніми об'єднаннями, а відкритість передбачає можливість активних дій цих суб'єктів щодо політики» [109].

Згідно з положеннями Закону України «Про Державне бюро розслідувань», «прозорість у діяльності Державного бюро розслідувань забезпечується тим, що Державне бюро розслідувань через засоби масової інформації, на своєму офіційному веб-сайті та в інших формах регулярно інформує суспільство про свою діяльність, зокрема:

1) готує та оприлюднює не пізніше 1 квітня в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації та на своєму офіційному веб-сайті звіт про свою діяльність за минулий рік, передбачений статтею 23 цього Закону;

2) оприлюднює та надає інформацію на запити в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації»;

3) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті звіти за конкретними запитами, у тому числі із зазначенням причин, через які певні заходи не були вжиті;

4) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті інформацію про призначення та звільнення працівників Державного бюро розслідувань;

5) оприлюднює на своєму офіційному веб-сайті інформацію про хід розслідування проваджень, у тому числі інформацію про оголошення про підозру, спрямування провадження до суду чи його закриття тощо» [16].
Переконані, що саме прозорість та відкритість є ключовими стратегічними елементами для ефективної взаємодії Державного бюро розслідувань та суспільства, а також підвищує рівень довіри громадян до правоохоронних органів.

Крім того, для забезпечення цивільного контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань функціонує Рада громадського контролю при Державному бюро розслідувань. Згідно із пунктом 5 Положення про Раду громадського контролю при Державному бюро розслідувань, затвердженого Указом Президента України № 42/2020 від 5 лютого 2020 року, «Рада для виконання покладених на неї завдань:

1) заслуховує інформацію про діяльність, виконання планів і завдань Державного бюро розслідувань;

2) розглядає звіти Державного бюро розслідувань і затверджує свій висновок щодо них;

3) готує та подає Державному бюро розслідувань пропозиції щодо організації та проведення консультацій з громадськістю, бере участь у таких консультаціях;

4) сприяє громадському обговоренню проектів законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань діяльності Державного бюро розслідувань;

5) обговорює із залученням представників громадських об'єднань, засобів масової інформації, громадян України питання забезпечення відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань;

6) збирає, узагальнює та подає Державному бюро розслідувань інформацію стосовно пропозицій інститутів громадянського суспільства щодо необхідності удосконалення форм та методів взаємодії;

7) обирає з числа членів Ради трьох представників до складу Дисциплінарної комісії Державного бюро розслідувань та вносить Директорові Державного бюро розслідувань подання про включення таких осіб до складу Дисциплінарної комісії;

8) розробляє та затверджує Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань;

9) має право отримувати на письмовий запит від Директора Державного бюро розслідувань, його першого заступника та заступників, від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, необхідну для забезпечення виконання покладених на неї завдань, крім тієї, що віднесена згідно із законом до інформації з обмеженим доступом;

10) організовує і проводить зустрічі, конференції, семінари, засідання за круглим столом та інші заходи з питань, що належать до компетенції Ради» [110].

Іншим елементом досліджуваного нами принципу виступає підзвітність і підконтрольність Державного бюро розслідувань визначених законом державним органам. Як влучно вказує науковець О. Дніпров, «механізм підконтрольності в умовах демократії – звичайний засіб демократичного обмеження виконавчої влади. Механізми підконтрольності можуть бути різними: конституційні обов'язки виконавчої влади з боку суспільства, з боку гілок державної влади. Діяльність виконавчої влади, наприклад, обмежена рамками Конституції, а рішення її повинні бути мотивовані, тобто зрозумілі суспільству. Підзвітність – відносини між наділеними владою і тими, хто таку владу їм надав, у яких останні мають право утримувати перших у межах певного набору стандартів, оцінювати, наскільки повно вони виконують свої обов'язки в світлі цих стандартів, накладати санкції, якщо буде встановлено їх невиконання. Наділені владою зобов'язані доповідати і обговорювати результати своєї дій у межах своїх повноважень» [111, с. 111].

Підконтрольність та підзвітність Державного бюро розслідувань реалізується наступними положеннями:

«1) контроль за діяльністю Державного бюро розслідувань здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності;

2) до обов'язків Директора Державного бюро розслідувань належать:

- інформування Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України з основних питань діяльності Державного бюро розслідувань та його підрозділів, про виконання покладених на них завдань, додержання законодавства, прав і свобод людини і громадянина;

- щорічне, до 15 лютого, подання Президенту України та Верховній Раді України письмового звіту про діяльність Державного бюро розслідувань за попередній рік;

3) звіт Державного бюро розслідувань надається для висновку Раді громадського контролю при Державному бюро розслідувань, яка розглядає його упродовж 10 днів з дня надання;

4) Комітет Верховної Ради України, до предмета відання якого належать питання правоохоронної діяльності, не менше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності Державного бюро розслідувань, виконання покладених на Державне бюро розслідувань завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод людини і громадянина;

5) з метою запобігання і виявлення правопорушень у діяльності працівників Державного бюро розслідувань у складі центрального апарату Державного бюро розслідувань та його територіальних управлінь діють підрозділи внутрішнього контролю;

6) нагляд за додержанням Державним бюро розслідувань законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності і досудового розслідування здійснює Генеральний прокурор безпосередньо та через уповноважених ним прокурорів» [16]. Позитивно оцінюючи зазначені положення, зазначимо, що вони сприяють забезпеченню відповідальності працівників Державного бюро

розслідувань за свою діяльність перед суспільством загалом. Крім того, поєднання державного і громадського контролю за діяльністю Державного бюро розслідувань виступає якісним показником оцінки функціонування даного правоохоронного органу.

Продовжуючи дослідження питання принципів організації діяльності Державного бюро розслідувань як суб'єкта взаємодії з іншими правоохоронними органами, виокремимо принцип політичної нейтральності та позапартійності. Як зауважують Л. Р. Наливайко та А. Ф. Орешкова, «в усталених демократіях європейських країн немає жорсткого підходу до партійності державного службовця, оскільки департизація професійної діяльності досягається шляхом контролю з боку громадянського суспільства, традицій державотворення та державного управління, важелів відповідальності за ухвалення рішень. В Україні склалися умови, в яких очевидно, що деякі перетворення відповідних сучасних завдань і вимог мають поверхневий характер і зведені до невиправдано частих реорганізацій державного апарату, що, у свою чергу, знижує ефективність роботи та авторитет органів державної влади» [112, с. 42].

Крім того, «політична нейтральність державного службовця полягає в тому, що державний службовець під час провадження службової діяльності повинен об'єктивно і неупереджено виконувати законні накази (розпорядження) осіб, яким він підпорядкований, незалежно від партійної приналежності цих осіб та своїх особистих переконань; державний службовець не може демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії, що будь-яким способом можуть засвідчувати його особливе ставлення до певних політичних сил, партій чи блоків; не має права утворювати політичні партії, блоки та бути їх членом. Крім того, державному службовцеві забороняється організовувати і брати участь у страйках та агітації (крім випадку, передбаченого ч. 4 ст.10 Закону України «Про державну службу»» [113].

Відповідно до частини 2 статті 36 Конституції України, «політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути лише громадяни

України. Обмеження щодо членства у політичних партіях встановлюються виключно цією Конституцією і законами України» [28]. Частина 3 статті 37 Конституції України зазначає, що «не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях» [28]. Відтак, у контексті предмета нашого дослідження важливе значення має й стаття 6 Закону України № 2365-III «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 року, яка містить перелік осіб, що не можуть бути членами політичних партій, серед яких і працівники Державного бюро розслідувань [114].

Необхідність дотримання принципу політичної нейтральності і позапартійності закріплена і в Правилах професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджених Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року, відповідно до Рішення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15 січня 2021 року. Так, згідно із пунктом 2.6 даних Правил:

«- працівник ДБР не має права бути членом і брати участь у створенні чи діяльності політичних партій;

- працівник ДБР зобов'язаний дотримуватися принципів політичної нейтральності та політичної неупередженості;

- працівнику ДБР заборонено у будь-який спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях;

- працівник ДБР зобов'язаний виконувати свої посадові (службові) обов'язки неупереджено, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні, політичні або інші погляди, не надавати будь-яких переваг та не виявляти прихильності до окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських, релігійних та політичних організацій;

- працівник ДБР не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб може засвідчити його

особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж та довіру до ДБР або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей» [73]. Позитивно оцінюючи зміст даних положень, у контексті даного принципу зауважимо про наявність недоліків, які були допущені:

1) у Правилах професійної етики працівників Державного бюро розслідувань передбачено два принципи: принцип неупередженості та принцип політичної неупередженості. Хоча автор Правил їх диференціює, на наш погляд, перший цілком включає в себе і тлумачення другого;

2) Закон України «Про Державне бюро розслідувань» закріплює принцип політичної нейтральності та позапартійності, натомість Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань оперують терміном «принцип політичної неупередженості» із абсолютним дублюванням змісту законодавчого варіанту.

З огляду на зазначене, така класифікація видається дещо неправильною, тому вважаємо доцільнішим застосування єдиного терміну «принцип політичної нейтральності та позапартійності» у двох актах. Відтак, пропонуємо внести зміни до пункту 2.6. Правилах професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджених Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року, відповідно до Рішення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15 січня 2021 року та викласти його в наступній редакції:

«2.6. Принцип політичної нейтральності та позапартійності

Працівник ДБР не має права бути членом і брати участь у створенні чи діяльності політичних партій.

Працівнику ДБР заборонено у будь-який спосіб використовувати своє службове становище в політичних цілях.

Працівник ДБР зобов'язаний виконувати свої посадові (службові) обов'язки неупереджено, незважаючи на особисті ідеологічні, релігійні, політичні або інші погляди, не надавати будь-яких переваг та не виявляти

прихильності до окремих фізичних чи юридичних осіб, громадських, релігійних та політичних організацій.

Працівник ДБР не має права демонструвати свої політичні погляди та вчиняти інші дії або бездіяльність, що у будь-який спосіб може засвідчити його особливе ставлення до політичних партій і негативно вплинути на імідж та довіру до ДБР або становити загрозу для конституційного ладу, територіальної цілісності і національної безпеки, для здоров'я та прав і свобод інших людей» [73].

Ще одним принципом, що є основою у реалізації повноважень Державного бюро розслідувань, виступає принцип єдиноначальності. Як зазначає Н. М. Бакаянова, «в теорії управління засада єдиноначальності означає, що керівник здійснює управління на основі єдиноначального прийняття рішень і контролю за процесом та несе повну відповідальність за діяльність відповідного органу або організації. Принцип єдиноначальності базується на безпосередньому підпорядкуванні підлеглого керівнику, точному та своєчасному виконанні підлеглим наказів та розпоряджень у межах дотримання принципу законності» [115, с. 12].

Досить влучно виокремлює три елементи (ознаки) принципу єдиноначальності в діяльності Державного бюро розслідувань Р. Труба: «оперативність, безпосередність та персональність у прийнятті управлінських рішень:

- оперативність у прийнятті управлінських рішень означає, що від моменту виникнення обставини, з якою пов'язується необхідність у прийнятті відповідного рішення, до моменту його прийняття має пройти нетривалий (розумний) період часу (строк);

- безпосередність під час прийняття управлінських рішень полягає в тому, що керівник особисто готує проект відповідного рішення, затверджує його, а також контролює стан виконання цього рішення;

- персональний характер управлінських рішень вказує на юридичну відповідальність керівника за наслідки прийнятого ним рішення» [116, с. 235].

Підтримуємо позицію науковця О. Дрозда, який досліджуючи принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань, звертає увагу, що «реалізація даного принципу передбачає: процесуальну самостійність слідчого органу ДБР; функціональну самостійність органів і підрозділів ДБР у вирішенні тих питань, які віднесені до їхньої компетенції; надання їм права вносити пропозиції та рекомендації до вищестоящих підрозділів; забезпечення права працівників ДБР оскаржити дії та рішення безпосереднього керівника до вищестоящего керівника в установленому порядку тощо» [117, с. 256].

Коментуючи закріплені законодавчо принципи, відмітимо їх вагомий роль у позиціонуванні Державного бюро розслідувань як ефективного правоохоронного органу. Разом з тим, співпрацюючи з іншими правоохоронними органами, необхідна їх деталізація та удосконалення. У даному контексті згадаємо про Правила професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджені Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року, відповідно до Рішення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15 січня 2021 року, оскільки вони додатково на підзаконному рівні містять принципи діяльності працівників Державного бюро розслідувань. Йдеться про наступні принципи:

- принцип утримання від виконання незаконних наказів та вказівок;
- принцип професіоналізму;
- принцип доброчесності;
- принцип конфіденційності;
- принцип недопущення конфлікту інтересів;
- принцип недопущення проявів корупції;
- принцип дисциплінованості.

Принцип утримання від виконання незаконних наказів та вказівок виник у зв'язку із закріпленням у Законі України «Про Державне бюро розслідувань» повноваження Директора Державного бюро розслідувань видавати накази і розпорядження, давати доручення, які є обов'язковими для виконання

працівниками Державного бюро розслідувань (стаття 12) [16]. Відповідно до Інструкції з діловодства у центральному апараті Державного бюро розслідувань, затвердженої Наказом Державного бюро розслідувань № 16 від 9 січня 2023 року, «накази та розпорядження видаються як рішення організаційно-розпорядчого чи нормативно-правового характеру. За змістом управлінської дії накази видаються з основної діяльності Державного бюро розслідувань, адміністративно-господарських або кадрових питань (особового складу). Накази і розпорядження із зазначених питань підписуються Директором Державного бюро розслідувань, а у разі його відсутності – особою, яка виконує його повноваження. Накази, які є нормативно-правовими актами, набувають чинності з дня їх підписання, якщо інше не встановлено такими наказами» [118]. Таким чином, накази набувають статусу законності в Державному бюро розслідувань.

Крім того, «працівник ДБР зобов'язаний утримуватись від виконання рішень чи доручень керівництва, якщо вони суперечать закону. Правомірність наданих керівництвом рішень чи доручень та можливу шкоду, що буде заподіяна у разі виконання таких рішень чи доручень, працівник ДБР оцінює самостійно. Працівник ДБР у разі виникнення у нього сумніву щодо законності виданого керівником наказу, доручення повинен вимагати його письмового підтвердження, після отримання якого зобов'язаний виконати такий наказ, вказівку, доручення (крім явно злочинного наказу, доручення). Одночасно з виконанням такого наказу, вказівки, доручення працівник ДБР зобов'язаний у письмовій формі повідомити про нього керівника вищого рівня та підрозділ внутрішнього контролю» [73]. Важливо зазначити, що даний принцип стосується і утримання від реалізації незаконних вказівок не лише керівництва, а й будь-яких сторонніх осіб.

Принцип професіоналізму взаємодоповнює усі попередні, оскільки є фундаментальним в належній діяльності працівників Державного бюро розслідувань, а тим більше – у взаємодії з іншими правоохоронними органами. Спеціальний Закон України «Про Державне бюро розслідувань» закріплює

перелік вимог, що стосуються професіоналізму працівників даного правоохоронного органу:

«- на службу до Державного бюро розслідувань приймаються на конкурсній основі в добровільному порядку (за контрактом) громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки;

- кваліфікаційні вимоги та критерії професійної придатності для зайняття посад у підрозділах Державного бюро розслідувань затверджуються Директором Державного бюро розслідувань;

- працівники Державного бюро розслідувань регулярно, не менше одного разу на два роки, проходять обов'язкове підвищення кваліфікації;

- працівники Державного бюро розслідувань, до повноважень яких належать виявлення, розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, проходять перепідготовку або підвищення кваліфікації за спеціальними програмами, у тому числі за кордоном» [16].

Працівник ДБР має виконувати свої посадові (службові) обов'язки компетентно, об'єктивно й неупереджено, знати законодавство згідно із займаною посадою, завдання підрозділу та свої посадові (службові) обов'язки, постійно удосконалювати свої уміння, професійні знання і навички відповідно до функцій та завдань займаної посади, діяти сумлінно і відповідно до застосовних професійних стандартів, покращувати організацію службової діяльності [73].

Що стосується професійної підготовки працівників Державного бюро розслідувань, то її система та умови проходження регулюються Положенням про професійну підготовку працівників Державного бюро розслідувань, затвердженим Наказом Державного бюро розслідувань № 39 від 18 січня 2021 року. Професійна підготовка працівників ДБР визначається як організований, цілеспрямований процес формування і розвитку професійних компетентностей

працівників ДБР, необхідних для професійної діяльності за певною професією (спеціальністю) та успішного виконання службових обов'язків (посадових інструкцій), а також їх своєчасного оновлення та вдосконалення. Потреби працівників ДБР у професійній підготовці визначаються з урахуванням:

- оцінки рівня професійної компетентності працівників;
- необхідності отримання поглиблених знань в окремій сфері (спеціалізація);
- кількісних показників персоналу, який пройшов обов'язкове підвищення кваліфікації у минулому році;
- потреби освоєння новітніх технологій, що застосовуються в діяльності Державного бюро розслідувань [89].

Характеризуючи наступний принцип – принцип доброчесності, слід відмітити, що законодавче пояснення категорії «доброчесність» відсутнє. Разом з тим, даний термін має вагоме значення у діяльності Державного бюро розслідувань, оскільки профільний закон передбачає:

«- повідомлення особи при призначенні на посаду у Державне бюро розслідувань про можливість проведення щодо неї перевірки на доброчесність та моніторингу способу життя;

- обов'язок підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань проводити перевірки працівників Державного бюро розслідувань на доброчесність та моніторинг способу їх життя;

- негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника як підставу для притягнення працівника Державного бюро розслідувань до дисциплінарної відповідальності» [16].

Закон України № 889-VIII «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року закріплює принцип доброчесності як один із принципів державної служби і визначає його як «спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень» [119].

Схоже тлумачення вбачаємо і у Правилах професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджених Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року, відповідно до Рішення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15 січня 2021 року. Зокрема, зазначено, що «дії працівника ДБР мають бути спрямовані на недопущення превалювання приватного інтересу над публічним під час здійснення наданих йому повноважень. Працівнику ДБР забороняється використовувати свої повноваження або своє службове становище в особистих (приватних) інтересах чи в неправомірних особистих інтересах інших осіб, у тому числі використовувати свій статус та інформацію про місце роботи з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, а також заборонено надавати необґрунтовані переваги фізичним та юридичним особам шляхом прийняття управлінських рішень» [73].

Принцип конфіденційності є необхідним для формування позитивної репутації Державного бюро розслідувань як у співпраці з фізичними особами, так і з правоохоронними органами. На важливості дотримання конфіденційності спеціальний закон акцентує двічі, характеризуючи повноваження Державного бюро розслідувань:

«1) Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин;

2) Державне бюро розслідувань та його уповноважені посадові особи з метою виконання покладених на них завдань здійснюють співпрацю з фізичними особами, у тому числі на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності і конфіденційності цих відносин» [16].

Зміст поняття «конфіденційність» деталізується у Правилах професійної етики працівників Державного бюро розслідувань, затверджених Наказом Державного бюро розслідувань № 30 від 16 січня 2021 року, відповідно до Рішення Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від

15 січня 2021 року: «працівник ДБР зобов'язаний не розголошувати і не використовувати в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала йому відома у зв'язку з виконанням своїх посадових (службових) обов'язків, крім випадків, встановлених законом. Працівник ДБР не має права поширювати відомості, які можуть нанести репутаційну шкоду ДБР. З метою забезпечення особистої безпеки використання працівником ДБР особистих акаунтів у соціальних мережах допускається лише за умови унеможливлення ідентифікації його приналежності до ДБР, якщо це не передбачено його посадовими (службовими) обов'язками» [73].

Наказом Державного бюро розслідувань № 373 від 29 червня 2021 року затверджено Перелік відомостей, що становлять службову інформацію у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань. Зокрема, до відомостей, що становлять службову інформацію, належать ті, що стосуються наступних сфер: робота з персоналом, фінансова діяльність, діяльність у сфері забезпечення функціонування органу ДБР, діяльність у сфері внутрішнього контролю, відомості у сфері оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування, зв'язок, інформаційні технології та криптографічний захист інформації, охорона державної таємниці та технічний захист інформації, міжнародне співробітництво, внутрішній аудит, мобілізаційна робота [120].

Під час роботи з документами та іншим матеріальним носієм інформації з грифом «Для службового користування» в органах Державного бюро розслідувань застосовуються положення Інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань, затвердженої наказом Державного бюро розслідувань від 20 серпня 2020 року № 435 (у редакції наказів Державного бюро розслідувань від 10 червня 2021 року № 349, від 30 червня 2021 року № 374, від 11 серпня 2021 року № 449) [121].

Одним із ефективних засобів запобігання вчинення корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень у діяльності Державного бюро розслідувань виступає принцип недопущення конфлікту інтересів. Окремі положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань» вказують, що підрозділ внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань зобов'язаний здійснювати контроль за дотриманням працівниками Державного бюро розслідувань вимог щодо недопущення виникнення конфлікту інтересів, а також консультувати їх щодо цих питань [16].

Крім того, «працівник ДБР повинен вживати всіх можливих заходів щодо недопущення виникнення реального чи потенційного конфлікту інтересів, повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли він дізнався чи повинен був дізнатися про наявність у нього реального чи потенційного конфлікту інтересів, безпосереднього керівника, а також підрозділ внутрішнього контролю. Працівник ДБР не може використовувати службові повноваження чи службове становище з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб; не може займатися іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю» [73]. Правильна реалізація даного принципу залежить від належного розуміння термінів «реальний конфлікт інтересів», «потенційний конфлікт інтересів», «неправомірна вигода» та вжиття усіх необхідних заходів з їх недопущення та врегулювання.

Визначаючи правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, положення Закону України «Про запобігання корупції» містять наступні дефініції, якими повинні керуватись працівники Державного бюро розслідувань:

«- реальний конфлікт інтересів – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

- потенційний конфлікт інтересів – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

- неправомірна вигода – грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав» [122].

Зазначимо, що з метою формування єдиного підходу до дотримання правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів працівники Державного бюро розслідувань можуть керуватись положеннями Методичних рекомендацій щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції від 21 жовтня 2022 року [123].

Отже, роль даного принципу зводиться до забезпечення чесності та об'єктивності під час виконання функцій Державним бюро розслідувань, уникнення будь-яких дій, які можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, а також здійснення діяльності лише в інтересах суспільства, а не своїх власних. Наявні етичні правила є досить загальними і не містять деталізованої схеми дій, практичних кейсів, роз'яснень у різних випадках виникнення потенційного та реального конфлікту інтересів. З огляду на зазначене пропонуємо розробити Рекомендації щодо запобігання виникненню реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності працівників Державного бюро розслідувань, які б структурно містили:

- поняття та перелік випадків наявності потенційного або реального конфлікту інтересів, способи їх вирішення;

- порядок виявлення працівником Державного бюро розслідувань наявності у нього потенційного або реального конфлікту інтересів при виконанні службових (посадових) повноважень;

- порядок дій працівника Державного бюро розслідувань, яким встановлено наявність потенційного або реального конфлікту інтересів;
- порядок дій керівника працівника Державного бюро розслідувань щодо запобігання та врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів, який виник у працівника;
- відповідальність за порушення порядку запобігання і врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів.

Корупція може значно підірвати довіру до правоохоронних органів та системи кримінального правосуддя в цілому. Тому недопущення проявів корупції та конфлікту інтересів має вирішальне значення для збереження суспільної довіри та забезпечення ефективного функціонування правоохоронних органів. У діяльності Державного бюро розслідувань принцип недопущення проявів корупції виявляється у тому, що працівнику ДБР заборонено:

«1) безпосередньо або через інших осіб вимагати, одержувати неправомірну вигоду або подарунки для себе чи близьких осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із виконанням посадових (службових) обов'язків;

2) приймати рішення на користь особи, від якої він чи його близькі отримали неправомірну вигоду або подарунок, оскільки рішення вважатиметься таким, що прийняте в умовах конфлікту інтересів;

3) використовувати службові повноваження або службове становище з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Під час виконання посадових (службових) обов'язків працівник ДБР може приймати лише ті подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, якщо їхня вартість не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки» [73]. Разом з тим у частині 2 статті 23 Закону України «Про запобігання корупції» встановлено, що «Особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 цього Закону, можуть приймати

подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків одноразово не перевищує двох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня року, в якому прийнято подарунки» [122].

Відповідно до вимог статті 24 Закону України «Про запобігання корупції», «у разі надходження пропозиції щодо неправомірної вигоди або подарунка, незважаючи на приватні інтереси, працівники Державного бюро розслідувань, зобов'язані невідкладно вжити таких заходів:

- 1) відмовитися від пропозиції;
- 2) за можливості ідентифікувати особу, яка зробила пропозицію;
- 3) залучити свідків, якщо це можливо, у тому числі з числа співробітників;
- 4) письмово повідомити про пропозицію безпосереднього керівника (за наявності) або керівника відповідного органу, підприємства, установи, організації, спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» [122].

Цікаво вказати й про положення Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки Державному бюро розслідувань, затвердженого Наказом Державного бюро розслідувань № 513 від 28 вересня 2021 року, що визначає процедуру передачі дарунків, одержаних як подарунки (далі – дарунок) Державному бюро розслідувань, уповноваженими працівниками ДБР. Як дарунок ДБР може бути прийнято виключно майно від представника іншого державного органу, державного органу іншої держави, неурядових міждержавних, міжнародних організацій під час проведення заходу міжнародного, державного чи місцевого рівня, у тому числі з нагоди професійного свята, за участю посадових осіб таких органів/організацій лише уповноваженими на це особами. З метою оцінки вартості дарунка, вирішення питання щодо можливості його використання, місця та строку зберігання матеріально відповідальна особа Управління забезпечення

діяльності ДБР не пізніше трьох робочих днів передає дарунок до Комісії з питань передачі дарунків, одержаних уповноваженою особою як подарунки ДБР, положення про яку та її персональний склад затверджується наказом ДБР [124].

Застосування принципу дисциплінованості у діяльності Державного бюро розслідувань сприяє підвищенню ефективності діяльності даного правоохоронного органу, забезпечуючи одночасно виконання завдань, покладених на цей орган, з дотриманням встановлених правил та процедур, що дозволяє уникнути помилок, прогалин, забезпечує збереження доказів, зменшує кількість неправильних дій та скарг на дії правоохоронного органу. На необхідність дисциплінованості вказують положення Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Зокрема, стаття 14-1 закріплюючи зміст присяги осіб, які вперше призначаються на посади рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань, передбачає «клятву завжди залишатися відданим Українському народові, неухильно додержуватися Конституції та законів України, поважати та охороняти права, свободи і законні інтереси людини і громадянина, честь держави, бути чесним, сумлінним і дисциплінованим, зберігати державну та іншу охоронювану законом таємницю» [16].

Етичні правила у зміст принципу дисциплінованості в діяльності працівників Державного бюро розслідувань включають:

«- використання робочого часу виключно для виконання завдань і функцій, передбачених посадовими (службовими) обов'язками;

- обов'язок неухильного дотримання загально визнаних етичних норм поведінки, недопущення використання нецензурної лексики, підвищеної інтонації, заборону вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів або психотропних речовин, за винятком лікарських засобів (за призначенням лікаря) під час виконання посадових (службових) обов'язків;

- зобов'язання дбати про авторитет та позитивну репутацію ДБР, що передбачає дотримання правил етикету, належного зовнішнього вигляду,

забезпечення високої якості роботи, встановленого внутрішнього (трудового) службового розпорядку» [73].

Отже, аналіз принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань дозволяє стверджувати їх фундаментальну роль в утворенні даного органу як ефективного суб'єкта протидії злочинності. Разом з тим, відмітимо, що процесу взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами характерні власні засади та керівні ідеї, що зумовлено специфікою їх відносин, правового статусу, завдань та цілей.

Особливого значення набувають спеціальні принципи взаємодії правоохоронних органів, серед яких науковці акцентують увагу на наступних:

- принцип системності – взаємодія між правоохоронними органами має бути системною, безперервною (регулярною);

- принцип плановості – встановлення послідовності реалізації висунутих цілей, визначення організаційно-тактичних основ використання сил та засобів на кожному етапі взаємодії, шляхів та термінів вирішення поставлених завдань;

- принцип професіоналізму – використання відповідних професійно-ділових, комунікативних, особистих якостей співробітників, які приймають безпосередню участь в узгодженій діяльності;

- принцип оперативності – здатність швидко реагувати на зміни та в умовах такого режиму швидко та кваліфіковано приймати управлінські рішення, спрямовані на більш результативну діяльність правоохоронців;

- принцип оптимальності – оптимальне використання можливостей взаємодіючих суб'єктів;

- принцип відповідальності – встановлення солідарної відповідальності для усіх суб'єктів у разі виконання ними спільного завдання з метою недопущення ситуації формального ставлення до виконання спільних завдань [125, с. 30-31].

Дослідивши теоретичні доробки у сфері спільної діяльності правоохоронних органів, пропонуємо доповнити їх систему такими:

1) принцип чіткої комунікації – розроблення чітких ліній зв'язку з метою забезпечення своєчасного і точного обміну інформацією, в тому числі протоколів для спілкування під час надзвичайних або критичних ситуацій;

2) принцип взаємної поваги – співпраця має базуватися на спільному розумінні цілей і завдань, повноважень кожного правоохоронного органу;

3) принцип спільного підходу – розробка стратегії досягнення спільних цілей та завдань, спільне планування, навчання та координація діяльності;

4) принцип постійного вдосконалення – Державне бюро розслідувань та інші правоохоронні органи повинні регулярно оцінювати результати співпраці, переглядати спільні стратегії, визначати напрями вдосконалення взаємодії та оперативно вносити за потреби відповідні зміни, вивчати найкращі зарубіжні практики протидії високопосадовій корупції.

Із проведеного аналізу відповідно до предмета дискусії можна констатувати, що фундаментальним аспектом у протидії високопосадовій злочинності є правильне визначення керівних ідей такої діяльності. Більше того, доступ високопосадовців до значних ресурсів, які можуть бути використані для приховування злочинів, вибір складних механізмів злочинної діяльності, що здатні ускладнювати збирання доказів та проведення досудового розслідування, їх доступ до конфіденційної інформації, яка не підлягає розголошенню, часто вимагають співпраці декількох правоохоронних органів. З огляду на зазначене, пропонуємо розробити міжвідомчу Інструкцію про взаємодію Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у протидії злочинності, яка б структурно містила:

1. Загальні положення: мета, цілі, принципи організації співпраці (зокрема, принцип чіткої комунікації, принцип взаємної поваги, принцип спільного підходу, принцип постійного вдосконалення).

2. Повноваження Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів у процесі їх співпраці, розмежування їх функцій, межі повноважень усіх суб'єктів взаємодії, способи спільної діяльності.

3. Алгоритм обміну інформацією між правоохоронними органами, включаючи типи інформації, якими слід здійснювати обмін, процедури для своєчасного та точного обміну інформацією.

4. Вирішення конфліктів: вказівки щодо того, як слід вирішувати конфлікти та розбіжності між правоохоронними органами, зокрема, хто має брати участь у вирішенні конфлікту та які кроки слід вжити, щоб не перешкоджати розслідуванню.

5. Навчання та освіта: вимоги до підготовки та освіти працівників правоохоронних органів, які беруть участь у спільних розслідуваннях.

6. Моніторинг і оцінка ефективності спільної діяльності правоохоронних органів, включаючи встановлення показників для вимірювання успіху, проведення регулярних оцінок і внесення коригувань за потреби.

7. Ситуативні приклади співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами із роз'ясненням дій, які необхідно вчинити кожному суб'єкту спільної діяльності в конкретному випадку.

Висновки до розділу 2

1. Створення Державного бюро розслідувань стало важливою подією в сфері реформування правоохоронної системи загалом та запобіганні, протидії високопосадовій злочинності зокрема. Забезпечення існування верховенства права в Україні та реалізація заходів для його практичного втілення в усіх сферах життєдіяльності, а особливо в секторах прийняття важливих рішень державного значення безпосередньо залежить від функціонування даного правоохоронного органу. Разом з тим, виконання завдань та функцій пов'язане із наявністю якісного адміністративного забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань та його взаємодії з іншими правоохоронними органами.

2. Спеціальний Закон України «Про Державне бюро розслідувань», окреслюючи основні напрямки діяльності Державного бюро розслідувань,

використовує термін «завдання», а не «функції» та визначає їх у такій послідовності: запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до його компетенції. Функції Державного бюро розслідувань пропонуємо розуміти як основні напрямки його діяльності, що зумовлені наявністю у нього статусу державного правоохоронного органу, та реалізуються для досягнення визначеної мети його функціонування.

3. Повноваження Державного бюро розслідувань закріплено у статті 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Проаналізувавши усю їх сукупність, запропоновано класифікувати їх за критерієм виду діяльності на три основні групи:

1) повноваження щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності;

2) функціональні повноваження;

3) організаційно-методичні повноваження.

4. Законодавство у сфері діяльності Державного бюро розслідувань не містить чіткого переліку чи поділу повноважень на права та обов'язки працівників даного правоохоронного органу. Разом з тим, спеціальний закон виокремлює повноваження Директора Державного бюро розслідувань (стаття 12, частина 2 статті 23), Директора територіального управління Державного бюро розслідувань (стаття 13), Керівника підрозділу центрального апарату Державного бюро розслідувань (стаття 13). Окремо у частині 2, 3 статті 24 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» встановлено обов'язки підрозділу внутрішнього контролю Державного бюро розслідувань.

5. Запропоновано внести зміни до частини 3 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», доповнивши перелік державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю Державним бюро розслідувань.

6. Адміністративно-правове регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами пропонуємо розуміти як

сукупність нормативно-правових актів, що спрямовані на визначення засад взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з метою реалізації передбачених законодавством завдань та функцій.

7. Центральне місце у регулюванні організації діяльності і функціонуванні Державного бюро розслідувань посідає Закон України № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року. В контексті предмета нашого дослідження норми даного закону відіграють надактуальне значення, що зумовлено наступними особливостями:

1) означуючи місце Державного бюро розслідувань в системі державних інституцій, закон закріплює його статус як державного правоохоронного органу;

2) норми закону прямо вказують на спрямованість органу протидіяти вчиненню кримінальних правопорушень найвищими посадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, тими, хто вчинив військові злочини, що, у свою чергу, сприяє відновленню довіри суспільства до діяльності правоохоронних органів загалом;

3) Державне бюро розслідувань виступає фактично головним органом у протидії впливу осіб, які займають високе службове становище, на процес кримінального провадження та унеможливорює уникнення ними покарання;

4) хоча і питанню взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами присвячено окремий розділ Закону, недостатньо уваги приділено аспектам налагодження співпраці, їх формам, процедурі здійснення, забезпеченню диференціації повноважень різних правоохоронних органів;

5) прогресивними є норми закону, що передбачають функціонування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, що забезпечує прозорість діяльності даного органу.

8. Здійснивши аналіз адміністративно-правового регулювання діяльності Державного бюро розслідувань, усі акти за критерієм форми вираження можна класифікувати на дві основні групи:

1) зовнішні – акти, що створюються за межами Державного бюро розслідувань, але до розробки яких Державне бюро розслідувань має пряме

відношення, безпосередньо беручи участь у розробці проєктів тих чи інших нормативних актів у сфері протидії злочинності;

2) внутрішні – відомчі акти, які додатково врегульовують, деталізують аспекти, що стосуються організації діяльності та взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Можна констатувати недостатнє нормативне забезпечення аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Очевидно, що необхідно врегулювати детальніше форми взаємодії, сутність заходів спільної діяльності, критерії їх ефективності, роль кожного суб'єкта у такому процесі.

9. Наявні етичні правила професійної діяльності працівників Державного бюро розслідувань є досить загальними і не містять деталізованої схеми дій, практичних кейсів, роз'яснень у різних випадках виникнення потенційного та реального конфлікту інтересів. Тому запропоновано розробити Рекомендації щодо запобігання виникненню реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності працівників Державного бюро розслідувань, які б структурно містили:

- поняття та перелік випадків наявності потенційного або реального конфлікту інтересів, способи їх вирішення;
- порядок виявлення працівником Державного бюро розслідувань наявності у нього потенційного або реального конфлікту інтересів при виконанні службових (посадових) повноважень;
- порядок дій працівника Державного бюро розслідувань, яким встановлено наявність потенційного або реального конфлікту інтересів;
- порядок дій керівника працівника Державного бюро розслідувань щодо запобігання та врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів, який виник у працівника;
- відповідальність за порушення порядку запобігання і врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів.

10. Зазначено, що доступ високопосадовців до значних ресурсів, які можуть бути використані для приховування злочинів, вибір складних механізмів

злочинної діяльності, що здатні ускладнювати збирання доказів та проведення досудового розслідування, їх доступ до конфіденційної інформації, яка не підлягає розголошенню, часто вимагають співпраці декількох правоохоронних органів. З огляду на зазначене, запропоновано розробити міжвідомчу Інструкцію про взаємодію Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у протидії злочинності, яка б структурно містила:

1) Загальні положення: мета, цілі, принципи організації співпраці (зокрема, принцип чіткої комунікації, принцип взаємної поваги, принцип спільного підходу, принцип постійного вдосконалення).

2) Повноваження Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів у процесі їх співпраці, розмежування їх функцій, межі повноважень усіх суб'єктів взаємодії, способи спільної діяльності.

3) Алгоритм обміну інформацією між правоохоронними органами, включаючи типи інформації, якими слід здійснювати обмін, процедури для своєчасного та точного обміну інформацією.

4) Вирішення конфліктів: вказівки щодо того, як слід вирішувати конфлікти та розбіжності між правоохоронними органами, зокрема, хто має брати участь у вирішенні конфлікту та які кроки слід вжити, щоб не перешкоджати розслідуванню.

5) Навчання та освіта: вимоги до підготовки та освіти працівників правоохоронних органів, які беруть участь у спільних розслідуваннях.

6) Моніторинг і оцінка ефективності спільної діяльності правоохоронних органів, включаючи встановлення показників для вимірювання успіху, проведення регулярних оцінок і внесення коригувань за потреби.

7) Ситуативні приклади співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами із роз'ясненням дій, які необхідно вчинити кожному суб'єкту спільної діяльності в конкретному випадку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ

3.1. Зарубіжний досвід організації правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань

Необхідність протидії злочинам, що вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями чи військовослужбовцями, зумовлена декільком факторами: по-перше, неспроможність притягнути злочинців до відповідальності за їхні протиправні дії підриває верховенство права та сигналізує, що така поведінка прийнятна; по-друге, такі злочини підривають довіру суспільства до належного функціонування як конкретного органу, так і правоохоронної системи в цілому; по-третє, зумовлюють появу соціальної несправедливості; по-четверте, мають негативний вплив на економіку, що призводить до зниження економічного зростання, створення недобросовісної конкуренції, що призводить до негативного впливу на малий бізнес і підприємців; по-п'яте, вони часто завдають фінансової шкоди, включають фінансове шахрайство, розкрадання. Тому, актуальним є дослідження ефективних зарубіжних практик організації та діяльності правоохоронних органів у контексті діяльності Державного бюро розслідувань.

Зауважимо, що однією із найдавніших успішно функціонуючих державних спеціальних служб вважається Федеральне бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки, утворене ще у 1908 році. Правова основа діяльності даного органу є досить розгалуженою, що дозволяє йому розслідувати федеральні злочини та загрози національній безпеці, а також збирати розвідувальну інформацію та допомагати іншим правоохоронним органам. Федеральний закон надає Федеральному бюро розслідувань повноваження розслідувати всі федеральні злочини, крім тих, що віднесені до іншого федерального агентства.

Розділ 28 Кодексу США, стаття 533 уповноважує генерального прокурора призначати посадових осіб для виявлення та судового переслідування злочинів проти Сполучених Штатів. Розділ 18 Кодексу США, стаття 3052 уповноважує спеціальних агентів і посадових осіб ФБР здійснювати арешти, носити вогнепальну зброю та видавати ордери. Розділ 18 Кодексу США, стаття 3107 надає спеціальним агентам і посадовим особам повноваження проводити конфіскації згідно з ордером за порушення федеральних законів. Повноваження ФБР щодо розслідування конкретних кримінальних порушень надаються численними іншими статутами Конгресу, такими як Закон Конгресу про вбивства, викрадення людей і напади (розділ 18 Кодексу США, стаття 351). ФБР має спеціальну слідчу юрисдикцію для розслідування порушень законодавства штату за обмежених обставин, зокрема злочинних убивств співробітників правоохоронних органів штату (розділ 28 Кодексу США § 540), насильницьких злочинів проти мандрівників між штатами (розділ 28 Кодексу США § 540A0) і серійних убивць (розділ 28 Кодексу США § 540B). Перш ніж ФБР матиме повноваження розслідувати ці справи, потрібен запит відповідного державного службовця. Крім того, розділ 28 Кодексу федеральних правил, стаття 0.85, визначає розслідування та інші обов'язки ФБР, включаючи збір карт відбитків пальців та ідентифікаційні записи; навчання співробітників державних і місцевих правоохоронних органів у Національній академії ФБР; і функціонування Національного інформаційного центру злочинності та лабораторії ФБР [126].

Таке поєднання повноважень дає ФБР унікальну здатність протистояти національній безпеці та кримінальним загрозам, які дедалі більше переплітаються, а також переходити від використання інструментів розвідки, таких як стеження чи джерела вербування, до інструментів правоохоронних органів для арешту та судового переслідування. На відміну від багатьох внутрішніх спецслужб у всьому світі, ФБР може плавно переходити від збору розвідданих до дій. Це дозволяє ФБР продовжувати збирати розвідувальні дані щодо суб'єкта, щоб дізнатися більше про його чи її соціальну та фінансову

мережу, і швидко переключити механізм, щоб заарештувати його чи її, якщо шкода невинній людині здається неминучою. Загроза судового переслідування, у свою чергу, може бути використана для заохочення співпраці для підтримки подальшого збору розвідувальних даних [127].

Щодо службової злочинності, слід відмітити, що термін «злочинність білих комірців» (англ. white-collar crime) був введений у 1939 році і став синонімом повного спектру шахрайств, скоєних представниками уряду та бізнесу. Злочин білих комірців, як правило, не є насильницьким за своєю суттю і включає державну корупцію, шахрайство в сфері охорони здоров'я, іпотечне шахрайство, шахрайство з цінними паперами та відмивання грошей тощо. Сучасні схеми шахрайства є більш витонченими, ніж будь-коли, і ФБР прагне використати свої навички, щоб вистежити винних і зупинити злочини ще до їх початку [128].

Програма боротьби ФБР зі службовою злочинністю зосереджена на аналізі розвідданих і розкритті складних розслідувань, які часто пов'язані з діяльністю організованої злочинності. Розслідування службових злочинів можуть бути регіональними, національними та/або міжнародними. ФБР тісно співпрацює з партнерськими правоохоронними та регуляторними органами, такими як: Комісія з цінних паперів і бірж (англ. the Securities and Exchange Commission), Служба внутрішніх доходів (англ. the Internal Revenue Service), Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами (англ. the Commodity Futures Trading Commission), Мережа боротьби з фінансовими злочинами Міністерства фінансів (англ. the Treasury Department's Financial Crimes Enforcement Network).

Діяльність ФБР ретельно та регулярно перевіряється різними установами:

1) Конгресом – через кілька наглядових комітетів у Сенаті та Палаті представників, які переглядають бюджетні асигнування, програми та окремі розслідування ФБР;

2) результати розслідувань ФБР часто переглядаються судовою системою під час судових розглядів;

3) у Міністерстві юстиції США ФБР підпорядковується генеральному прокурору та звітує про свої висновки прокурорам США по всій країні;

4) розвідувальна діяльність ФБР контролюється директором національної розвідки.

Федеральне бюро розслідувань переконане, що співпраця є основою ефективної правоохоронної діяльності, а тому регулярно та тісно співпрацює з усіма федеральними правоохоронними органами щодо спільних розслідувань і через офіційні цільові групи (як національні, так і місцеві), які займаються широкими проблемами злочинності та загрозами національній безпеці. З цією метою функціонує Управління ФБР із залучення партнерів (англ. The FBI's Office of Partner Engagement), що створює нові відносини співпраці, зміцнює та підтримує існуючу взаємодію між ФБР та іншими правоохоронними органами.

Співпрацюючи із великою мережею партнерів, Управління із залучення партнерів лідирує в:

- обміні інформацією на національному рівні;
- координації заходів правоохоронної асоціації;
- зусиллях щодо налагодження комунікації між спільнотами громадської безпеки та керівниками ФБР [129].

Саме на Управління із залучення партнерів Федерального бюро розслідувань покладається завдання із поширення матеріалів розвідки про загрози та пов'язану інформацію щодня серед правоохоронних органів, органів розвідки та партнерів із внутрішньої безпеки. Такі матеріали покращують обмін важливою інформацією між ФБР та його партнерами з правоохоронних органів.

Управління такою великою та складною організацією, як Федеральне бюро розслідувань, вимагає остаточного уявлення про наявний стан справ і бачення розвитку через п'ять, десять і двадцять років. З цією метою приймається Стратегія ФБР, яка дозволяє керівникам і працівникам Бюро визначати та досягати цілей, які мають вирішальне значення для успішної реалізації поставлених завдань, визначати пріоритетність ресурсів для досягнення цих

цілей, відстежувати прогрес на цьому шляху, усувати прогалини, якщо вони виявлені, і, що найважливіше – забезпечувати послідовність результатів.

Стратегія ФБР періодично переглядається та адаптується до мінливого середовища загроз та організаційних умов. Елементами стратегії є:

1) місія – захищати американський народ і дотримуватись Конституції Сполучених Штатів;

2) пріоритетні цілі – допомагають визначити, на чому зосередити зусилля та ресурси, щоб пом'якшити загрози та рухатися до реалізації місії. Визначено вісім пріоритетних цілей, що описують, яким чином досягається захист американського народу і дотримуються положення Конституції Сполучених Штатів. При визначенні пріоритетних цілей були враховані такі питання:

- Які є найбільші загрози безпеці Сполучених Штатів?

- На які загрози способу життя американський народ має звернути увагу ФБР у першу чергу?

- Наскільки загрози підпадають виключно під юрисдикцію та компетенцію ФБР?

3) основні цінності – повага, доброчесність, підзвітність, лідерство, різноманітність, співчуття, справедливість і неухильне дотримання Конституції є основою діяльності Федерального бюро розслідувань і мають бути фундаментальними в усіх діях;

4) чотири керівні принципи – люди, партнерство, процес та інновації - допомагають організувати зміни, необхідні для реалізації місії;

5) корпоративні цілі – те, на чому потрібно зосередитися протягом наступних трьох-п'яти років, щоб вдосконалити Федеральне бюро розслідувань. Корпоративні цілі відповідають керівним принципам;

6) бачення – зосереджуючись навколо корпоративних цілей, краще виконуватиметься місія і як результат – буде досягнуте бачення Федерального бюро розслідувань, яке полягає у тому, щоб бути попереду загроз.

Щодо чотирьох основних принципів у стратегічній діяльності Федерального бюро розслідувань, то вони полягають у наступному:

1) принцип людей означає:

- сприяння культурі розвитку та стійкості: ФБР зосередиться на досвіді розвитку, який усуває професійні прогалини, сприятиме стійкості та більш гнучкій робочій силі;

- поєднання різноманітних команд: ФБР збиратиме команди з різним досвідом і знаннями, об'єднуючи широкий спектр точок зору для прийняття рішень;

- розвиток лідерських якостей та наставництво: ФБР сприятиме розвитку лідерських можливостей, забезпечуватиме чесність процесу та виховуватиме лідерів з особистою скромністю та професійною волею;

- працевлаштування для майбутнього: ФБР удосконалить свою практику найму, щоб збільшити різноманітність, передбачити потреби в робочій силі та наймати виняткових талантів;

2) принцип партнерських відносин передбачає:

- інтеграція важливих партнерств: ФБР зміцнюватиме, розширюватиме та розвиватиме взаємовигідні стосунки за допомогою взаємодії, щоб краще досягати місії та підтримувати партнерів;

- покращення обміну інформацією: ФБР встановлюватиме та підтримуватиме методи та практики для покращення взаємодії, координації та обміну інформацією з внутрішніми та зовнішніми партнерами;

- збільшення залучення громадськості: ФБР спиратиметься на спільні можливості, сприятиме громадській безпеці та співпрацюватиме з партнерами з громади.

3) принцип процесу включає:

- зміцнення впевненості та довіри: ФБР дотримуватиметься верховенства права, приділяючи увагу деталям, дотримуючись політики та забезпечуючи виконання завдань у правильний спосіб;

- підвищення суворості та підзвітності: ФБР гарантуватиме, що всі співробітники дотримуються основних цінностей ФБР, зосереджуючись на

особистій підзвітності через відповідальність за свою поведінку та дії як представників установи;

- розподілення ресурсів відповідно до пріоритетів: ФБР розподілятиме ресурси відповідно до найвищих пріоритетів шляхом формулювання корпоративних ризиків, загроз і стратегій;

4) принцип інновацій включає:

- сприяння інноваціям і креативності: ФБР інвестуватиме людей і ресурси для виявлення, сприяння та просування інноваційних і творчих рішень;

- розширення можливостей обробки даних і цифрової експертизи: ФБР надаватиме пріоритет цифровій грамотності співробітників і покращуватиме збір, доступність і аналіз даних, щоб краще розуміти, передбачати та пом'якшувати загрози;

- сприяння технологіям, орієнтованим на користувача: ФБР забезпечить безпечне та продуктивне робоче середовище, інвестуючи в орієнтовані на користувача програми, інфраструктуру, мережі та послуги [130].

Порівнюючи організацію і діяльність Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні, виокремимо наступні особливості:

- спільна місія Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні – протидія злочинам, вчинених особами, які займають особливо відповідальне державне становище;

- незважаючи на схожу назву та досить поширене твердження, що Державне бюро розслідувань є аналогом Федерального бюро розслідувань, наявні розбіжності у підслідності (в США вона охоплює значно ширше коло справ), а відтак і у повноваженнях;

- Федеральне бюро розслідувань поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу, Державне бюро розслідувань є правоохоронним органом;

- Федеральне бюро розслідувань в США має розгалуженішу організаційну структуру, аніж Державне бюро розслідувань в Україні, що зумовлено національними особливостями;

- розслідуючи «білокомірцеві злочини», і Федеральне бюро розслідувань, і Державне бюро розслідувань співпрацюють з іншими правоохоронними органами та фінансовими регуляторами.

В свою чергу, як зауважує М. Я. Вознюк, «у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії основна роль в розслідуванні злочинів належить органам поліції і Королівській службі переслідування. Виявлення, припинення та розкриття злочинів входить в компетенцію поліції. Загальне керівництво поліцейськими службами здійснює міністр внутрішніх справ. Виявлення, припинення, розкриття злочинів покладено на спеціальних посадових осіб поліції – констеблів. Королівська служба переслідувань надає поліції рекомендації з розслідування злочинів і готує матеріали кримінальної справи для направлення їх до суду. У кожній справі, що надійшла з поліції, компетентна посадова особа Королівської служби переслідування повинна відповісти на два питання: а) чи зібрані достатні дані для здійснення кримінального переслідування в суді конкретної особи; б) чи буде відповідати суспільним інтересам таке переслідування» [131, с. 113].

У 1988 році було створено Управління з питань серйозного шахрайства (англ. the Serious Fraud Office) відповідно до Закону про кримінальне правосуддя 1987 року (англ. the Criminal Justice Act 1987). Управління є спеціалізованим органом прокуратури, який займається розслідуванням найвищого рівня серйозних або складних шахрайств, хабарництва та корупції на території Англії, Уельсу і Північної Ірландії. Його очолює Генеральний прокурор відповідно до протоколу, який визначає взаємовідносини між прокурором і департаментами юрисконсультів. Даний орган є незвичайним у Великій Британії тим, що одночасно розслідує та виступає обвинувачем у кримінальних провадженнях.

Зважаючи на те, що зміни стають дедалі швидшими та трансформаційнішими, а виклики, швидше за все, лише загострюватимуться,

було прийнято Стратегію Управління з питань серйозного шахрайства на 2022-2025 роки. Протягом трьох років планується зосередитись на створенні найкращого середовища для підтримки операційної діяльності в чотирьох ключових сферах:

- 1) навички та можливості персоналу та доступні для них технології;
- 2) культура та визначення пріоритетів, щоб ефективно керувати загальним робочим навантаженням, концентруючись на результатах;
- 3) вплив на операційне середовище через репутацію, спілкування, політику та партнерство;
- 4) прийняття рішень і управління продуктивністю, включаючи чіткі ролі та відповідальність, аналіз даних і цілі персоналу [132].

Крім того, зазначається, що пріоритезація справ і послідовні інструменти планування стануть стандартними, щоб використовувати обмежені ресурси найефективнішим способом. Це включає:

- розгортання покращених планів розслідування та графіків ресурсів для підтримки ключових етапів;
- переміщення експертів між кейсами та заохочення співпраці між командами, щоб добре керувати загальним навантаженням;
- планування та встановлення пріоритетів вимогам у спеціалізованих галузях, таких як цифрова криміналістика та електронні відкриття, найкраще використовуючи доступні можливості;
- подальше вдосконалення допомоги жертвам і свідкам.

Продовжуючи дослідження питань зарубіжного досвіду організації правоохоронних органів, звернемо увагу на позитивну європейську практику в контексті діяльності Державного бюро розслідувань.

Одним із найкращих європейських стандартів правоохоронної діяльності слід вважати Національне бюро розслідувань Фінляндії (фін. Keskusrikospoliisi), що є підрозділом національної поліції та розслідує злочини міжнародного, службового характеру, тяжкі злочини. Основними завданнями Бюро є протидія та розслідування організованої злочинності, надання експертних послуг й

розробка методики розслідування кримінальних справ. Національне бюро розслідувань також відповідає за фінансову розвідку, таку як запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму.

На даний орган покладено деякі спеціальні завдання, а зокрема відповідальність за співпрацю між поліцією, митницею та прикордонною службою у сфері кримінальної розвідки. Єдина криміналістична лабораторія у Фінляндії розташована саме в Національному бюро розслідувань. Лабораторія надає послуги для всіх підрозділів поліції та деяких зовнішніх органів. У Національному бюро розслідувань також діє Центр боротьби з кіберзлочинністю, який займається боротьбою з кіберзлочинністю. Національне бюро розслідувань є національним бюро міжнародної співпраці кримінальної поліції Фінляндії та відповідає за виконання завдань національних центрів Інтерполу, Європолу та Шенгену [133].

Національне бюро розслідувань надає національним правоохоронним органам такі послуги експертної підтримки, як судово-медична експертиза, кримінальна розвідка та аналіз, збір розвідувальної інформації та доступ до безпечної глобальної поліцейської мережі зв'язку Інтерполу – I-24/7 [134].

На фоні цього слід зауважити, що 3 березня 2023 року було «підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним бюро розслідувань та Національним управлінням поліції Фінляндії, що має започаткувати практичне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції, організованій та транскордонній злочинності, незаконному обігу наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, вибухових речовин. Пріоритетними завданнями, згідно з підписаним документом, є обмін інформацією, аналіз, дослідження та інші методи із запобігання, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень» [135]. Беручи до уваги високі стандарти протидії злочинності у Фінляндії та перші кроки у співпраці з фінськими правоохоронними органами, а також положення спеціального закону, вважаємо за доцільне запозичити фінський досвід з методики розслідування кримінальних правопорушень,

вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями.

У контексті зазначеного пропонуємо розробити і затвердити Методику розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань. Даний документ структурно б включав наступні розділи:

- аналіз обставин та способів вчинення кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань;
- специфіку слідової картини кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань;
- характеристику особи правопорушника;
- рекомендовані дії правового, організаційного й тактичного характеру щодо розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань.

Як зазначає М. Я. Вознюк, «у Франції функцію розслідування злочинів здійснюють слідчий суддя, поліція і жандармерія. Французька прокуратура керує діяльністю поліції та підтримує обвинувачення в суді. Незважаючи на свою назву, слідчий суддя по суті виконуваних ним в процесі функцій – слідчий. Перевагою існуючої у Франції організації слідчого апарату є самостійність слідчих суддів, їх підкорення лише закону, відсутність стороннього втручання в розслідування кримінальних справ. Певними повноваженнями при розслідуванні злочинів наділений суддя по свободах і ув'язненнях. Контролює діяльність слідчих суддів слідчий орган, в роботі якого беруть участь судді апеляційного суду» [131, с. 114].

Федеральний устрій Федеративної Республіки Німеччини надає 16 федеральним землям повноваження утримувати власні поліцейські сили на їхній території, а також право приймати закони та виконувати поліцейські повноваження. У той же час, Основний закон передбачає первинні федеральні повноваження в центральних сферах правоохоронної діяльності, зокрема федеральну та державну співпрацю в поліцейських розслідуваннях, поліцейські інформаційні та розвідувальні системи, запобігання загрозам міжнародного

тероризму. Для виконання цих завдань на федеральному рівні ухвалюються закони та створюються власні поліцейські сили. Завдяки такому розподілу обов'язків, крім 16 державних поліцейських сил Німеччина має федеральні поліцейські сили, однією з яких є Федеральне управління кримінальної поліції (нім. Bundeskriminalamt), що підпорядковується Федеральному міністерству внутрішніх справ.

Федеральне управління кримінальної поліції відіграє центральну роль у комплексній системі боротьби зі злочинністю та співпрацює з поліцейськими силами окремих земель Німеччини. Даний орган у Німеччині відповідає за розслідування злочинів, скоєних державними службовцями, включаючи суддів, співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців. Діючи як інформаційний та комунікаційний центр німецької поліції, Федеральне управління кримінальної поліції надає підтримку поліцейським силам федерації та земель у зв'язку з попередженням та переслідуванням злочинів, які стосуються більш, ніж однієї німецької землі та які мають міжнародне або інше вагоме значення.

Федеральне управління кримінальної поліції також допомагає поліції німецьких земель уникати дублювання зусиль, оскільки володіє централізованими системами і засобами для німецької поліції. Саме тут збираються найважливіші поліцейські повідомлення, а також зберігається інформація про кримінальні правопорушення та злочинців, досліджуються та розробляються нові методи боротьби зі злочинністю, щоб переконатися, що поліція завжди працює на найсучаснішому рівні науки та технологій.

На Федеральне управління кримінальної поліції також було покладено завдання сприяти співпраці поліції в Європі та в усьому світі. Усі офіційні комунікації між німецькою поліцією та іншими країнами проходять через Федеральне управління кримінальної поліції. Це дає змогу зібрати важливу інформацію та забезпечити однакове застосування правових норм. Федеральне управління діє як національний центральний офіс для Інтерполу, Європолу та Шенгенської інформаційної системи [136].

Відмітимо, що в Австрії функціонує аналогічний орган протидії злочинності – Федеральне управління кримінальної поліції (нім. Bundeskriminalamt), яке було створено в 2002 році і є частиною Генерального директорату громадської безпеки Федерального міністерства внутрішніх справ. Його мета – виступати в якості управлінського центру в ефективній боротьбі з глобальною організованою злочинністю.

Відповідно до § 2 Закону про Федеральне управління кримінальної поліції, Директор очолює Федеральне управління кримінальної поліції та визначає його організаційну структуру з урахуванням ефективності та доцільності виконання завдань. В інтересах швидкого та оперативного розгляду справ Директор розподіляє питання, доручені Федеральному управлінню кримінальної поліції, між організаційними підрозділами Федерального кримінального управління. Структура Федерального управління кримінальної поліції Австрії «включає сім департаментів:

- 1) департамент кримінальної стратегії і центрального управління;
- 2) департамент міжнародного поліцейського співробітництва;
- 3) департамент розслідувань організованої та загальної злочинності;
- 4) департамент кримінального аналізу;
- 5) департамент допомоги кримінальній поліції;
- 6) департамент криміналістики та технології;
- 7) департамент боротьби з економічною злочинністю» [137].

Федеральне управління кримінальної поліції надає сучасну та професійну підтримку в усіх сферах кримінального розслідування співробітникам правоохоронних органів Австрії. Це штаб-квартира Департаменту кримінальних розслідувань Австрії і міжнародний контактний пункт, що бере участь в управлінні інформацією високого рівня. Наприклад, дані, що містяться в Crime Monitor, базі даних усіх скарг і звітів, поданих до поліції, доступні в Інтернеті для кожного з понад 25 000 австрійських правоохоронців для стратегічного аналізу. Федеральне управління кримінальної поліції також забезпечує регулярну підтримку поліцією всіх служб кримінального розслідування, таких

як переслідування втікачів, захист свідків і таємне розслідування. У 2012 році було створено Центр компетенцій з кіберзлочинності. У 2016 році Федеральне управління кримінальної поліції відкрило у Відні новий Спільний оперативний офіс з боротьби з контрабандою та торгівлею людьми.

Подібний орган функціонує також в Литві. Реформи в урядовій структурі, розпочаті після відновлення незалежності Литви в 1990 році, висвітлили проблему корупції в державних і муніципальних установах. До боротьби з цією злочинною практикою було залучено низку правоохоронних органів, але центрального органу, який би координував розслідування корупційних злочинів, не було. Оцінивши загрозу корупції для соціально-економічного розвитку держави та на виконання Програми Уряду на 1997–2000 роки та постанови Уряду від 15 березня 1996 року «Про вжиття заходів щодо вдосконалення контролю та запобігання корупційним правопорушенням» та з огляду на міжнародні зобов'язання (Конвенцію Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, що набула чинності в 1995 році), у 1997 році Уряд вирішив створити окрему інституцію для боротьби з корупцією.

Постановою Уряду від 18 лютого 1997 року № 135 «Про утворення Спеціальної служби розслідувань при Міністерстві внутрішніх справ» на новостворену правоохоронну установу було покладено функції по боротьбі з корупцією та правопорушеннями проти державної служби. Згодом, 2 травня 2000 року, після прийняття Сеймом Закону «Про Спеціальну службу розслідувань», Спеціальна служба розслідувань стала незалежною від виконавчої влади установою, підзвітною Президенту та Сейму Литовської Республіки [138].

Науковці В. В. Миргород-Карпова та Я. Д. Гаврилович звертають увагу, що «Спеціальна служба розслідувань Литви відповідно до ст. 2 Закону «Про Спеціальну службу розслідувань» є державним правоохоронним органом, який діє на підставі закону, здійснює виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією, розробляє і впроваджує заходи, спрямовані на запобігання

корупції. Зважаючи на призначення зазначеного правоохоронного органу, до його функцій належать також здійснення досудового розслідування фактів зловживання службовим становищем, фальсифікації офіційних даних, розтрата, незаконного привласнення майна та інших злочинів. Необхідно відмітити, що Закон «Про Спеціальну службу розслідувань» передбачає таку функцію Спеціальної служби розслідувань Литви, як подання Президентів Литовської Республіки і Голові Сейму не менше ніж двічі за рік письмового звіту про результати своєї діяльності і подання пропозицій щодо підвищення ефективності своєї роботи» [139, с. 119].

В Норвегії утворення Управління національної поліції у 2001 році стало важливим кроком у процесі підвищення ефективності та розвитку поліцейської служби. Мета – забезпечити демократичний розвиток норвезької поліцейської служби, уточнити відповідальність і повноваження, а також встановити широке оперативне та професійне управління для оптимального використання наявних ресурсів [140]. Головне управління Національної поліції відіграє центральну роль у боротьбі з міжнародною та організованою злочинністю. Окрім місцевої поліції, у Норвегії є сім спеціальних підрозділів, які організовані безпосередньо під керівництвом Національної поліції. Вони надають допомогу регіональним відділам поліції, а деякі спецпідрозділи мають повноваження прокуратури.

Національна служба кримінальних розслідувань Норвегії (норв. Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet) є спеціальним підрозділом поліцейської служби Норвегії, що входить до Управління Національної поліції і підпорядковується Міністерству юстиції та поліції. Національна служба кримінальних розслідувань здійснює кримінальне розслідування злочинів, вчинених високопосадовцями, судово-медичну експертизу, а також діє як національний консультативний орган для всіх норвезьких правоохоронних органів. Близько половини співробітників є поліцейськими, інші – цивільні службовці, насамперед адміністративні службовці, інженери, технологи, лаборанти та адміністративний персонал.

Що стосується міжнародного співробітництва, зауважимо, що Національна служба кримінальних розслідувань виступає національним офісом Інтерполу, Європолу, Шенгену, а також функціонує як центр для всіх запитів.

Компаративний аналіз діяльності правоохоронних органів із функціями, аналогічними Державному бюро розслідувань у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Австрії, Литві, Латвії, Норвегії дає підстави стверджувати про такі характерні особливості:

- в зазначених державах немає аналогу Державному бюро розслідувань;
- як правило, функцію розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції Державного бюро розслідувань, в зазначених країнах виконують підрозділи поліцейських служб;
- правоохоронні органи із аналогічними Державному бюро розслідувань повноваженнями приділяють увагу співпраці на внутрішньому, зовнішньому та міжнародному рівнях;
- підрозділи поліцейських служб виступають національними офісами Інтерполу, Європолу, Шенгену у відповідних країнах;
- в межах одного правоохоронного органу зосереджується досить широке коло завдань і повноважень, а тому такий комплексний підхід сприяє протидії злочинам, що вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями чи військовослужбовцями.

3.2. Напрями оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань

Трансформаційні і технологічні процеси у світі видозмінюють злочинність, її форми і засоби, часто поширюючись на територію інших держав. Зростає роль співпраці та взаємної допомоги правоохоронних органів, міжнародних інституцій у протидії злочинності, що сприятиме: підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів шляхом об'єднання ресурсів та

досвіду; більш успішному розслідуванню злочинної діяльності, яка перетинає національні кордони; кращому розумінню правоохоронними органами природи та масштабів злочинних мереж, їх суб'єктів шляхом обміну інформацією через національні кордони; покращенню координації зусиль між різними правоохоронними органами для запобігання дублюванню зусиль і забезпечення ефективного використання ресурсів; притягненню злочинців до відповідальності за свої дії; запобігання вчинення майбутніх злочинів, дозволяючи правоохоронним органам краще зрозуміти основні причини їх вчинення і розробити стратегії їх вирішення; зміцненню правоохоронних інституцій, прозорості та підзвітності їх діяльності. Враховуючи зазначене, актуальним є аналіз міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами, міжнародними організаціями та формування пропозицій щодо вдосконалення його адміністративного-правового регулювання.

Зауважимо, що в юридичній літературі та законодавстві України відсутнє тлумачення терміну «міжнародне співробітництво Державного бюро розслідування», а тим більше «правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідування». Тому вважаємо за доцільне визначити уніфіковане розуміння даних дефініцій для правильного дослідження усіх аспектів даного підрозділу.

Аналізуючи міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності як один з напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, С. М. Перепьолкін запропонував таке його визначення: «міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – один із видів спільної діяльності держав, спрямований на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань правоохоронної діяльності на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права». Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності, на думку вченого, «зводиться до впорядкування та розвитку різноманітних видів міжнародних відносин, зазвичай з питань, від вирішення яких залежить забезпечення безпеки

як у межах певного географічного регіону, так і усього світу (наприклад, розробка єдиних стандартів міжнародного правоохоронного співробітництва, організація та проведення семінарів і навчальних циклів), а також, і це головне, забезпечення власних внутрішньодержавних інтересів та безпеки», а тому його можна розглядати як один із напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю» [141, с. 245].

У свою чергу, Л. Л. Фролова акцентує, що «міжнародне співробітництво держав здійснюється згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй і Декларації про принципи міжнародного права, є одним із найважливіших міжнародно-правових принципів, який ґрунтується на необхідності співпраці між ними. Цей принцип зобов'язує держави співпрацювати незалежно від їхньої політичної, економічної, соціальної та правової систем. Міжнародне співробітництво у кримінальній юстиції – це комплексний правовий інститут, який охоплює норми кримінального, кримінально-процесуального та міжнародного права» [142, с. 496].

Дослідниця Л. Созанська визначає міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією «як систему відносин між державами в особі їх органів, міжнародними урядовими та неурядовими організаціями, транснаціональними корпораціями та іншими організаціями у сфері протидії корупції, що включає погоджені політику, антикорупційну стратегію і тактику, вироблення міжнародних договорів і угод, їх імплементацію у внутрішнє законодавство держав, правозастосовчу, організаційно-правову, інформаційну та науково-дослідну діяльність відповідних суб'єктів співпраці з попередження корупції, безпосередній боротьбі з нею на основі міжнародно-правових документів та прийнятих відповідно до них положень національного законодавства» [143, с. 77].

Авторський колектив посібника «Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності» виокремлює такі ознаки, властиві сучасному міжнародному співробітництву у сфері правоохоронної діяльності:

«1) воно є різновидом міжнародного співробітництва, елементом системи міжнародних відносин, від сутності яких залежить його характер та зміст;

2) міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності – це один із видів спільної діяльності держав в особі уповноважених на те органів, яка виникає на основі формування й цілеспрямованого проведення ними зовнішньої політики, що ґрунтується на спільності або збігові державних інтересів. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності має погоджувальний, координаційний характер і виникає та розвивається між рівноправними суб'єктами міжнародного права (переважно між державами);

3) міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності ґрунтується на нормах права;

4) міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності здійснюється з дотриманням певних принципів, які являють собою виражені в нормах права інформативно-керівні ідеї, положення, що визначають зміст галузі права, надають їй цілісності, єдності сукупності правових норм, об'єднаних предметом правового регулювання» [144, с. 10].

Беручи до уваги зазначене, визначаємо правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань як систему нормативно-правових актів, що регулює організацію спільної діяльності Державного бюро розслідувань з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями, що ґрунтується на спільних цілях та державних інтересах у сфері протидії злочинності.

Проаналізуємо правову основу здійснення міжнародного співробітництва Державним бюро розслідувань. Основоположним актом, що регулює будь-які державні процеси, виступає Конституція України від 28 червня 1996 року. Її положення не містять прямої вказівки на організацію міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, однак закріплюють інші важливі аспекти. Зокрема, стаття 8 визнає дію принципу верховенства права в Україні, а також, що «Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні

відповідати їй. Крім того, стаття 9 передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України» [28]. Дані норми у контексті предмета нашого дослідження означають, що при укладенні міжнародних договорів про співпрацю у сфері протидії корупції, однією стороною яких виступає Державне бюро розслідувань, необхідно узгоджувати положення угод таким чином, щоб вони не суперечили Основному Закону держави.

Звернемо увагу на основні міжнародні документи, що стосуються організації міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності. Як зауважують С. В. Веремієнко та В. В. Пророченко, «міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю має міцну історичну основу: задовго до появи самої ідеї міжнародного права держави здійснювали співпрацю з окремих питань протидії злочинності. Відомо, що ще за часів Стародавнього світу та Середньовіччя одним із видів співробітництва стало укладання двосторонніх угод про видачу злочинців. Прийняття Статуту ООН ознаменувало новий етап у розвитку міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Низкою міжнародних документів, зокрема Статутом ООН, Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р., Декларацією про принципи міжнародного права 1970 р. було закріплено один із основних принципів міжнародного права – принцип співробітництва держав, що є нормою *jus cogens*» [145, с. 230].

З метою більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року була прийнята Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, а також Протоколи до неї. Україна ратифікувала її із застереженнями і заявками Законом України від 4 лютого 2004 року. Для нашого дослідження важливими є положення, що стосуються співробітництва між правоохоронними органами.

Відповідно до статті 27 даної Конвенції, «держави-учасниці тісно співробітничать одна з одною, діючи відповідно до своїх внутрішніх правових та адміністративних систем, з метою підвищення ефективності правозастосовних заходів для боротьби зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією. Кожна Держава-учасниця, зокрема, вживає ефективних заходів, спрямованих на:

а) зміцнення, або де це необхідно, установлення каналів зв'язку між їхніми компетентними органами, установами і службами для того, щоб забезпечити надійний і швидкий обмін інформацією про всі аспекти злочинів, що охоплюються цією Конвенцією, включаючи, якщо заінтересовані Держави-учасниці вважають це за належне, зв'язки з іншими видами злочинної діяльності;

б) співробітництво з іншими Державами-учасницями у проведенні розслідувань у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією, з метою виявлення:

i) особи, місцезнаходження і діяльності осіб, підозрюваних в участі у вчиненні таких злочинів, або місцезнаходження інших причетних осіб;

ii) переміщення доходів від злочинів чи майна, отриманого в результаті вчинення таких злочинів;

iii) переміщення майна, устаткування або інших засобів, що використовувалися чи призначалися для використання при вчиненні таких злочинів;

с) надання, у відповідних випадках, необхідних предметів або необхідної кількості речовин для цілей аналізу чи розслідування;

d) сприяння ефективній координації між їхніми компетентними органами, установами і службами і заохочення обміну співробітниками й іншими експертами, включаючи, за умови укладання заінтересованими Державами-учасницями двосторонніх угод або домовленостей, направлення співробітників по зв'язках;

е) обмін з іншими Державами-учасницями інформацією про конкретні засоби і методи, які застосовуються організованими злочинними групами,

включаючи, у відповідних випадках, маршрути і засоби транспорту, а також використання підроблених посвідчень особи, змінених чи підроблених документів або інших засобів приховування їхньої діяльності;

f) обмін інформацією і координацію адміністративних та інших заходів, що вживаються у відповідних випадках з метою завчасного виявлення злочинів, що охоплюються цією Конвенцією» [146].

Норми, що стосуються міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, містяться у Кримінальному процесуальному кодексі України. Відповідно до статті 542, «міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження» [75]. Що стосується міжнародної правової допомоги, то згідно із частиною 1 статті 541, вона передбачає «проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду або для виконання вироку, ухваленого судом іншої держави або міжнародною судовою установою» [75].

Фундаментальним законодавчим нормативно-правовим актом, що встановлює орієнтири організації, діяльності та співробітництва Державного бюро розслідувань, є Закон України «Про Державне бюро розслідувань». Виокремлюємо наступні важливі положення, що є основою у міжнародному співробітництві Державного бюро розслідувань:

«- Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також

іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі. (частина 1 статті 2);

- Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції розробляє пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України (пункт 14 частини 1 статті 6);

- Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції здійснює співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України (пункт 15 частини 1 статті 6);

- фінансове та матеріально-технічне забезпечення Державного бюро розслідувань здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України. Фінансування Державного бюро розслідувань за рахунок будь-яких інших джерел забороняється, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України або проектами міжнародної технічної допомоги, зареєстрованими в установленому порядку (частина 1 статті 17)» [16]. Хоча дані положення виступають основою для подальшої деталізації процесу міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань у інших нормативно-правових актах, видається можливим констатувати їх недостатність. Фактично не передбачено норм щодо суб'єктів міжнародного співробітництва, їх повноважень на законодавчому рівні.

Серед відомчих нормативно-правових актів, що встановлюють адміністративно-правові засади міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань, слід виокремити Наказ Державного бюро розслідувань № 193 «Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва» від 29 березня 2021 року. Значення даного Наказу полягає у тому, що він закріпив напрями співпраці, повноваження керівників слідчих підрозділів центрального апарату, територіальних управлінь, Управління міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань у

сфері міжнародного співробітництва, критерії оцінки ефективності міжнародної співпраці.

Основним підрозділом з питань міжнародної взаємодії визначено Управління міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань, на яке покладено наступні повноваження:

«- організацію виконання клопотань компетентних органів іноземних держав про перейняття кримінального провадження, а також запитів про міжнародну правову допомогу, перевірку протягом п'яти днів з часу надходження до Управління міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань матеріалів їх виконання на відповідність вимогам чинного законодавства та міжнародних договорів України, надання необхідної методичної та практичної допомоги;

- забезпечення приведення запитів Державного бюро розслідувань про міжнародне співробітництво у відповідність до вимог чинного законодавства та міжнародних договорів України протягом 10 днів з часу їх надходження до Управління міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань, а також надання необхідної методичної та практичної допомоги під час їх складання;

- взаємодію з відповідними підрозділами Офісу Генерального прокурора та Міністерства юстиції України, іншими державними органами з питань міжнародно-правового співробітництва;

- організацію участі представників Державного бюро розслідувань у заходах міжнародного характеру (зустрічах, переговорах, конференціях, семінарах, нарадах тощо), проведення таких заходів в Україні із залученням іноземних фахівців з метою вивчення сучасної слідчої практики та практики здійснення оперативно-розшукової діяльності, організації навчання працівників Державного бюро розслідувань за кордоном;

- координацію діяльності самостійних структурних підрозділів центрального апарату та територіальних управлінь Державного бюро розслідувань у межах реалізації програм та заходів міжнародного

співробітництва, обміну досвідом із компетентними установами іноземних держав та міжнародними організаціями, підготовки меморандумів про співробітництво, які не містять міжнародно-правових зобов'язань, розробки пропозицій до проектів міжнародних договорів та удосконалення правової бази співробітництва, а також надання консультативної і методичної допомоги;

- організацію здійснення заходів міжнародного характеру, спрямованих на розвиток міжнародного співробітництва, а також удосконалення ділових стосунків Державного бюро розслідувань з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями відповідно до законів та міжнародних договорів України;

- здійснення у встановленому порядку та відповідно до компетенції контактів із посольствами та консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні, участь за дорученням керівництва Державного бюро розслідувань у зустрічах із представниками цих установ з питань діяльності Державного бюро розслідувань, а також інші повноваження» [56].

У контексті міжнародного співробітництва вагому роль відіграють положення Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Міністерством фінансів України, Міністерством юстиції України від 17 серпня 2020 року. Відповідно до Інструкції, «цілями міжнародного співробітництва з використанням інформаційної системи Інтерполу є:

- установлення місцезнаходження осіб, які розшукуються, з метою їх затримання, арешту, обмеження свободи пересування та подальшої видачі (екстрадиції);

- установлення місцезнаходження осіб чи об'єктів, що становлять інтерес для правоохоронних органів України чи інших держав-членів Інтерполу;

- надання чи отримання інформації, що стосується розслідування злочинів, кримінального минулого або злочинної діяльності осіб;
- надання чи отримання інформації з метою попередження про осіб, події, об'єкти, способи вчинення злочинів, що становлять реальну загрозу публічній безпеці та порядку й можуть завдати істотної шкоди майну чи громадянам;
- ідентифікація осіб чи невідомих трупів;
- проведення криміналістичних досліджень;
- надання чи отримання інформації з питань публічної безпеки і порядку;
- ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності;
- обмін досвідом з питань боротьби із злочинністю та правоохоронної діяльності» [86].

Як зауважує І. Рудницький, «співробітництво держав у боротьбі з організованою злочинністю відбувається або у межах міжнародних правоохоронних організацій, або на рівні двосторонніх договорів і угод. Можна виділити два види регулювання діяльності правоохоронних органів у боротьбі з міжнародною злочинністю: а) договірно-правовий (або конвенційний) механізм; б) за допомогою укладання спеціальних угод та інституційних механізмів у межах міжнародних організацій. При цьому друга форма є якісно новою і вищим щаблем у співробітництві держав, важливим доповненням до системи договірних зв'язків. Виникнення міжнародних правоохоронних органів і організацій є відгуком на потребу держав у постійних формах узгодження і координації спільних зусиль у визначеній галузі й у заданих межах. Між двома наведеними видами співробітництва існують постійні взаємодія і взаємозв'язок. З одного боку, міжнародні органи й організації створюються на основі відповідних міждержавних договорів, а з іншого, – у межах міжурядових організацій розробляються і приймаються нові, та змінюються або доповнюються чинні угоди, а інколи створюються органи з контролю їх виконання» [142, с. 498].

З метою виконання своїх завдань на транскордонному рівні Стратегічною програмою діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки закріплені такі напрями співробітництва:

«1) удосконалення двосторонньої взаємодії з Представництвом ЄС в Україні, КМЄС з реформування сектору цивільної безпеки України, Офісом Ради Європи в Україні, іншими міжнародними партнерами з метою розбудови інституційної спроможності ДБР, впровадження найкращих світових стандартів правоохоронної діяльності в роботу ДБР;

2) розвиток нормативно-правової бази, якою регламентується міжнародне співробітництво ДБР з правоохоронними органами інших держав та міжнародних організацій. Поглибленню міжнародного співробітництва сприятиме отримання Державним бюро розслідувань додаткових повноважень щодо безпосереднього співробітництва з міжнародними організаціями та укладання міжнародних, зокрема міжвідомчих, договорів;

3) ефективна співпраця з Радою Європи та Офісом Ради Європи в Україні, Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні, Координатором проєктів ОБСЄ в Україні, іншими міжнародними організаціями щодо протидії катуванням та іншим видам неналежного поводження;

4) реалізація проєктів міжнародної технічної допомоги;

5) міжнародне співробітництво у кримінальному провадженні відповідно до законів і міжнародних договорів України з поліцейськими та іншими відповідними органами інших держав, зокрема щодо ініціювання проведення компетентними органами іноземних держав процесуальних дій, вчинення яких необхідне для досудового розслідування;

6) участь у міжнародних тренінгах, семінарах та інших навчальних заходах;

7) укріплення партнерських взаємин з правоохоронними органами іноземних держав у сфері протидії злочинності» [17].

Проаналізуємо детальніше міжнародне співробітництво у межах міжнародних організацій та двосторонню співпрацю держав з метою

встановлення їх особливостей у контексті діяльності Державного бюро розслідувань.

Науковець О. В. В'язовченко звертає увагу, що «провідну роль у координації дій країн, їх правоохоронних органів, відіграє Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, яка завдяки своїй винятковій структурі, нормативній базі й технічному оснащенню здатна ефективно та раціонально координувати міжнародне поліцейське співробітництво, а також безпосередньо брати участь у попередженні та локалізації злочинності. Незважаючи на свою унікальність, ця міжнародна організація не може здійснювати самостійні розслідування кримінальних правопорушень та розшук правопорушників у різних країнах. Інтерпол уповноважений координувати практичні операції поліції кількох країн, сприяти злагодженості та одночасності їх проведення, узгоджувати із зацікавленими країнами термін таких операцій, оголошувати міжнародний розшук особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. У цьому механізмі співробітництва Інтерпол діє як єдиний світовий центр щодо вироблення спільної поліцейської стратегії та тактики боротьби з міжнародною злочинністю» [147, с. 100].

У свою чергу, дослідники В. І. Гаврилюк, В. І. Дубина, М. П. Данилюк зазначають, що «прийняття України до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол відбулося 4 листопада 1992 року на 61-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу в м. Дакар (Сенегал). 25 березня 1993 року постановою Кабінету Міністрів України № 220 створене Національне центральне бюро Інтерполу в Україні. Зазначеним документом також затверджено положення про НЦБ Інтерполу в Україні, відповідно до якого Бюро представляє Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерпол і є центром координації взаємодії правоохоронних органів України з компетентними органами зарубіжних держав у питаннях боротьби з транснаціональною злочинністю. Відповідно до законодавства України, діяльність робочого апарату НЦБ Інтерполу в Україні полягає в організації інформаційного супроводження

кримінальних та оперативно-розшукових справ, що знаходяться у провадженні правоохоронних органів України та іноземних держав» [148, с. 32-33].

Водночас, ґрунтуючись на класифікації повноважень, запропонованій Ю. О. Тихомировим, можна виділити такі основні повноваження НЦБ Інтерполу:

«- організація та координація міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з використанням можливостей МОКП – Інтерполу на підставі адміністративно-правових нормативних актів, а також актів МОКП – Інтерпол;

- здійснення управління та контролю за сферою міжнародного співробітництва правоохоронних органів України відповідно до адміністративно-правових нормативних актів, а також актів МОКП – Інтерпол;

- визначення на підставі актів МОКП – Інтерполу адміністративно-правових процедур співробітництва правоохоронних органів України з НЦБ Інтерполу як органом МОКП – Інтерполу, у тому числі розроблення адміністративно-правових нормативних актів, що регламентують порядок такого співробітництва;

- встановлення заборон та обмежень щодо міжнародного співробітництва з використанням можливостей МОКП – Інтерпол у конкретних справах чи питаннях відповідно до адміністративно-правових нормативних актів України, а також актів МОКП – Інтерпол» [149, с. 194].

Інформаційна система Інтерполу включає банки даних, системи зв'язку, розвинуті безконтактні технології й інші засоби. Обмін інформацією спрямовується на досягнення широкого спектру цілей, як-от встановлення місця знаходження осіб, що перебувають у розшуку або становлять будь-який криміналістичний інтерес, розслідування вже скоєних злочинів та попередження потенційних, ідентифікація трупів, організованих груп, дослідження тенденцій розвитку злочинності та перспектив боротьби [150, с. 60].

Наступною міжнародною організацією, в межах якої врегульовуються численні аспекти міжнародного співробітництва правоохоронних органів різних

держав, є Європейський Союз. Вагомою подією у даному напрямі стало підписання Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво, що була ратифікована Законом № 2129-VIII від 12 липня 2017 року. Відповідно до її положень, «метою Угоди є встановлення відносин співробітництва між Україною та Європолем з метою підтримки України та держав-членів Європейського Союзу в запобіганні і боротьбі з організованою злочинністю, тероризмом та іншими формами міжнародної злочинності у визначених сферах злочинності, зокрема шляхом обміну інформацією між Україною та Європолем. Також співробітництво може включати, відповідно до визначених Рішенням Ради Європолу завдань Європолу, обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях» [151].

Практичним втіленням активної співпраці Державного бюро розслідувань із Європейським Союзом став візит 11 жовтня 2021 року «працівників Державного бюро розслідувань до працівників з кримінальної розвідки, Держдепартаменту внутрішніх розслідувань, керівника Поліції Нідерландів у регіоні Східний Брабант та Прокуратури у межах програми «ПРАВО-Поліція», що впроваджується ЮНОПС за фінансової підтримки ЄС та в тісній співпраці з Консультативною місією Європейського Союзу в Україні. Місія передбачає впровадження моделей правоохоронної діяльності, які базуються на зборі та аналізі даних і плідній взаємодії з громадою, створення дієвої системи захисту свідків, посилення співпраці з Інтерполом та Європолем, а також вдосконалення програм підготовки та підвищення кваліфікації правоохоронців. Зокрема, працівники Державного бюро розслідувань обговорили нюанси застосування норм щодо безпекових перевірок і скринінгів під час працевлаштування на державні посади, а також передових практик із запобігання корупції і неетичній поведінці серед правоохоронців» [152].

Також зауважимо, що Консультативна місія Європейського Союзу в Україні провела у березні 2019 року серію «тренінгів для слідчих Державного бюро розслідувань. Експерти КМЄС поділилися зі слідчими та представниками департаменту міжнародного співробітництва ДБР кращими європейськими практиками щодо розслідуванням серйозних злочинів. Механізм обміну інформацією в рамках кримінальних проваджень через Інтерпол та Європол став центральною темою обговорення під час сесії щодо міжнародного поліцейського співробітництва. Сесія щодо кібер-аспектів кримінальних розслідувань була присвячена системам інтернет-платежів, які можуть використовуватися для корупційних злочинів. Під час дискусії також ішлося про методи роботи з електронними доказами в рамках кримінального розслідування. Слідчі ДБР поставили багато запитань про фіксацію факту використання криптовалют та арешт крипто-активів. Особливу увагу на цій сесії приділили питанню різниці між імітацією злочину та провокацією хабара, враховуючи судову практику, зокрема, Європейського суду з прав людини» [153].

Охарактеризуємо співробітництво правоохоронних органів, що здійснюється на підставі членства в іншій регіональній міжнародній організації – Раді Європи. Як зауважує Т. О. Анцупова, «ця організація створена державами – первинними суб'єктами міжнародного права, які є її членами відповідно до міжурядової установчої угоди – Статуту Ради Європи. У Раді Європи створена система органів і спеціалізованих установ (інститутів), які забезпечують виконання статутних цілей і дотримують, визначений у Статуті та Правилах процедури, порядок прийняття рішень. Деякі з інституцій Ради Європи мають постійний порядок діяльності (напр., Комітет міністрів, Секретаріат, Європейський суд з прав людини), інші – регулярний порядок діяльності (ПАРЄ, Конгрес місцевих і регіональних влад Європи). За правовим статусом Рада Європи є міжнародною міжурядовою регіональною організацією і, таким чином, є частиною міжнародно-правової системи» [154, с. 571].

Рада Європи сприяє правоохоронним органам її держав-членів у межах міжнародних конвенцій. Відмітимо основні з них:

- Європейська конвенція про видачу правопорушників від 1957 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р.), згідно з положеннями якої: «договірні Сторони зобов'язуються видавати одна одній, з урахуванням положень та умов, викладених в цій Конвенції, всіх осіб, які переслідуються компетентними органами запитуючої Сторони за вчинення правопорушення або які розшукуються зазначеними органами з метою виконання вироку або постанови про утримання під вартою» [155];

- Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 1959 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована із заявами і застереженнями 16 січня 1998 р.), згідно з положеннями якої: «договірні Сторони зобов'язуються надавати одна одній, відповідно до положень цієї Конвенції, якнайширшу взаємну допомогу у кримінальному переслідуванні правопорушень, покарання яких, на момент прохання про надання допомоги, підпадає під юрисдикцію судових властей запитуючої Сторони» [156];

- Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 1970 р. (підписана Україною 9 червня 2000 р., ратифікована із заявами і застереженнями 26 вересня 2002 р.), згідно з положеннями якої: «особа, щодо якої було винесено європейське судове рішення у кримінальній справі, не може за ту саму дію переслідуватися, бути покараною чи підлягати виконанню санкції в іншій Договірній Державі:

(а) якщо вона була виправдана;

(b) якщо накладена санкція:

(i) була повністю виконана чи виконується, чи

(ii) була повністю, або відносно її невиконаної частини, піддана помилуванню чи амністії, чи

(iii) не може надалі виконуватися за давністю часу;

(c) якщо суд засудив правопорушника без призначення санкції. Тим не менш, Договірна Держава, якщо тільки провадження не було запитано нею самою, не зобов'язана визнавати наслідки *ne bis in idem*, якщо дія, яка стала підставою для вироку, була спрямована проти особи, чи установи, чи будь-чого,

що має державний статус в цій Державі, або якщо суб'єкт вироку сам має державний статус в цій Державі» [157];

- Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах від 1972 р. (Україна приєдналась до Конвенції 22 вересня 1995 року), згідно з положеннями якої: «якщо особа підозрюється у вчиненні злочину, передбаченого законодавством договірної Держави, ця держава може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування у випадках та на умовах, передбачених цією Конвенцією. Якщо відповідно до положень цієї Конвенції Договірна Держава може звернутися до іншої Договірної Держави із клопотанням про порушення кримінального переслідування, то компетентні органи першої держави повинні брати таку можливість до уваги» [158];

- Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 1990 р. (підписана Україною 29 травня 1997 р., ратифікована із заявами і застереженнями 17 грудня 1997 р.), згідно з положеннями якої: «на прохання, Сторони у якнайбільш можливий спосіб надають одна одній допомогу у встановленні і розшуку засобів, доходів та іншої власності, що підлягають конфіскації. Така допомога включає надання і забезпечення доказів стосовно існування, місцезнаходження або пересування, характеру, юридичного статусу чи вартості вищезгаданої власності» [159];

- Конвенція про передачу засуджених осіб від 1983 р. (Україна приєдналась до Конвенції 22 вересня 1995 р.), згідно з положеннями якої: «Сторони зобов'язуються якнайширше співробітничати одна з одною у тому, що стосується передачі засуджених осіб відповідно до положень цієї Конвенції. Особу, засуджену на території однієї Сторони, може бути передано на територію іншої Сторони, відповідно до положень цієї Конвенції, для відбування призначеного їй покарання. З цією метою засуджена особа може висловити державі винесення вироку або державі виконання вироку своє побажання бути переданою згідно з цією Конвенцією» [160].

На фоні цього зазначимо, що 12 лютого 2020 року В Офісі Ради Європи в Україні відбулася «координаційна зустріч міжнародних партнерів Державного бюро розслідувань. Обговорити питання поглиблення взаємовідносин з ДБР зібралися представники Ради Європи, Консультативної Місії Європейського Союзу з реформування сектору цивільної безпеки в Україні, Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні, Моніторингової місії ООН з прав людини, Програми розвитку ООН, Управління ООН з обслуговування проектів (ЮНОПС), координатор проектів ОБСЄ в Україні, американські партнери, тощо. Міжнародні партнери обговорили і підтримали програму першочергових організаційно-технічних кроків Державного бюро розслідувань» [161].

Крім того, «у межах проекту міжнародної технічної допомоги «Підтримка інституцій для боротьби з неналежним поведінням в Україні», зареєстрованого Секретаріатом Кабінету Міністрів України 08 вересня 2020 року (реєстраційна картка проекту – 4518), донором в якому виступає Рада Європи, Державним бюро розслідувань отримано 100 примірників практичного посібника «Короткий вступ до процесуального інтерв'ю» та 100 примірників книги «Вступ до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» як безоплатно надану міжнародну технічну допомогу на загальну суму 110311,00 гривень» [162]. Також у межах цього ж проекту міжнародної технічної допомоги 25 червня 2021 року Державним бюро розслідувань від Офісу Ради Європи в Україні отримано обладнання для функціонування освітньої онлайн – платформи ДБР [163].

Позитивним аспектом в діяльності Державного бюро розслідувань вважаємо його приєднання до мережі європейських антикорупційних органів «Європейські партнери проти корупції» (ЕРАС): «таке рішення було ухвалене на 21-й щорічній конференції та Генеральній асамблеї ЕРАС/ЕАСН, які відбулись з 23 по 24 листопада 2022 року. Європейські партнери по боротьбі з корупцією та Європейська антикорупційна мережа є незалежними форумами фахівців-практиків, об'єднаних спільною метою запобігання та боротьби з корупцією. До складу ЕРАС входять антикорупційні відомства та органи нагляду за діяльністю

поліції держав-членів Ради Європи. EACN об'єднує антикорупційні органи країн-членів Європейського Союзу. На конференції яка тривала два дні, обговорювались питання, пов'язані із розслідуванням корупції на високому рівні, міжнародним співробітництвом та обміном інформацією, поверненням активів, отриманих злочинним шляхом, а також новими інструментами для запобігання корупції та оцінки ризиків» [164].

Запорукою досягнення вагомих результатів в сфері виявлення та повернення активів, здобутих злочинним шляхом є налагодження міжнародної співпраці. У даному контексті зазначимо, що «CARIN – це неформальна мережа представників правоохоронних органів і судових практиків, фахівців у сфері виявлення та розшуку активів, заморожування, арешту та їх конфіскації. Метою створення CARIN є підвищення ефективності зусиль держав-членів у їхній діяльності, спрямованій на позбавлення злочинців незаконних доходів. Сьогодні CARIN має 54 зареєстрованих держав-членів в іноземних юрисдикціях, у тому числі 28 держав-членів ЄС та 9 міжнародних організацій. 7 лютого 2023 року Державне бюро розслідувань отримало підтвердження від CARIN про визначення уповноваженого представника Державного бюро розслідувань 3-м контактним пунктом згаданої мережі в Україні. Таким чином ефективність українських правоохоронців у протидії легалізації коштів та активів, отриманих злочинним шляхом, лише підвищиться» [165].

Розглядаючи важливі для нашого дослідження аспекти міжнародної співпраці Державного бюро розслідувань в межах міжнародних організацій та мереж представників правоохоронних органів, можемо сформулювати наступні її переваги:

- 1) об'єднання зусиль: міжнародні організації та мережі можуть об'єднати зусилля різних країн в протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, що може покращити ефективність боротьби з цим явищем;

2) обмін інформацією: міжнародні організації та мережі можуть сприяти обміну інформацією між різними країнами, що дозволяє ефективніше виявляти та притягати до відповідальності високопосадових осіб, правоохоронців, суддів;

3) створення стандартів: міжнародні організації та мережі можуть сприяти створенню уніфікованих стандартів в сфері протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, що допоможе зменшити рівень корупції та злочинності в цілому;

4) інструменти контролю: міжнародні організації та мережі можуть розробити інструменти контролю за діяльністю високопосадових осіб, правоохоронців, суддів, що дозволить ефективніше запобігати корупції та злочинності;

5) підвищення довіри: співпраця в межах міжнародних організацій та мереж може сприяти підвищенню довіри між країнами та забезпеченню більшої стійкості у протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями.

Разом з тим, у процесі міжнародного співробітництва в межах міжнародних організацій та мереж представників правоохоронних органів можуть виникати певні труднощі, що дозволяє виокремити наступні недоліки такої спільної діяльності:

1) обмежена юрисдикція: міжнародні організації мають обмежену юрисдикцію і можуть виникати складнощі у притягненні до відповідальності високопосадових осіб, правоохоронців, суддів, які перебувають поза їхнім контролем;

2) різне законодавство: різні країни можуть мати різне законодавство, що може впливати на ефективність співпраці міжнародних організацій у протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями;

3) геополітичні фактори: інтереси країн можуть змінюватися з часом, що може призвести до зниження ефективності співпраці в межах міжнародних організацій;

4) недостатні фінансові ресурси: міжнародні організації можуть мати недостатні фінансові ресурси для здійснення ефективної протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями;

5) недостатня оперативність: процеси в міжнародних організаціях можуть бути повільними, що може затримувати вжиття необхідних заходів для протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями.

Важливим вектором співробітництва Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав є співпраця на основі двосторонніх угод для вирішення пріоритетних завдань у сфері протидії високопосадовій злочинності. Погоджуємось із позицією В. Л. Грохольського, що «двосторонні угоди дозволяють більш повно враховувати характер відношень між двома державами, їхні інтереси по кожній конкретній проблемі. Міжурядові угоди, як правило, супроводжуються міжвідомчими, у яких конкретизується співробітництво окремих відомств, більш детально визначаються їх завдання, порядок вирішення потань, що відносяться до їх компетенції. Двостороннє співробітництво з його поступовим підходом має певні реальні переваги. Перш за все, воно являється гнучкою стратегією, яка може визначатися з урахуванням того, що саме держави розглядають в якості своїх основних цілей» [166, с. 103].

Найбільш значущими правовими принципами, які застосовуються різними державами у процесі взаємодії правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, є засади, що закріплені в нормативно-правових актах міжнародного права. Як зазначає І. С. Курбатова, «до них, зокрема, необхідно віднести такі, як: суверенна рівноправність держав і повага до прав, притаманних суверенітету; взаємність і добровільність співробітництва; незастосування у міжнародних відносинах сили або погрози застосування сили; невтручання у справи, що належать до внутрішньої компетенції держави; вирішення міжнародних суперечок мирними засобами; сумлінне та добросовісне виконання зобов'язань у міжнародному праві; рівноправність і самовизначення народів; повага до прав

людини та її основних свобод; територіальна цілісність держав, недоторканість і непорушність кордонів» [167, с. 387].

Зосередимось на аналізі наявного стану такої співпраці. Державне бюро розслідувань та Генеральна інспекція сил безпеки Чеської Республіки уклали 19 жовтня 2021 року Меморандум про взаєморозуміння. Метою підписання Меморандуму про взаєморозуміння є розширення співробітництва, обмін досвідом та інформацією у сфері запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, зокрема корупційних і тих, що пов'язані з корупцією [168].

Іншим прикладом може слугувати посилення співробітництва з виявлення та розслідування корупційних правопорушень між Державним бюро розслідувань та Національним антикорупційним директором Румунії (Direcția Națională Anticorupție) шляхом підписання Меморандуму про взаєморозуміння 6 жовтня 2022 року: «Сторони планують розвивати взаємне співробітництво через взаємодопомогу та співпрацю у здійсненні слідчої, оперативної та аналітичної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції, зокрема вчинених у складі організованих груп або злочинних організацій, в тому числі й у митній сфері. Співпраця базується на основі наявних каналів міжнародного співробітництва, обміну інформацією з питань вдосконалення законодавства та практики розкриття і розслідування корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією. Крім того, планується обмін досвідом шляхом спільної участі у конференціях, семінарах, присвячених діяльності обох установ, організованих сторонами» [169].

Крім того, 7 березня 2023 року «підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним бюро розслідувань та Національним центром боротьби з організованою злочинністю Чеської Республіки. Меморандум започатковує практичне співробітництво у сфері запобігання та протидії корупції, організованій та транскордонній злочинності, незаконному обігу наркотичних засобів, зброї, боєприпасів, вибухових речовин. Пріоритетними завданнями, згідно з підписаним документом, є обмін інформацією, аналіз,

дослідження та інші методи із запобігання, розкриття, припинення та розслідування кримінальних правопорушень. Також запланований обмін передовим досвідом щодо розслідування злочинів та напрацюваннями щодо застосування інформаційних технологій та інших інструментів боротьби зі злочинністю. Відомства організують спільні навчальні заходи, обмін експертами та спеціалістами, проведуть робочі зустрічі, конференції та семінари» [170].

Отже, здійснивши аналіз стану двосторонньої співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами інших держав, відмітимо такі її переваги:

1) ефективність розслідувань: співпраця між країнами дозволяє обмінюватись інформацією та ресурсами, що покращує ефективність розслідувань злочинів, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями;

2) покращення якості розслідувань: співпраця між країнами може допомогти залучити до розслідування більше ресурсів і експертів з різних галузей;

3) оперативність: двостороння співпраця уможливорює швидку реакцію і вжиття необхідних заходів для протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, без надмірної формалізації процесу.

Серед чинників, що можуть ускладнювати двосторонню співпрацю Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами інших держав, виокремимо наступні:

1) різні правові системи: кожна країна має свою правову систему та законодавство, що може призвести до різних трактувань однієї й тієї ж справи, а це, в свою чергу, ускладнює співпрацю між країнами;

2) різні культурні та етичні норми: культурні та етичні норми можуть мати вплив на співпрацю між країнами, оскільки можуть існувати різні підходи до оцінки дій високопосадовчих осіб, правоохоронців, суддів та їх відповідальності;

3) несумісність інтересів: країни можуть мати різні інтереси в протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, що може призвести до затримки чи недосягнення очікуваних результатів співпраці.

Слід погодитись із позицією науковця А. В. Войціховського, що «Україна у здійсненні своєї зовнішньої політики намагається забезпечити політичний, ідеологічний та організаційний вплив на існуючий міжнародний механізм з протидії злочинності, який би, з одного боку, відповідав національним інтересам нашої держави, а з іншого – відбивав тенденції розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі. Віднесення проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю до важливих напрямків зовнішньополітичної діяльності України буде сприяти підвищенню авторитету держави в цілому» [171, с. 14].

Коментуючи проведені дослідження міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями, правоохоронними органами інших держав у протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, можемо констатувати, що двостороння співпраця між країнами може бути корисною у тих випадках, коли між країнами існують чіткі домовленості про співпрацю. Такий підхід дозволяє більш ефективно вирішувати конкретні завдання, що виникають у процесі розслідування конкретного злочину. Крім того, двостороння співпраця може бути швидшою та менш витратною, оскільки не потребує формалізації домовленостей у міжнародних організаціях. У свою чергу, співробітництво в межах міжнародних організацій, таких як Інтерпол, Європейський Союз, Рада Європи, має свої переваги. Такий підхід дозволяє координувати зусилля країн у протидії злочинам, що вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, на міжнародному рівні та з урахуванням передових уніфікованих стандартів.

Отже, з метою оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань пропонуємо реалізувати наступні напрями:

1) розвивати та поглиблювати співпрацю з іншими країнами, що мають подібні органи розслідування, шляхом укладення двосторонніх договорів. Для цього можна створювати спеціальні робочі групи, які будуть займатися вирішенням конкретних завдань та обміном досвіду;

2) розвивати мережу дипломатичних зв'язків, щоб у разі потреби ефективно та оперативно звертатися до правоохоронних органів інших країн з проханням про допомогу у розслідуванні злочинів;

3) забезпечувати підвищення кваліфікації співробітників Державного бюро розслідувань, зокрема у галузі міжнародного співробітництва. Для цього можна організовувати спеціалізовані семінари, тренінги та курси підвищення кваліфікації;

4) розвивати співпрацю з міжнародними організаціями у сфері протидії злочинності з метою поглиблення знань про міжнародні стандарти та специфіку розслідування окремих злочинів (наприклад, із Організацією економічного співробітництва та розвитку для боротьби зі злочинами, пов'язаними з корупцією та економічними злочинами);

5) використовувати сучасні технології для покращення міжнародного співробітництва, наприклад, за допомогою системи електронного обміну інформацією, що дозволяє швидко та ефективно обмінюватися даними з правоохоронними органами інших країн.

Висновки до розділу 3

1. Однією із найдавніших успішно функціонуючих державних спеціальних служб вважається Федеральне бюро розслідувань Сполучених Штатів Америки, утворене ще у 1908 році. Правова основа діяльності даного органу є досить розгалуженою, що дозволяє йому розслідувати федеральні злочини та загрози національній безпеці, а також збирати розвідувальну інформацію та допомагати іншим правоохоронним органам.

2. Порівнюючи організацію і діяльність Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні, виокремлено наступні особливості:

- спільна місія Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні – протидія злочинам, вчинених особами, які займають особливо відповідальне державне становище;

- незважаючи на схожу назву та досить поширене твердження, що Державне бюро розслідувань є аналогом Федерального бюро розслідувань, наявні розбіжності у підслідності (в США вона охоплює значно ширше коло справ), а відтак і у повноваженнях;

- Федеральне бюро розслідувань поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу, Державне бюро розслідувань є правоохоронним органом;

- Федерального бюро розслідувань в США має розгалуженішу організаційну структуру, аніж Державне бюро розслідувань в Україні, що зумовлено національними особливостями;

- розслідуючи «білокомірцеві злочини», і Федеральне бюро розслідувань, і Державне бюро розслідувань співпрацюють з іншими правоохоронними органами та фінансовими регуляторами.

3. Компаративний аналіз діяльності правоохоронних органів із функціями, аналогічними Державному бюро розслідувань у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Австрії, Литві, Норвегії дає підстави стверджувати про такі характерні особливості: 1) в зазначених державах немає аналогу Державному бюро розслідувань; 2) як правило, функцію розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції Державного бюро розслідувань, в зазначених країнах виконують підрозділи поліцейських служб; 3) правоохоронні органи із аналогічними Державному бюро розслідувань повноваженнями приділяють увагу співпраці на внутрішньому, зовнішньому та міжнародному рівнях; 4) підрозділи поліцейських служб виступають національними офісами Інтерполу, Європолу,

Шенгену у відповідних країнах; 5) в межах одного правоохоронного органу зосереджується досить широке коло завдань і повноважень, а тому такий комплексний підхід сприяє протидії злочинам, що вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями чи військовослужбовцями.

4. Беручи до уваги високі стандарти протидії злочинності у Фінляндії та перші кроки у співпраці з фінськими правоохоронними органами, а також положення спеціального закону, вважаємо за доцільне запозичити фінський досвід з методики розслідування кримінальних правопорушень, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями.

У контексті зазначеного запропоновано розробити і затвердити Методику розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань. Даний документ структурно б включав наступні розділи:

- аналіз обставин та способів вчинення кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань;
- специфіку слідової картини кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань;
- характеристику особи правопорушника;
- рекомендовані дії правового, організаційного й тактичного характеру щодо розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань.

5. Правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань визначаємо як систему нормативно-правових актів, що регулює організацію спільної діяльності Державного бюро розслідувань з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями, що ґрунтується на спільних цілях та державних інтересах у сфері протидії злочинності.

Увесь масив правового регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами поділяємо на два види:

- міжнародні акти, що заклали основу співробітництва правоохоронних органів різних держав світу;

- національні нормативно-правові акти, що містять фундаментальні положення щодо співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

6. Розглядаючи важливі для нашого дослідження аспекти міжнародної співпраці Державного бюро розслідувань із міжнародними організаціями (Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерпол, Європейським Союзом, Радою Європи) та мережами представників правоохоронних органів («Європейські партнери проти корупції», CARIN), можемо сформулювати наступні її переваги:

1) об'єднання зусиль: міжнародні організації та мережі можуть об'єднати зусилля різних країн в протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, що може покращити ефективність боротьби з цим явищем;

2) обмін інформацією: міжнародні організації та мережі можуть сприяти обміну інформацією між різними країнами, що дозволяє ефективніше виявляти та притягати до відповідальності високопосадових осіб, правоохоронців, суддів;

3) створення стандартів: міжнародні організації та мережі можуть сприяти створенню уніфікованих стандартів в сфері протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, що допоможе зменшити рівень корупції та злочинності в цілому;

4) інструменти контролю: міжнародні організації та мережі можуть розробити інструменти контролю за діяльністю високопосадових осіб, правоохоронців, суддів, що дозволить ефективніше запобігати корупції та злочинності;

5) підвищення довіри: співпраця в межах міжнародних організацій та мереж може сприяти підвищенню довіри між країнами та забезпеченню більшої стійкості у протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями.

7. Здійснивши аналіз стану двосторонньої співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами інших держав (Генеральною

інспекцією сил безпеки Чеської Республіки, Національним центром боротьби з організованою злочинністю Чеської Республіки, Національним антикорупційним директором Румунії), відмітимо такі її переваги:

1) ефективність розслідувань: співпраця між країнами дозволяє обмінюватись інформацією та ресурсами, що покращує ефективність розслідувань злочинів, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями;

2) покращення якості розслідувань: співпраця між країнами може допомогти залучити до розслідування більше ресурсів і експертів з різних галузей;

3) оперативність: двостороння співпраця уможлиблює швидку реакцію і вжиття необхідних заходів для протидії злочинам, які вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями, без надмірної формалізації процесу.

8. З метою оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань пропонуємо реалізувати наступні напрями: 1) розвивати та поглиблювати співпрацю з іншими країнами, що мають подібні органи розслідування, шляхом укладення двосторонніх договорів. Для цього можна створювати спеціальні робочі групи, які будуть займатися вирішенням конкретних завдань та обміном досвіду; 2) розвивати мережу дипломатичних зв'язків, щоб у разі потреби ефективно та оперативно звертатися до правоохоронних органів інших країн з проханням про допомогу у розслідуванні злочинів; 3) забезпечувати підвищення кваліфікації співробітників Державного бюро розслідувань, зокрема у галузі міжнародного співробітництва. Для цього можна організовувати спеціалізовані семінари, тренінги та курси підвищення кваліфікації; 4) розвивати співпрацю з міжнародними організаціями у сфері протидії злочинності з метою поглиблення знань про міжнародні стандарти та специфіку розслідування окремих злочинів (наприклад, із Організацією економічного співробітництва та розвитку для боротьби зі злочинами, пов'язаними з корупцією та економічними злочинами);

5) використовувати сучасні технології для покращення міжнародного співробітництва, наприклад, за допомогою системи електронного обміну інформацією, що дозволяє швидко та ефективно обмінюватися даними з правоохоронними органами інших країн.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає можливість сформулювати наступні висновки.

1. Проблематика адміністративно-правових аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у дисертаційній роботі розглянута крізь призму: досліджень теоретичного характеру; напрацювань у сфері правоохоронної діяльності; наукових досліджень із запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань; наукових праць з питань організаційного і правового забезпечення правоохоронних органів; спеціальних наукових досліджень сфери протидії злочинності.

Застосування догматичного, порівняльного, герменевтичного, історичного, системно-функціонального, статистичного та аксіологічного методів наукового дослідження стало основою для аналізу протидії кримінальним правопорушенням, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями, а також встановлення особливостей адміністративно-правового регулювання співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами на національному та міжнародному рівнях.

2. Адміністративно-правові аспекти співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами визначаються як сукупність питань, що стосуються нормативно закріплених положень адміністративного права у сфері взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до їхньої компетенції.

3. Проаналізувавши усі спроби, що стосуються створення і забезпечення функціонування Державного бюро розслідувань, запропоновано таку історико-правову періодизацію в сучасній Україні, яка пов'язана в основному із прийняттям відповідного правового регулювання:

- перший період (1996 – 2011 роки) – закладені перші основи створення окремого органу, який мав би здійснювати функцію досудового розслідування та базис для реформування правоохоронних органів; визначені умови, що зумовлюють зростання злочинності, зокрема, і злочинів, вчинених високопосадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, військовослужбовцями; разом з тим, свого повноцінного практичного втілення Державне бюро розслідувань так і не отримало через хаотичність і різновекторність дій, відсутність чіткої стратегії створення даного органу;

- другий період (2012 – 2015 роки) – закріплено найвагоміші нормативні положення, що створюють реальні умови для початку функціонування Державного бюро розслідувань, зокрема, передбачено його правовий статус як центрального органу виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність, підслідність, правові основи діяльності, соціальний, правовий захист та відповідальність працівників ДБР, взаємодія з іншими державними органами, особливості демократичного цивільного контролю за діяльністю ДБР;

- третій період (2016 рік – дотепер) – характеризується зміною правового статусу ДБР на державний правоохоронний орган і вихід із системи центральних органів виконавчої влади, активним здійсненням Державним бюро розслідувань своїх функцій та місії, вдосконаленням адміністративно-правового забезпечення діяльності ДБР та взаємодії з іншими органами, а також усуненням суперечностей у законодавстві.

4. Функції Державного бюро розслідувань пропонуємо розуміти як основні напрямки його діяльності, що зумовлені наявністю у нього статусу державного правоохоронного органу, та реалізуються для досягнення визначеної мети його функціонування.

Повноваження Державного бюро розслідувань закріплено у статті 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань». Проаналізувавши усю їх сукупність, запропоновано класифікувати їх за критерієм виду діяльності на три основні групи:

1) повноваження щодо формування та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності;

2) функціональні повноваження;

3) організаційно-методичні повноваження.

5. Центральне місце у регулюванні організації діяльності і функціонування Державного бюро розслідувань посідає Закон України № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 року. В контексті предмета нашого дослідження норми даного закону відіграють надактуальне значення, що зумовлено наступними особливостями:

1) окреслюючи місце Державного бюро розслідувань в системі державних інституцій, закон визначає його статус як державного правоохоронного органу;

2) норми закону прямо вказують на спрямованість органу протидіяти вчиненню кримінальних правопорушень найвищими посадовцями, працівниками правоохоронних органів, суддями, тими, хто вчинив військові злочини, що, у свою чергу, сприяє відновленню довіри суспільства до діяльності правоохоронних органів загалом;

3) Державне бюро розслідувань виступає фактично головним органом у протидії впливу осіб, які займають високе службове становище, на процес кримінального провадження та унеможливорює уникнення ними покарання;

4) хоча і питанню взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами присвячено окремий розділ Закону, недостатньо уваги приділено аспектам налагодження співпраці, їх формам, процедурі здійснення, забезпеченню диференціації повноважень різних правоохоронних органів;

5) прогресивними є норми закону, що передбачають функціонування Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань, що забезпечує прозорість діяльності даного органу.

Здійснивши аналіз адміністративно-правового регулювання діяльності Державного бюро розслідувань, усі акти за критерієм форми вираження можна класифікувати на дві основні групи:

1) зовнішні – акти, що створюються за межами Державного бюро розслідувань, але до розробки яких Державне бюро розслідувань має пряме відношення, безпосередньо беручи участь у розробці проєктів тих чи інших нормативних актів у сфері протидії злочинності;

2) внутрішні – відомчі акти, які додатково врегульовують, деталізують аспекти, що стосуються організації діяльності та взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами.

Можна констатувати недостатнє нормативне забезпечення аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами. Очевидно, що необхідно врегулювати детальніше форми взаємодії, сутність заходів спільної діяльності, критерії їх ефективності, роль кожного суб'єкта у такому процесі.

6. Аналіз принципів організації та діяльності Державного бюро розслідувань дозволяє стверджувати їх фундаментальну роль в утворенні даного органу як ефективного суб'єкта протидії злочинності. Разом з тим, процесу взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами характерні власні засади та керівні ідеї, що зумовлено специфікою їх відносин, правового статусу, завдань та цілей.

Дослідивши теоретичні доробки у сфері спільної діяльності правоохоронних органів, запропоновано доповнити їх систему такими:

1) принцип чіткої комунікації – розроблення чітких ліній зв'язку з метою забезпечення своєчасного і точного обміну інформацією, в тому числі протоколів для спілкування під час надзвичайних або критичних ситуацій;

2) принцип взаємної поваги – співпраця має базуватися на спільному розумінні цілей і завдань, повноважень кожного правоохоронного органу;

3) принцип спільного підходу – розробка стратегії досягнення спільних цілей та завдань, спільне планування, навчання та координація діяльності;

4) принцип постійного вдосконалення – Державне бюро розслідувань та інші правоохоронні органи повинні регулярно оцінювати результати співпраці, переглядати спільні стратегії, визначати напрями вдосконалення взаємодії та

оперативно вносити за потреби відповідні зміни, вивчати найкращі зарубіжні практики протидії високопосадовій корупції.

7. Порівнюючи організацію і діяльність Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні, виокремимо наступні особливості: спільна місія Федерального бюро розслідувань в США та Державного бюро розслідувань в Україні – протидія злочинам, вчинених особами, які займають особливо відповідальне державне становище; незважаючи на схожу назву та досить поширене твердження, що Державне бюро розслідувань є аналогом Федерального бюро розслідувань, наявні розбіжності у підслідності (в США вона охоплює значно ширше коло справ), а відтак і у повноваженнях; Федеральне бюро розслідувань поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу, Державне бюро розслідувань є правоохоронним органом; Федеральне бюро розслідувань в США має розгалуженішу організаційну структуру, аніж Державне бюро розслідувань в Україні, що зумовлено національними особливостями; розслідуючи «білокомірцеві злочини», і Федеральне бюро розслідувань, і Державне бюро розслідувань співпрацюють з іншими правоохоронними органами та фінансовими регуляторами.

Компаративний аналіз діяльності правоохоронних органів із функціями, аналогічними Державному бюро розслідувань у Сполученому Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії, Фінляндії, Франції, Німеччині, Австрії, Литві, Норвегії дає підстави стверджувати про такі характерні особливості: в зазначених державах немає аналогу Державному бюро розслідувань; як правило, функцію розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції Державного бюро розслідувань, в зазначених країнах виконують підрозділи поліцейських служб; правоохоронні органи із аналогічними Державному бюро розслідувань повноваженнями приділяють увагу співпраці на внутрішньому, зовнішньому та міжнародному рівнях; підрозділи поліцейських служб виступають національними офісами Інтерполу, Європолу, Шенгену у відповідних країнах; в межах одного правоохоронного органу зосереджується

досить широке коло завдань і повноважень, а тому такий комплексний підхід сприяє протидії злочинам, що вчиняються високопосадовцями, правоохоронцями, суддями чи військовослужбовцями.

8. Правове регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань визначено як систему нормативно-правових актів, що регулює організацію спільної діяльності Державного бюро розслідувань з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями, що ґрунтується на спільних цілях та державних інтересах у сфері протидії злочинності.

З метою оптимізації адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва Державного бюро розслідувань акцентовано на необхідності реалізації наступних напрямів:

1) розвиток та поглиблення співпраці з іншими країнами, що мають подібні органи розслідування, шляхом укладення двосторонніх договорів. Для цього доцільно створювати спеціальні робочі групи, які будуть займатися вирішенням конкретних завдань та обміном досвіду;

2) розвиток мережі дипломатичних зв'язків, щоб у разі потреби ефективно та оперативно звертатися до правоохоронних органів інших країн з проханням про допомогу у розслідуванні злочинів;

3) забезпечення підвищення кваліфікації співробітників Державного бюро розслідувань, зокрема у галузі міжнародного співробітництва. Для цього доцільно організовувати спеціалізовані семінари, тренінги та курси підвищення кваліфікації;

4) розвиток співпраці з міжнародними організаціями у сфері протидії злочинності з метою поглиблення знань про міжнародні стандарти та специфіку розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (наприклад, із Організацією економічного співробітництва та розвитку для боротьби зі злочинами, пов'язаними з корупцією та економічними злочинами);

5) використання сучасних технологій для покращення міжнародного співробітництва.

9. Аналіз практичних аспектів співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами дозволив розробити та обґрунтувати наступні авторські пропозиції:

- внести зміни до частини 3 статті 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», доповнивши перелік державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю Державним бюро розслідувань;

- розробити Рекомендації щодо запобігання виникненню реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності працівників Державного бюро розслідувань, які б структурно містили: поняття та перелік випадків наявності потенційного або реального конфлікту інтересів, способи їх вирішення; порядок виявлення працівником Державного бюро розслідувань наявності у нього потенційного або реального конфлікту інтересів при виконанні службових (посадових) повноважень; порядок дій працівника Державного бюро розслідувань, яким встановлено наявність потенційного або реального конфлікту інтересів; порядок дій керівника працівника Державного бюро розслідувань щодо запобігання та врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів, який виник у працівника; відповідальність за порушення порядку запобігання і врегулювання потенційного або реального конфлікту інтересів;

- розробити міжвідомчу Інструкцію про взаємодію Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами у протидії злочинності, яка б структурно містила:

1. Загальні положення: мета, цілі, принципи організації співпраці (зокрема, принцип чіткої комунікації, принцип взаємної поваги, принцип спільного підходу, принцип постійного вдосконалення).

2. Повноваження Державного бюро розслідувань та інших правоохоронних органів у процесі їх співпраці, розмежування їх функцій, межі повноважень усіх суб'єктів взаємодії, способи спільної діяльності.

3. Алгоритм обміну інформацією між правоохоронними органами, включаючи типи інформації, якими слід здійснювати обмін, процедури для своєчасного та точного обміну інформацією.

4. Вирішення конфліктів: вказівки щодо того, як слід вирішувати конфлікти та розбіжності між правоохоронними органами, зокрема, хто має брати участь у вирішенні конфлікту та які кроки слід вжити, щоб не перешкоджати розслідуванню.

5. Навчання та освіта: вимоги до підготовки та освіти працівників правоохоронних органів, які беруть участь у спільних розслідуваннях.

6. Моніторинг і оцінка ефективності спільної діяльності правоохоронних органів, включаючи встановлення показників для вимірювання успіху, проведення регулярних оцінок і внесення коригувань за потреби.

7. Ситуативні приклади співпраці Державного бюро розслідувань з іншими правоохоронними органами із роз'ясненням дій, які необхідно вчинити кожному суб'єкту спільної діяльності в конкретному випадку.

- розробити і затвердити Методику розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань. Даний документ структурно б включав наступні розділи: аналіз обставин та способів вчинення кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань; специфіку слідової картини кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань; характеристику особи правопорушника; рекомендовані дії правового, організаційного й тактичного характеру щодо розслідування кримінальних правопорушень, підслідних Державному бюро розслідувань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моїсєєв М. С. Адміністративно-правовий статус Державного бюро розслідувань України: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Сумський державний університет. Суми, 2019. 227 с.
2. Тимошенко В. О. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Науково-дослідний інститут публічного права. Київ, 2020. 249 с.
3. Максимович А. М. Адміністративно-правове регулювання дисциплінарної відповідальності працівників Державного бюро розслідувань : дис. ... д-ра філ.: 081 – Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 210 с.
4. Мамчур Л. О. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів України з публічними інституціями: дис. ... к.ю.н.: 12.00.07. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2019. 220 с.
5. Стеблянко А. В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: дис. ...д-ра філ.: 081 – Право. Сумський державний університет. Суми, 2021. 265 с.
6. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції: монографія. Суми : Сумський державний університет, 2021. 472 с.
7. Баранова Ю. О. Методологічні правила порівняльно-правових досліджень: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2015. 24 с.
8. Терещук М. М. Методологія дослідження інституту юридичної відповідальності в публічному праві. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 130-142.
9. Бондарчук А. С. Методологічні засади дослідження кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо журналіста. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 116-128.

10. Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. П. Тихого, М. М. Цимбалюка, І. С. Гриценка; упор. О. В. Кресін, І. М. Ситар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 620 с.

11. Методологія та організація наукових досліджень: навчально-методичний посібник / укладач С. О. Гладкий. Полтава: ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2016. 240 с.

12. Бикова Я. А. Історичний підхід у сучасних процесах пізнання права. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОНмолодьспорт України, НУ ОЮА. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 44 . С. 95-102.

13. Філатов В. Загальнонаукові та спеціальноправові методи дослідження моделі перехідного правосуддя. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 23-29.

14. Геня Б. О. Аксиологічний підхід як основа деонтологічних досліджень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-1(1). С. 9-11.

15. Носевич Н. Р. Мета та завдання Державного бюро розслідувань щодо протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1(16) том 3. С. 268-272.

16. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text> (дата звернення: 18.10.2022).

17. Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки. URL: <https://dbr.gov.ua/strategicna-programa-dialnosti> (дата звернення: 19.03.2023).

18. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. 1440 с.

19. Серета В. В., Кісіль З. Р., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 520 с.

20. Адміністративне право України (загальна частина): навчальний посібник / О. І. Остапенко, М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Л. С. Гулак., Н. Я. Отчак, Л. О. Остапенко. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2019. 504 с.

21. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/aspekt> (дата звернення: 19.03.2023).

22. Наконечна І. Взаємодія правоохоронних органів (підрозділів) з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та юридичними особами під час перевірки заяв і повідомлень щодо порушень антикорупційного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. № 4, 2019. С. 130-135.

23. Коропатнік І. Мета і принципи взаємодії Збройних Сил України та громадянського суспільства. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2016. № 3. С. 86–91. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/17.pdf> (дата звернення: 20.12.2022).

24. Рябовол Л. Т., Крушеніцький В. С. Принципи взаємодії державних правоохоронних органів. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/176/5066/10614-1?inline=1> (дата звернення: 19.03.2023).

25. Біленчук П. Д., Борисова Л. В., Паніотов Є. К. Взаємодія правоохоронних органів України та країн світу при розслідуванні електронних високотехнологічних транснаціональних злочинів. *Право і безпека*. 2003. № 2'1. С. 54-59.

26. Ортинський В. Взаємодія підрозділів правоохоронних органів України у протидії контрабанді наркотичних засобів: теоретичні та практичні аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2017. № 884. С. 4-10.

27. Цюприк І. В. Перспективи функціонування Державного бюро розслідувань як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 2 (99). С. 177-185.

28. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.06.2022).

29. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text> (дата звернення: 20.05.2022).

30. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 04.03.2022).

31. Зайченко В. В., Лаптева А. В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 419-424.

32. Загуменна Ю. О. Правоохоронні органи : поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. *Право і безпека*. 2010. № 3 (35). С. 145-150.

33. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Правоохоронні органи та правоохоронна діяльність: навч. посіб. К.: Атіка, 2002. 576 с.

34. Куліш А. М., Миргород-Карпова В. В. Гносеологічний аналіз категорії «правоохоронна діяльність». *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 43-48.

35. Ковалів М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у демократичній державі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 166-173.

36. Францевич А. Загальні напрями взаємодії державного бюро розслідувань з органами державної влади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 3 (23). С. 108-114.

37. Франтовський Є. М. Історія становлення Державного бюро розслідувань. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Випуск 1(16). Том 5. Частина 1. С. 108-112.

38. Братель С. Г. Шляхи реформування правоохоронної системи України. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/> (дата звернення: 21.02.2023).

39. Про Національну програму боротьби з корупцією: Указ Президента України від 10.04.1997 р. № 319/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/319/97#Text> (дата звернення: 17.12.2022).

40. Про Національне бюро розслідувань України: Указ Президента України від 24.04.1997 р. № 371/97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/371/97/conv#o2> (дата звернення: 19.02.2022).

41. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України від 24 квітня 1997 року № 371 «Про Національне бюро розслідувань України» (справа щодо утворення Національного бюро розслідувань України) від 06.07.1998 р. № 10-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-98#Text> (дата звернення: 28.07.2022).

42. Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15.12.1999 р. № 1573/99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1573/99#Text> (втратив чинність) (дата звернення: 13.03.2023).

43. Про робочу групу з розроблення концепції утворення та організації діяльності Національного бюро розслідувань України: Розпорядження Президента України від 15.03.2005 р. № 782/2005-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/782/2005-%D1%80%D0%BF#Text> (втратив чинність) (дата звернення: 19.02.2023).

44. Питання Міжвідомчої комісії з питань реформування правоохоронних органів: Указ Президента України від 23.05.2005 р. № 834/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/834/2005#Text> (втратив чинність) (дата звернення: 26.09.2022).

45. Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів: Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15.02.2008 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0009525-08/conv#o2> (дата звернення: 13.10.2022).

46. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. № 794-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19/ed20151112#Text> (перша редакція) (дата звернення: 15.06.2022).

47. Про утворення Державного бюро розслідувань: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.02.2016 р. № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/127-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.07.2022).

48. Марчук Р. М. Спеціальний правовий статус Державного бюро розслідувань: проблеми визначення та законодавчого оформлення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 4. Том 2. С. 112-118.

49. Дубчак Л. М., Гулак О. В. Створення Державного бюро розслідування як державного правоохоронного органу влади України та проблеми його професіоналізації. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2021. № 23. С. 80-85.

50. Чи запрацює Держбюро розслідувань: системні проблеми прийнятого закону. Українське право: веб-сайт. URL: https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/pravova-pozytsiya/chi-zapratsyu-dbr-sistemn-problemi-priynyatogo-zakonu/?month=08&year=2013&spphrase_id=1006416 (дата звернення: 19.03.2023).

51. Кравченко О. В. Місце Державного бюро розслідувань у сучасній системі правоохоронних органів України. Державне бюро розслідувань: досвід становлення: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 21 червня 2019 року). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2019. С. 43-45.

52. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України від 16.05.2019 р. № 2720-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2720-19#Text> (дата звернення: 19.06.2022).

53. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення діяльності Державного бюро розслідувань: Закон України від 03.12.2019 р.

№ 305-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/305-20#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

54. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України 16.12.2019 р. № 7-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007v710-19#Text> (дата звернення: 14.02.2022).

55. Цимбал П. В., Манзюк О. І. Особливості взаємодії Державного бюро розслідувань з іншими державними органами під час здійснення досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 458-460.

56. Наказ Державного бюро розслідувань № 193 «Про організацію роботи Державного бюро розслідувань у галузі міжнародного співробітництва» від 29 березня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193911-21#Text> (дата звернення: 06.02.2022).

57. Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань «Про затвердження Порядку взаємодії АРМА і Державного бюро розслідувань щодо виявлення та розшуку активів» від 26 квітня 2021 року № 151/262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0642-21#Text> (дата звернення: 03.12.2022).

58. Наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Державного бюро розслідувань № 420/570 «Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді АРМА звернень Державного бюро розслідувань щодо активів, на які може бути накладено арешт у справі про визнання необґрунтованими активів

та їх стягнення в дохід держави» від 27.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1497-21#Text> (дата звернення: 14.02.2023).

59. Річний звіт про Діяльність Державного бюро розслідувань за 2022 рік. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/zvit/zvit-pro-diyalnist-derzhavnogo-byuro-rozsliduvan-za-2022-rik.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).

60. Висновок Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань за результатами розгляду Звіту ДБР за 2022 рік. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/zvit/visnovok-radi-gromadskogo-kontrolyu-pri-derzhavnomu-byuro-rozsliduvan-za-rezultatami-rozglyadu-zvitu-za-2022-rik.PDF> (дата звернення: 19.03.2023).

61. Ковальчук І. С. Проблемні аспекти розмежування компетенції Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань. *Право і суспільство*. 2021. № 1. Частина 2. С. 98-102.

62. Коросташова І. М. Судові та правоохоронні органи України (питання класифікації). *Правова позиція*. 2021. № 3 (32). С. 47-52.

63. Савранчук С. Л. Повноваження Спеціалізованої антикорупційної прокуратури як підрозділу Генеральної прокуратури України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Випуск 6. Т. 2. С. 126-130.

64. Рибалка Н. О. Мета, завдання та функції управління органами прокуратури України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 2. С. 211-215.

65. Дехтярьов О. В. Теоретико-правовий зміст завдань держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2018. № 3. С. 59-61.

66. Долежан В. В. Проблеми компетенції Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.). Одеса: Юридична література, 2018. С. 15-17.

67. Гвоздецький В. Д., Жардан Д. І. Державне бюро розслідувань України: правове забезпечення діяльності. *Молодий вчений*. 2019. № 12.1 (76.1). С. 29-32.

68. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 192-197.

69. Грицюк. І. В., Лаба О. С. Підслідність як інститут кримінального процесуального права. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3-4 (12-13). С. 193-198.

70. Носевич Н. Р. Функції Державного бюро розслідувань у сфері протидії злочинності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 256-259.

71. Супрун Г. Щодо проблеми визначення поняття прав та обов'язків медіаторів і їхніх об'єднань. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 56-59.

72. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 14.09.2022).

73. Наказ Державного бюро розслідувань № 30 від 16.01.2021 р. «Про введення в дію Правил професійної етики працівників Державного бюро розслідувань», затверджений Рішенням Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань від 15.01.2021 р. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/kodeks-etiki/doc015.PDF> (дата звернення: 10.09.2022).

74. Труба Р. Компетенція Державного бюро розслідувань України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 234-239.

75. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.10.2022).

76. Деревянко Б. В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78-84.

77. Вирішення питання підслідності ДБР: варіанти розвитку подій. Судово-юридична газета: веб-сайт. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/172273-virishennya-pitannya-pidslidnosti-dbr-varianti-rozvitku-podiy> (дата звернення: 19.03.2023).

78. Моїсєєв М. С. Актуальні напрями вдосконалення адміністративно-правового статусу Державного бюро розслідувань України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 1. С. 170-172.

79. Ковальчук І. С. Особливості правового статусу Державного бюро розслідувань. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 4 (70). С. 221-225.

80. Баганець В. О. Наукова інтерпретація адміністративно-правового механізму координаційної ролі як функції держави. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. Харків: НДІ ППСН, 2019. С.74-78.

81. Шарнін А. В. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 12(1). С. 226-229.

82. Діденко О. М., Салманова О. Ю. Служба в органах Державного бюро розслідувань України як різновид публічної служби. *Право і безпека*. 2022. № 2 (85). С. 61-70.

83. Моїсєєв М. С. Адміністративно-правове регулювання діяльності Державного бюро розслідувань України. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. Випуск 3 (39). С. 138-141.

84. Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань: Указ Президента України від 05.02.2020 р. № 41/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/41/2020#Text> (дата звернення: 10.08.2022)

85. Дзюбенко О. Л. Ознаки та види відомчих підзаконних актів як результат застосування юридичної техніки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 18-21.

86. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Міністерством

фінансів України, Міністерством юстиції України від 17.08.2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text> (дата звернення: 15.02.2023).

87. ДБР зацікавлене у налагодженні співпраці з правоохоронними органами сусідніх країн. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-zacikavlene-u-nalagodzhenni-spivpraci-z-pravoohoronnimi-organami-susidnih-krain> (дата звернення: 08.11.2022)

88. Наказ Державного бюро розслідувань та Міністерства внутрішніх справ України № 593/809 «Про затвердження Порядку електронної інформаційної взаємодії Державного бюро розслідувань, Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство внутрішніх справ України» від 5 листопада 2021 року. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/npa/nakaz-vid-05.11.2021-n-593809.PDF> (дата звернення: 07.11.2022).

89. Наказ Державного бюро розслідувань № 39 «Про затвердження Положення про професійну підготовку працівників Державного бюро розслідувань» від 18.01.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0039911-21/conv#n3> (дата звернення: 19.10.2022).

90. Наказ Державного бюро розслідувань та Міністерства внутрішніх справ України № 334/1060 «Про забезпечення Державного бюро розслідувань вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї» від 19.12.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1312-19#Text> (дата звернення: 23.01.2023).

91. Наказ Державного бюро розслідувань № 388 «Про затвердження Порядку організації роботи з повідомленнями про корупцію, поданими викривачами, у Державному бюро розслідувань» від 08.07.2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0388911-21#Text> (дата звернення: 15.01.2023).

92. Наказ Генерального прокурора України № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» від 30 вересня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#n216> (дата звернення: 16.02.2023).

93. Мельничук С. М. Принципи правоохоронної правозастосовної діяльності здійснення функцій держави: проблеми виокремлення. Юридична наука та практика: виклики сучасності: матеріали Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція» (Київ, 17 вересня 2015 р.). URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=10931 (дата звернення: 13.02.2023).

94. Дворнікова А. Ю. Зміст та принципи діяльності Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: досвід становлення*: матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: Юридична література, 2019. С. 91-94.

95. Сокурєнко В. В. Принципи правоохоронної діяльності Національної поліції України. *Вісник ХНУВС*. 2016. № 4 (75). С. 118-124.

96. Джафарова О. В. Принципи дозвільної діяльності правоохоронних органів України. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). С. 80-84.

97. Волоско В. Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ. *Демократичне врядування*. 2008. Вип. 2. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jan/26482/volosko.pdf> (дата звернення: 16.10.2022).

98. Дрозд О. Ю. Поняття та класифікація основних принципів діяльності Державного бюро розслідувань. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Випуск 1. С. 158-163.

99. Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська Комісія. *Право України*. 2011. № 10. С. 154-184.

100. Гуцова О. С. Принцип верховенства права в адміністративному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 258-260.

101. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. К.: Ваіте, 2014. 376 с.

102. Марушій О. Принцип законності у діяльності органів публічного управління: методологічні засади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. 2017. № 865. С. 279-283.

103. Легких К. В. Справедливість як принцип діяльності національних судів. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2020. № 3 (69) том 2. С. 146-152.

104. Яковенко М. Справедливість як елемент права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 22. С. 123-129.

105. Прийма С. В. Неупередженість як основна вимога принципу справедливості тлумачення права. *Pravna veda a prax: vyzvu modernych europskych integracnych procesov : zb. prispevkov z medzinar. vedeckej konf. (27-28 novembra 2015)*. Vydal; Bratislava, 2015. С. 81-84.

106. Сидорчук В. В. Поняття, ознаки та види процесуальної незалежності слідчого. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 544-547.

107. Волошина В. К. Система принципів досудового розслідування. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 944-948.

108. Нестерович В. Ф. Принципи відкритості та прозорості в діяльності органів державної влади як передумова утвердження демократії участі. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 2. С. 67-77.

109. Наливайко Л. Р. Принцип відкритості та прозорості у діяльності Національної поліції України. *Соціологія права*. 2015. № 3-4 (14-15). С. 74-79.

110. Питання Ради громадського контролю при Державному бюро розслідувань: Указ Президента України від 05.02.2020 р. № 42/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2020#Text> (дата звернення: 19.05.2022).

111. Дніпров О. Спеціальні принципи функціонування виконавчої влади. *Видавництво Львівської політехніки*. 2017. № 884. С. 108–112 URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13327/18.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).

112. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Принцип політичної неупередженості в системі державної служби. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. № 3. Т. 1. С. 41-44.

113. Політична неупередженість та нейтральність. Головне управління Держгеокадастру у Чернівецькій області: веб-сайт. URL: <https://chernivetska.land.gov.ua/politychna-neuperedzhenist-ta-neitralnist/> (дата звернення: 11.03.2023).

114. Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text> (дата звернення: 19.11.2022).

115. Бакаянова Н. М. Єдиноначальність та колективний спосіб реалізації повноважень у діяльності Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.). Одеса: Юридична література, 2018. С. 11-14.

116. Труба Р. Єдиноначальність та погодження в реалізації окремих повноважень Директора Державного бюро розслідувань. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 233-237.

117. Дрозд О. Принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 251-257.

118. Інструкція з діловодства у центральному апараті Державного бюро розслідувань, затверджена Наказом Державного бюро розслідувань № 16 від 9.01.2023 р. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/npa/16-vid-9.01.23.pdf> (дата звернення: 17.03.2023).

119. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 14.12.2021).

120. Наказ Державного бюро розслідувань «Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань» від 29.06.2021 р. №

373. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/2020-00/npa/nakaz-373.pdf> (дата звернення: 17.02.2022).

121. Інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію у центральному апараті та територіальних управліннях Державного бюро розслідувань, затверджена Наказом Державного бюро розслідувань від 20 серпня 2020 року № 435 (у редакції наказів Державного бюро розслідувань від 10 червня 2021 року № 349, від 30 червня 2021 року № 374, від 11 серпня 2021 року № 449). URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/pravovi-zasadi/nakaz-435-zmini-449.pdf> (дата звернення: 24.09.2022).

122. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.10.2022).

123. Методичні рекомендації Національного агентства з питань запобігання корупції щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, дотримання обмежень щодо запобігання корупції. URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/10/Metodychni-rekomendatsiyi-vid-21.10.2022-13.pdf> (дата звернення: 19.03.2023).

124. Порядок передачі дарунків, одержаних як подарунки Державному бюро розслідувань, затверджений Наказом Державного бюро розслідувань № 513 від 28.09.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0513911-21#Text> (дата звернення: 22.01.2023).

125. Рекуненко Т. О. Щодо питання спеціальних принципів взаємодії правоохоронних органів у боротьбі з фінансовими злочинами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2020. Випуск 61. Том 2. С. 29-31.

126. U.S. Code: Table Of Contents. *law.cornell.edu*. Retrieved from https://www.law.cornell.edu/lii/about/about_lii (дата звернення: 14.06.2022).

127. Where is the FBI's authority written down? *fbi.gov*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/about/faqs/where-is-the-fbis-authority-written-down#:~:text=Federal%20law%20gives%20the%20FBI,crimes%20against%20the%20United%20States> (дата звернення: 14.06.2022).

128. What is white-collar crime, and how is the FBI combating it? *fbi.gov*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-is-white-collar-crime-and-how-is-the-fbi-combating-it> (дата звернення: 14.07.2022).

129. Office of Partner Engagement. *le.fbi.gov*. Retrieved from <https://le.fbi.gov/office-of-partner-engagement> (дата звернення: 19.07.2022).

130. FBI Strategy. *fbi.gov*. Retrieved from <https://www.fbi.gov/about/mission/fbi-strategy> (дата звернення: 19.03.2023).

131. Вознюк М. Я. Зарубіжний досвід організації діяльності та функціонування Державного бюро розслідувань. *Державне бюро розслідувань: на шляху розбудови*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 червня 2018 р.). Одеса: Юридична література, 2018. С. 112-115.

132. Strategic Plan 2022-25. *sfo.gov.uk*. Retrieved from <https://www.sfo.gov.uk/download/strategic-plan-2022-25/> (дата звернення: 19.03.2023).

133. Police agencies and responsibilities. *intermin.fi*. Retrieved from <https://intermin.fi/en/police/agencies-and-responsibilities> (дата звернення: 19.03.2023).

134. How INTERPOL supports Finland to tackle international crime. *interpol.int*. Retrieved from <https://www.interpol.int/en/Who-we-are/Member-countries/Europe/FINLAND> (дата звернення: 05.12.2022).

135. Директор ДБР підписав меморандум про співробітництво з Національним управлінням поліції Фінляндії. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/direktor-dbr-pidpisav-memorandum-pro-spivrobotnictvo-z-nacionalnim-upravlinnyam-policii-finlyandii> (дата звернення: 10.02.2023).

136. Our Mandate. *bka.de*. Retrieved from https://www.bka.de/EN/TheBKA/OurLegalMandate/ourmandate_node.html (дата звернення: 06.03.2023).
137. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Bundeskriminalamt-Gesetz. *ris.bka.gv.at*. Retrieved from <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001745> (дата звернення: 07.03.2023).
138. Historical Background. *stt.lt*. Retrieved from <https://www.stt.lt/en/about-stt/historical-background/4967> (дата звернення: 19.01.2023).
139. Миргород-Карпова В. В., Гаврилович Я. Д. Порівняльно-правова характеристика Державного бюро розслідувань в Україні та зарубіжних країн. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Суми, 21-22 травня 2020 р.). Суми: Сумський державний університет, 2020. С. 117-120.
140. The Police in Norway. *web.archive.org*. Retrieved from https://web.archive.org/web/20150610200116/https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_858.pdf (дата звернення: 16.01.2023).
141. Нуруллаєв І. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як складова предмету правового регулювання міжнародного публічного права. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Том 1. С. 243-249.
142. Рудницький І. Правові та організаційні основи міжнародної взаємодії у викритті контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 865. С. 495-501.
143. Созанська Л. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю та корупцією. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/17139/1/76-78.pdf> (дата звернення: 18.03.2023).
144. Перепьолкін С. М., Паршутін Є. Г. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності: навч. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.

145. Веремієнко С. В., Пророченко В. В. Напрями та форми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Право і суспільство*. 2019. № 2. Частина 2. С. 229-233.

146. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 10.03.2022).

147. В'язовченко О. В. Особливості співпраці України з міжнародними організаціями під час розслідування ухилень від сплати податків транснаціонального характеру. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2018. Випуск 48. Том 2. С. 99-102.

148. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми / за ред. Гаврилюк В. І., Дубина В. І., Данилюк М. П. К.: Цифра, 2007. 173 с.

149. Паніотов Є. Правовий статус Національного центрального бюро Інтерполу в структурі Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 191-195.

150. Чуєнко В. Правові аспекти діяльності Національного центрального бюро Інтерполу. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2021. №. 1 (60). С. 58-61.

151. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14.12.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#n191 (дата звернення: 01.02.2023).

152. ДБР активно обмінюється досвідом та посилює співпрацю з європейськими правоохоронцями. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-aktivno-obminyuetsya-dosvidom-ta-posilyue-spivpracyu-z-evropejskimi-pravoohoroncyami> (дата звернення: 01.12.2022).

153. КМЄС розпочала першу серію тренінгів для слідчих Державного бюро розслідувань. EUAM Ukraine: веб-сайт. URL: <https://www.euam->

ukraine.eu/ua/news/euam-launches-first-series-of-training-for-investigators-of-the-state-bureau-of-investigations/ (дата звернення: 07.11.2022).

154. Анцупова Т. О. Право Ради Європи як особлива підсистема міжнародного права. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П.Є. Казанського* : матер. третьої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2-3 листопада 2012 р.). Одеса: Фенікс, 2012. С. 571-574.

155. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_033#Text (дата звернення: 27.02.2022)

156. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text (дата звернення: 12.07.2021).

157. Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків від 28.05.1970 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_341#Text (дата звернення: 11.07.2021).

158. Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах (ETS N 73) від 15.05.1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_008#Text (дата звернення: 10.07.2021).

159. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text (дата звернення: 05.04.2022).

160. Конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025#Text (дата звернення: 19.03.2023).

161. Державне бюро розслідувань поглиблює співпрацю з міжнародними партнерами. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: https://dbr.gov.ua/news/derzhavne_byuro_rozsliduvan_pogliblyue_spivpracyu_z_mizhnarodnimi_partnerami (дата звернення: 19.03.2023).

162. Інформація про отримане майно у рамках міжнародної технічної допомоги. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/mizhnarodna-tehnichna-dopomoga/pidtrimka-institucij-dlya-borotbi-z-nenalezhnim->

povodzhennyam-v-ukraini/informaciya-pro-otrimane-majno-u-ramkah-mizhnarodnoi-tehnicnoi-dopomogi (дата звернення: 19.03.2023).

163. Інформація про отримане майно у рамках міжнародної технічної допомоги. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/mizhnarodna-tehnicna-dopomoga/pidtrimka-institucij-dlya-borotbi-z-nenalezhnim-povodzhennyam-v-ukraini/informaciya-pro-otrimane-majno-u-ramkah-mizhnarodnoi-tehnicnoi-dopomogi1> (дата звернення: 19.03.2023).

164. ДБР приєдналось до мережі європейських антикорупційних органів. Суспільне: веб-сайт. URL: <https://susplne.media/327196-dbr-priednalos-do-merezi-evropejskih-antikorupcijnih-organiv/> (дата звернення: 03.12.2022).

165. ДБР приєдналось до Камденської міжвідомчої мережі з питань повернення активів. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-priednalos-do-kamdenskoj-mizhvidomchoj-merezhi-z-pitan-rovernennya-aktiviv> (дата звернення: 19.03.2023).

166. Грохольський В. Л. Нормативно-правове та організаційне забезпечення міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю. *Право і безпека*. 2003. № 2'4. С. 102-106.

167. Курбатова І. С. Міжнародне співробітництво прокуратури України під час кримінального провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 386-389.

168. ДБР підписало Меморандум про взаєморозуміння з Генеральною інспекцією сил безпеки Чеської Республіки. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-pidpisalo-memorandum-pro-vzaemorozuminnya-z-generalnoyu-inspekcieyu-sil-bezpeki-cheskoi-respubliki> (дата звернення: 15.02.2023).

169. Державне бюро розслідувань та Національний антикорупційний директорат Румунії підписали Меморандум про взаєморозуміння. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/derzhavne-byuro-rozsliduvan-ta-nacionalnij-antikorupcijnij-direktorat-rumunii-pidpisali-memorandum-pro-vzaemorozuminnya> (дата звернення: 18.12.2022).

170. ДБР посилюватиме співпрацю з Національним центром боротьби з оргзлочинністю Чехії. Україна отримуватиме дані щодо російського бізнесу в Чехії, що підтримує війну. Державне бюро розслідувань: веб-сайт. URL: <https://dbr.gov.ua/news/dbr-posilyuvatime-spiivpracyu-z-nacionalnim-centrom-borotbi-z-orgzlochinnisty-uchehii.-ukraina-otrimuvatime-dani-shhodo-rosijskogo-biznesu-v-uchehii-yakij-pidtrimue-vijnu> (дата звернення: 14.03.2023).

171. Войціховський А. В. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як пріоритетний напрямок зовнішньої політики України. *Право і безпека*. 2010. № 3 (35). С. 10-15.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дослідження:

1. Лисаковський Р. В. Правові передумови створення Державного бюро розслідувань. *Право UA*. 2021. № 1. С. 204-208.
2. Лисаковський Р. В. Принципи організації та діяльності Державного бюро розслідувань. *Наше право*. 2022. № 4. С. 168-173.
3. Лисаковський Р. В. Співпраця Державного бюро розслідувань з міжнародними організаціями та мережами у сфері протидії злочинності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1. С. 95-101.
4. Lysakovskiy R.V. Legal Regulation of International Cooperation of the State Bureau of Investigation. *Legal, Economic Science and Praxis*. 2022. № 5. P. 29-33.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Лисаковський Р. В. Правове забезпечення повноважень Державного бюро розслідувань. *Тенденції реформування правової системи України і світу: матеріали II Міжнародної конференції (м. Тернопіль, 30 жовтня 2020 р.)*. Тернопіль, 2020. С. 266-268.
6. Лисаковський Р. В. Протидія високопосадовій та організованій злочинності: європейський досвід. *Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді: матеріали IV Міжнародної наукової конференції (м. Тернопіль, 15 травня 2020 р.)*. Тернопіль, 2020. С. 486-487.
7. Лисаковський Р. В. Кадрове забезпечення Державного бюро розслідувань. *Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії*

та міжнародний досвід: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 16-17 квітня 2021 р.) Тернопіль, 2021. С. 269-271.

8. Лисаковський Р. В. Роль співпраці Державного бюро розслідувань з правоохоронними органами іноземних держав. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків: НДІ ППСН, 2022. С.76-78.